

**Institutiones pathologiae praelectionibus academicis accommodatae /
[Christian Gottlieb Ludwig].**

Contributors

Ludwig, Christian Gottlieb, 1709-1773

Publication/Creation

Lipsiae : Gleditsch, 1754.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/qren5qbv>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Tissot. D. Med.

62806/13

N
a^x14

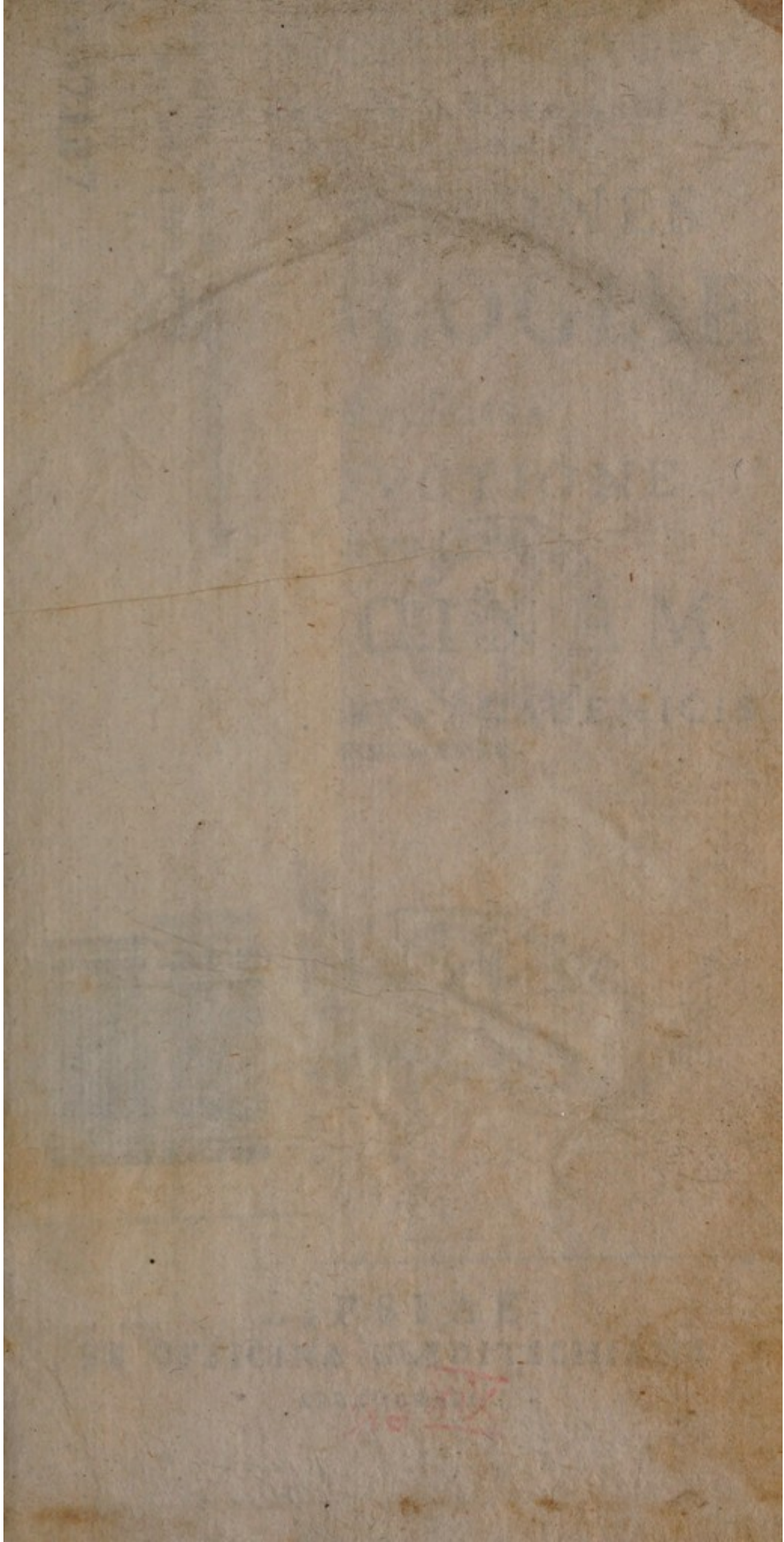
The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

Accession Number

Press Mark

(1-3) LUDWIG, G.G.

XIX 6R

CHRISTIANI GOTTLIEB LVDWIG,

PHYSIOLOGIAE P. P. O. COLLEGII B. M. V.

COLLEG. ET SOC. REG. BORVSS.

SCIENT. SODALIS

INSTITVTIONES
ATHOLOGIAE

PRAELECTIONIBVS

ACADEMICIS

ACCOMMODATAE.

L I P S I A E

EX OFFICINA GLEDITSCHIANA

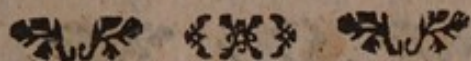
M D C C L I V.

INSTITUTIONE
ACADEMIAE
SCIENTIARUM
PRAESIDIUM
COLLEGIUM
M. D. C. C. C. C.

INSTITUTIONES
ANATOMIAE
PRAEFATIONIBUS
ACADEMICIS
ACCOMMODATAE

LABORAE
EX OFFICINA GILDISCHIANA
M. D. C. C. C.

COMMILITONIBVS AESTVMATISSIMIS

S.

Vt fidem Vobis datam liberem, theses, quae alteram artis salutaris partem siue pathologiam tradunt, et quae haecenus manu scriptae Vobis cum communicatae fuerunt, impressas nunc exhibeo, quo attentionem Vestram in scholis priuatis dirigant. Eam me in iis, quam olim in introductione in uniuersam medicinam breuiter adumbraui, ac in tradendis physiologiae institutionibus seruauit normam et docendi methodum in pathologia etiam sequutum esse intelligetis. Duxi nimirum primas lineas earum rerum, quae ad cognoscendos et diiudicandos morbos faciunt, quo conueniente quodam ordine phaenomena in aegroto corpore conspicua in causis et effectibus morborum explicandis allegare eorumque uberiores explicationem ad therapiam ducentem in praelectionibus meis addere queam. Equidem in pathologiae tractatione nouam quandam adesse intelligo difficultatem in physiologia non adeo obseruatam:

uatam: signa enim, quae fani corporis indolem declarant, Vosmet ipsi attendentes saepius colligere, et ad rerum eo pertinentium cognitionem accuratam conferre potuistis; talia vero in aegrotis non nisi rarius a Vobis obseruari, et in augmentum intelligentiae vestrae conuerti possunt: dabo tamen operam ut in recensione phaenomenorum, in aegroto corpore occurrentium, et a medicis obseruandorum ea accurate proponam, quae quotidiana me docet experientia, ideoque et Vos ad eandem attentionem excitem. Nullus itaque dubito, fore, ut et rerum propositarum ordo, et Vestra in aliis pathologorum scriptis conferendis diligentia Vos eo ducant, quo therapiam generalem et specialem his fundamentis feliciter superstruere, et his adminiculis suffulti suo tempore in facienda medicina, attentam corporis aegroti considerationem, sine qua aegrorum cura nunquam praestari potest, suscipere possitis. Institutiones therapiae generalis simili ratione elaboratas, Deo volente, proxime Vobiscum communicabo. Valete. Dabam Lipsiae mense Ianuario 1754.

PATHO-

PATHOLOGIAE PROLEGOMENA.

§. 905.

Qua methodo pathologia siue scientia eorum, quae in homine aegroto eueniunt, tractari queat, in introductione in medicinam siue uniuersam artem salutarem, a §. 86 ad 90. exposuimus; nunc, cum summa illa capita ampliori sermone illustrare aggredimur, quaestio omnino oritur, an non pathologiam ita cum physiologia comparare queamus, ut eandem capitum seriem assumamus, eumque nunc ordinem in aegroto corporis statu explicando obseruemus, quem in sano paulo ante seruauimus? Omnibus tamen rite perpensis, ab aliis receptam methodum, nobis quoque probatam esse debere, intelligimus.

§. 906.

In physiologica enim corporis consideratione una eademque in omnibus est sanitatis idea; consensu
Patholog. A sus

2 PATHOLOGIAE PROLEGOMENA

sus autem omnium actionum, quae per hominem fieri possunt §. 74. naturam sanitatis nobis sistit. Haec in aetatibus §. 594. seqq. temperamentis, §. 624. seqq. aliisque hominum differentiis §. 625. paululum quidem variat, non vero essentialiter a se discrepat: in aegroto autem corporis statu tantae differentiae hominum occurrunt, quae in uniuersa oeconomia animali et in particularibus quoque corporis actionibus se exerunt, ut tot fere morbos diuersos sistant, quot homines inueniuntur.

§. 907.

In homine quidem aegroto ipsa vis vitae quasdam hominis sani actiones, plus minusque perfectas, superstites adhuc esse docet, at tamen ad vim morbi quoque seu causas laedentes et actiones laesas respiciendum est. Hinc in symptomatologia quidem eundem prorsus ordinem sequimur, quem in physiologia generali et speciali assumsimus, dum effectus laesionum partialium in variis actionibus perpendimus: Sed haec in compendio vix proponi poterunt, nisi generalis omnium morborum eorumque causarum doctrina praemittatur.

§. 908.

Specialis itaque pathologia, quae certe nostra symptomatologia est, facilius intelligitur, si antea morborum natura et differentiae generales ex principiis physicis ita declarantur, ut ad specialissimam partium corporis fabricam non respiciamus, sed mutationes corporis animalis morbosas, quatenus fieri possunt, in nosologia generatim explicemus, et simili ratione causas, quibus illae inducuntur, earumque effectus disquiramus. Ita enim idea generalis

PATHOLOGIAE PROLEGOMENA. 3

ralis in prima, ratio huius in secunda, et speciale examen morbosarum affectionum in tertia parte pathologiae traditur.

§. 909.

Licet autem eo ipso modo in doctrina de causis et effectibus morborum ipsa quoque signa exhibeantur, semioticam tamen morborum in quarta parte addimus, quo ea signa, quae ex generali idea morbi, ex causarum indole et tandem ex actionum varietate deducuntur, non tantum suo ordine proponi, sed et medici iudicium de morbo praesenti et futuro eius eventu accuratius determinari possint.

§. 910.

Pathologia igitur sequentem in modum optime delineatur.

Pars I. NOSOLOGIAM seu generalem morborum considerationem sistit; agit itaque

Cap. I. De morbo in genere eiusque diuisione.

II. De differentiis morborum essentialibus: scilicet

Sect. I. De morbis particularum solida et fluida componentium.

2. De morbis fluidorum.

3. De morbis solidorum.

4. De morbis partium compositarum, viscera et organa constituentium.

III. De differentiis morborum accidentalibus.

§. 911.

Pars II. AETIOLOGIAM seu causas morborum explicat, atque ita agit

4 PATHOLOGIAE PROLEGOMENA.

- Cap. I. De causis morborum in genere.
II. De causis occasionalibus.
III. De causis praedisponentibus.
IV. De causa proxima.

§. 912.

Pars III. SYMPTOMATOLOGIAM siue effectus morborum fusius proponit et ideo agit

- Cap. I. De symptomatibus in genere.
II. De circulo sanguinis laeso.
III. De secretionem laesa.
IV. De nutritione laesa.
V. De affectionibus morbofis fluidi neruei et neruorum.
VI. De sensus et motus laesionibus.
VII. De vitiis digestionis.
VIII. De vitiis chylicationis.
IX. De respiratione laesa.
X. De excretionem cutanea laesa.
XI. De excretionem urinae laesa.
XII. De sensuum externorum vitiis.
XIII. De sensuum internorum et somni vitiis.
XIV. De morbofis organorum generationis affectionibus.

§. 913.

Pars IV. Semioticam pathologicam seu signa morborum exponit, agit igitur

- Cap. I. De signis morborum in genere.
II. De signis morborum anamnesticis.
III. De signis morborum diagnosticis; explicat igitur
Sect. 1. signa rigiditatis.
2. signa laxitatis.

Sect. 3.

- Sect. 3. signa unitatis solutae.
4. signa spissitudinis humorum.
5. signa tenuitatis humorum.
6. signa acrimoniarum.

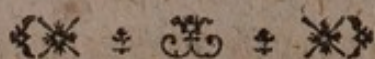
Cap. IV. De signis morborum prognosticis.

Sect. I. ex actionibus vitalibus.

- a) circulatione sanguinis et pulsu
b) respiratione.
2 ex actionibus animalibus motu, sensu,
et somno.
3. ex actionibus naturalibus.
a) digestionem et chylicationem
b) secretionibus
α) urinae
β) sudore et reliquis.

V. De signis mutationis morborum in cruditate, coctione et crisi.

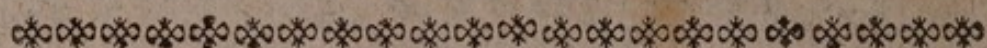

PARSI.
 NOSOLOGIA
 SIVE
 CONSIDERATIO MORBI
 GENERALIS.

§. 914.

In hac tractatione nec nuda morborum nomina indicare, neque definitiones eorundem, vulgo receptas, recensere animus est; nos potius a sanitatis ad morbi ideam progrediemur, et primarias, easque ex ipsa corporis natura petitas, notiones coordinabimus, quo essentialis morborum differentiae a symptomatibus et aliis accidentalibus affectionibus distinguantur.

CAPVT I.
 DE MORBO IN GENERE EIVSQVE
 DIVISIONE.

§. 915.

Sanitatem vix ullo in homine esse perfectam, nec actiones a corpore perficiendas, semper aequali in omnibus partibus consensu vel conuenienti constantia, peragi, experientia quotidiana docet. Porro patet, non omnia corpora aequali robore actiones perficere, sed inde variam in variis assumi debere sanitatem. Si igitur sanitatem perfectissimam, quam in physiologia delineauimus, cum imbecillitate plurium hominum, qui sani videntur, comparamus, ipsa iam idea morbi inde oritur.

§. 916.

§. 916.

Vix vero morbus praesens esse dicitur, si homines, pluribus actionibus necessariis subeundis haud impares, inveniuntur. Eos enim, a quibus actiones cum cita defatigatione suscipiuntur, debiles tantum appellamus. Tunc vero aegrotare ut plurimum dicuntur homines, quando in actionibus universalibus vel particularibus corporis insignis quaedam observatur laesio; v. c. languor ex motu sanguinis per minora vasa impedito, hinc per maiora accelerato, quem in febre observamus; dolor in parte nervosa tensa, ut dolor dentium; tumor in faucibus, deglutitionem laedens.

§. 917.

Est itaque morbus praeternaturalis quaedam dispositio corporis, actiones eius laedens, cuius praesentiam medicus cognoscit et diiudicat, si, actione laesa sensibus percepta, ex physiologicis doctrinis repetit, quatenus causae in corpore sano ad hanc actionem perficiendam concurrant, et ex corpore aegroti accuratius considerato intelligit, cur haec actio fieri nequeat: v. c. difficultas deglutiendi est actio laesa, quae aliquando a sero et muco in faucibus tumorem producente et descensum boli facilem impediendo, oritur.

§. 918.

Complexus omnium eorum, quae in aegroti corpore praeter naturam eueniunt et observantur, ab aliis multis morbus dicitur. Hinc non tantum morbus ipse, sed et causae et accidentia eius, confuse simul perspecta, ab imperitis et forte non nullis medicis assumuntur et nomine quodam recepto, sae-

pius vago et obscuro insigniuntur; ex qua confusa corporis morbo affecti, consideratione, nulla huius vera diiudicatio elicitur.

§. 919.

Medicus itaque rationalis ea omnia, quae in aegroto eueniunt, vel nunc praesentia sint, vel futura expectentur, perpendens, primariam corporis, vel in solidis vel in fluidis vel in utrisque haerentem, alienam a naturali statu factam, mutationem, hoc est, morbum perspicit, et a causis, quae eum effecerunt, et a symptomatibus, quae cum eo sunt, vel eum sequuntur, accuratius distinguit, atque ita ordine genuino sibi repraesentat, quae imperitus confuse contemplatur.

§. 920.

Cum igitur pathologia fundamenta, ex quibus morbi diiudicantur et cognoscuntur, exhibere debeat, illa in usum discipulorum commodius tractari nequit, quam si de morbi differentiis, siue de mutationibus omnibus, in aegroto corpore possibilibus, deinde de causis et symptomatibus, morbosam hanc dispositionem efficientibus et concomitantibus, et tandem de signis, ex quibus talis corporis status cognoscitur, succincte agitur.

§. 921.

Genesis morborum primo causas, postmodum mutationem, in corpore inde productam, siue morbum, tandem eius effectus siue symptomata sistit, sed cum medicus, in morbis ipsis diiudicandis, partim per causarum, partim per symptomatum considerationem, ad primariam praeternaturalem dispositionem cognoscendam accedat, ordinis nostri leges
ad

INGENERE EIVSQVE DIVISIONE. 9

ad illum morborum ortum definiri nequeunt; sed praestabit in institutionibus medicis, ante, quam ad alia progrediamur, morbum ipsum accurate considerare et distinguere.

§. 922.

Differentiae morborum igitur, a nobis nunc disquirendae, exigunt, ut illas ex natura siue compositione corporis eruamus, et omnes modos possibiles, quibus vel totum corpus, vel eius partes praeter naturam, afficiuntur, ostendamus; id, quod praecipue in capite sequenti de differentiis morborum essentialibus praestabimus. Cum vero a medicis variae etiam morborum differentiae accidentales, morborum theoriam egregie illustrantes, in hanc recipiantur, de iis paulo post acturi sumus.

CAPVT II.

DE DIFFERENTIIS MORBORVM ESSENTIALIBVS.

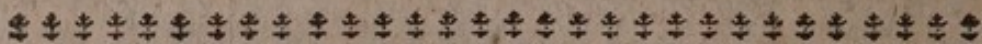
§. 923.

Ex solidis et fluidis partibus corpus componi, et per reciprocam earundem actionem sanitatem perfici, uniuersa physiologia docuit, in praeternaturali itaque harum partium dispositione corporis morbos positos esse, liquido constat. Et licet vix omnes morbos per corporis leges mechanicas tantum explicare queamus, cum et animae operationes saepius laedantur, et intima neruorum natura atque motus, ab iis dependentes, nobis non pateant, me-

dicus tamen hos morbos eatenus diiudicare valet, quatenus ex corporeis qualitatibus dependent; qualis est v. c. mania et melancholia ex sanguine atrabiliario spisso orta.

§. 924.

Subsistamus itaque in corporeis conditionibus, praeter naturam mutatis, quas vel in particulis, solida et fluida componentibus, in se consideratis, vel in fluidis siue humoribus, collectiue sumtis, vel in solidis, scilicet fibris et canalibus minimis observamus. Quo vero ex his primis principiis ad compositos magis morbos progrediamur, partium deinde compositarum siue viscerum et organorum corporis morbos expensuri sumus, qui vel fabricam partis laesae mutatam, ut motus fluidi in solidis peruersos aut prorsus impeditos, accuratius definiunt.

S E C T I O I.

D E

MORBIS PARTICVLARVM SOLIDA
ET FLVIDA COMPONENTIVM.

§. 925.

In disquirenda corporum natura ad elementa regredi, et ex his mixta, ex varia eorum proportione formata diiudicare, difficillima, immo impossibilis res est. Licet enim per attentam particularum aggregatarum considerationem, quasdam mixtorum affectiones, hariolari potius, quam definire queamus, obscurae tamen sunt ideae, quae vix aliquam claritatem adipiscuntur: hinc varia, quae hac in re
circa

circa pathologicam minimorum mixtorum explicationem tentata sunt, indicare facilius quam, ad certam cognitionem deducere poterimus.

§. 926.

Basin corporum nostrorum efficit terrea particula, quae cum aquosa intimius coniuncta salinam constituit et ita ad oleosam soluendam sibi que uniendam apta redditur. Quae particulae omnes vera in proportione et in variis corporis partibus, et in variis corporibus suo modo mixtae, particularum nisus regulares, indeque aequabiles motus et veram sanitatis ideam in qualibet particula mixti sistunt. Hinc sola proportio mixtionis in particulis aggregatis laesa, morbum, nisus irregulares efficiendo, inducit, qui tamen vario modo se exserit.

§. 927.

Cum vero peruersa haec mixtionis ratio in se considerari nequeat, eruamus effectus inde provenientes, densitatis et raritatis, elasticitatis atque molis auctae et imminutae, nisus maioris et minoris inde dependentis; et ratiocinando magis quam experiundo morbosas dispositiones a minimis corporis partibus incipientes, rite deducamus.

§. 928.

Minima itaque aggregati particula iusto densior dicitur, si moleculae componentes, in arctius spatium contractae, materiam propriam nimis copiosam obtinent, interlabentem vero excludunt. Talis particula, in fluidis mota, impetu suo in vicinas vehementius agit easque resolvit, in solidis autem, cum vicinis connexa, non aequabiliter cohaeret. Ra-
rior

rior vero non adeo arcte compacta particula, materiam interlabentem copiosius admittens, facilius in mixtione sua resoluitur, et solidis apposita non arcte satis adhaeret.

§. 929.

Ex his elasticitas declaratur, illa scilicet vis particularum, qua compressae in pristinum statum redire nituntur, per quam ideo visus particularum in se inuicem definiuntur; absolute enim durae particulae, quae ulterius comprimi non possunt, vix in uniuerso dantur, neque in nostro corpore etiam in morbofo statu inueniuntur. Duritiei tamen diuersi gradus dantur, quibus elasticitas augetur et non nunquam in morbum vertitur; uti et contrarium statum mollitiei siue elasticitatis imminutae in particulis, solida et fluida componentibus, inueniri posse concedimus.

§. 930.

Moles particularum seu earundem volumen augeri minuique potest, ita, ut, licet mixtio aequabilis sit et elementa in iusta proportione cohaereant, magnitudo tamen ea non sit, quae ad aequales aggregati particulas constituendas conuenit. Simili ratione et figura particularum variare potest, ad quam tamen sensus nos non deducunt, cum sphaerica in omnibus corporis nostri humoribus admissa, nec semper certo definiri, nec recessus ab ea in aliam quamlibet morbosam euidenter indicari queat.

§. 931.

Licet igitur certum sit, in his primis, corpus componentibus, particulis mutationes morbosas omnino deprehendi, claram eae tamen morborum
cogni-

cognitionem nobis non suppeditant. Relinquamus aliis elementarium, mixtarum, et aggregatarum particularum disquisitionem ex affectionibus corporum uniuersalibus determinandam; nos ad compositas progrediemur, quae nostris sensibus magis patent, vel proxime ex certis experienciis genuino ratiocinio deduci possunt, et morbosas condiciones, in solidis et fluidis separatim consideratas, examinabimus.

SECTIO II.

DE MORBIS FLUIDORVM.

§. 932.

Collectionem particularum aggregatarum, quae ita inter se cohaerent, ut pondus, piso circiter aequale, separationem earum efficiat, fluidum constituere in genere assumimus, §. 137. et aquam potissimum, copiosius admixtam, hanc dispositionem in fluidis corporis nostri perficere cognoscimus §. 138. simulque declaramus, fluida, quae solidas partes in corpore nostro semper exsuperant §. 241. in diuersis temperamentis diuersam indolem seruare §. 635. quae tamen diuersitas, dum modo solidis proportionata sit, sanitatem non laedit, §. 626. hinc laesam tantum eorum proportionem et ad solida relationem morbos humorum inducere certum est.

§. 933.

Consideratur vero haec proportio laesa in quantitate et qualitate: priorem in humoribus collectiue sumtis, respectu ad solida continentia assumimus; alteram in singulis particulis aggregati, ratione molecula-

lecularum mixti variantium disquirere deberemus, sed quia ex dictis in sectione praecedenti hanc cognitionem obscuram deprehendimus, eam tantum in humoribus, collectivè sumtis, consideramus, ita, ut ex quibusdam affectionibus eorum, per experientiam observatis, depravata mixtio non quidem accurate demonstraretur, sed cum aliqua probabilitate admittatur.

§. 934.

Sistit vero quantitas laesa vel copiam, vel inopiam humorum, scilicet plethoram et *νερεαγγελίαν*, qualitas vero laesa depravationem humorum siue cacochymiam exhibet, quae in varias species iterum distinguitur. De quibus quidem omnibus nunc sigillatim agendum erit.

§. 935.

Sanguis est humor corporis uniuersalis; hinc plethora ut plurimum appellatur sanguinis boni abundantia; nos vero in plethora definienda generalem ideam abundantiae humorum assumimus et inde differentias varias eruimus. Nulla vero abundantiae humorum idea datur, nisi laesionem actionum, licet leuem saepius simul involuat, cum per hanc solam morbosa abundantia cognoscatur.

§. 936

Si rubicunda pars sanguinis, quam cruorem diximus §. 177. cum sero quidem aequabiliter unita est, sed moles haec sanguinis maior deprehenditur, quam quae a solidis contineri, et in motu ulteriori perficiendo superari possit, dicitur plethora vera, quae ideo, quoniam in genesi sua cum humorum depravatione non coniuncta est, unica et sola plethorae

thorae species dici meretur, etsi et haec intercedente temporis spatio corruptionem humorum inducit.

§. 937.

Illi autem verae, tres spurias quasi, plethorae species addere possumus. Prima est obesa, ubi succi nutritii, ex bono sanguine secreti, cum solidis non prorsus apponi queant, in caua et cellulas reponuntur easque distendunt. Secunda plethorae species a debilitate dici poterit, qua quidem copia humorum, in primis viis rite elaboratorum, per bonam chylicationem ad sanguinem deducitur, quae tamen, ob imbecillitatem nervosi systematis et defectum appositionis in minimis solidis, coerceri non potest, sed, licet massa humorum in se abundet, effectus verae plethorae producit. Tertia demum species est cacochymica, ubi humores corrupti abundant, quo in casu tamen magis ad qualitatem, quam ad copiam respiciendum est.

Distinguunt alii plethoram in eam, quae ad vires est, et in aliam, quae ad vasa deprehenditur, aptior vero nostra videtur distinctio, quoniam vasa ipsa vires, fluida mouentes, sistunt.

§. 938

Κενεαγγεία est inopia fluidorum, quae in bona humorum indole non nisi post factam violentam evacuationem inducitur. v. c. maxima sanguinis profusione ex vulnere. Post graues etiam morbos, feliciter tamen superatos, saepius humorum inopia deprehenditur, quae tamen post crisin peractam qualitatem residui humoris, raro in peius mutatam, ostendit. Si vero humorum inopia ex nutritionis defectu

defectu lente inducitur, tunc humorum deprauatio simul attendenda est.

§. 939.

Cacochymia est deprauatio fluidorum, ubi vel sanguis ipse, vel reliqui inde deducti humores, in mixtione sua et aggregatione particularum et globulorum coniunctorum a naturali statu recedunt. Licet enim solida, his nutrita, male afficiantur et cacochymiam ideo suscipiant, in origine mali tamen ad fluida potissimum respicimus. Generalis vero haec idea deprauationis humorum nos ad tres differentias morbosas ducit, nimirum ad tenuitatem, spissitudinem et acrimoniam humorum.

§. 640.

Tenuitas nimia fluidorum adesse dicitur, si serosa pars sanguinis et reliquorum humorum nimium augetur. Rarissime quidem ita assumi potest, ut aquosa pars, reliquis particulis, humores constituentibus, aequabiliter et intime admixta sit, sed saepius ita se habere videtur, ut serum, non prorsus admixtum, aggregatas fluidorum partes nimium dissoluat, et earum interstitiis sese interponat. Possit itaque cacochymia serosa siue aquosa appellari.

§. 941.

Spissitudo nimia fluidorum praesens cognoscitur, si particulae inertes et immobiles, hoc est, terrestres in sanguine cum humorum tenuiorum defectu nimium augetur. Cum vero terrestres particulae nunquam solae sint, sed a reliquis admixtis varietas introducatur, mixtionis proportio in ulteriore spissitudinis disquisitione attendenda est. Ne vero in ea re disquirenda nimis subtiles simus, distinctio.

stinctionem tantum in cacochymiam pituitosam et atrabiliariam attentius disquiramus.

§. 942.

Pituitosa cacochymia particulas terrestres, cum aquosis peculiari modo coniunctas, sistit, ita, ut oleosae et salinae parcius tantum intercedant. Videmus quidem hanc humorum spissitudinem in naturali statu, si ex glandulis folliculosis mucosus humor, aliquam ibi moram passus, excernitur, sed ipsam sanguinis massam et reliquos humores, inde deductos, similem mutationem suscipere et inde uberiorem prouentum glutinosi in reliquis humoribus oriri posse, experientia docet.

§. 943.

Atrabiliaria cacochymia quoque particularum terrestrium abundantiam indicat, quae vero oleosis et salinis partibus ita coniunctae sunt, ut aquosas vix in mixtionem recipiant, inde quidem sanguis rubicundus potissimum atrabiliaris et spissus dicitur, sed et reliqui inde deducti humores minus rite elaborantur, atque ita simili forte labe inquinantur. Atram bilem veterum vix accuratius explicari posse, ex phaenomenis patet.

§. 944.

Acrimoniae idea ex figura particularum desumenda est, quam, cum nec in mixtis, nec in aggregatis humorum particulis accurate definire queamus, nunquam, ut decet, perspicimus, aliquam tamen definitionem acrimoniae exhibemus, si ex natura particularum, quae ex chemico examine patent, ad diuersam earum mixtionem, in corpore aegroto depre-

Patholog.

B

henden-

hendendam, concludimus. Cum itaque terrestribus, aquosis et oleosis particulis, in se consideratis, acrimoniam adscribere nequeamus, salinis illam omnino tribuimus, et inde differentias acrimoniae praecipuas constituimus.

§. 945.

Acrimonia salina, si copiam salium consideres, quae chemia evoluit, insignem differentiarum numerum nobis subministrat, sed cum earundem definitio difficilior omnino foret, reliquis omissis, in maxime cognitis, scilicet acidis muriaticis et alcalinis subsistemus, et illis oleosam rancidam, quae ex oleosis exustis oritur, addemus.

Acrimoniae mechanicae idea huc non reducatur, licet enim interdum vitrum contusum et alia acrimoniae vehementissimae effectus in primis viis producant, particulae tamen a venenis et aliis corporibus externis illatae, nec in humoribus ipsis genitae, a figurae acutae et laedentis ratione magis quam a mixtione declarari possunt.

§. 946.

Ex insigni vegetabilium, quibus vescimur, numero plurima in acidum vergunt; hinc saepius acidum non tantum in canali alimentorum haeret, sed ad secundas quoque vias deducitur. In canali alimentorum, ex quo ipsa vegetabilia saepius semidigesta excernuntur, acidum facile dignoscitur, in sanguine vero vix adeo manifestum, in lymphae potius viis variis signis, in primis coagulo se prodit. Caco-chymia igitur acida reliquias particularum vegetabilium salinarum, in corpore non satis subactas, nobis sistit.

§. 947.

§. 947.

Plurimi homines condimentum salis communis cum cibus. §. 761. et non nulli sal copiose assumunt, licet vero illud non tantum in primis, sed et in secundis viis partim subigatur, partim separetur, tamen, vel ob copiam salinarum particularum, vel ob defectum fluidi soluentis, vel ob inertiam solidorum non satis immutari potest, hinc remanentes in humoribus particulae cacochymiam muriaticam efficiunt.

§. 948.

Alcalina fixa salia non facile in tanta copia assumuntur, ut acrimonia inde oriri possit, sed victus animalis §. 746. et non nullae plantae alcalinae volatiles. §. 764. 765. hanc acrimoniam introducere videntur, ea vero tunc demum augetur, si circulatio humorum violentior particulas sanguinis et ferri ita resoluit, ut ad alcalescentiam disponantur. Et facilius forte sal ammoniacale produci poterat, cum sal commune, alcalinis volatilibus partibus iungendum, in corpore adsit, ut itaque hanc cacochymiam alcalino volatilem vel ammoniacalem dicere queamus.

§. 949.

Haec certe ultima acrimoniae salinae species magis, quam alia, cum oleosis subtilibus redditis particulis iuncta, peculiarem et nouam quasi oleosae et rancidae acrimoniae speciem producere valet, quae in bile acri facta potissimum se sistit, et in primis aequae ac secundis viis obseruatur; quam cacochymiam, oleosam rancidam siue biliosam appellamus.

§. 950.

Non quidem negandum est, dari adhuc maiorem differentiam acrimoniarum, quae tamen ideo forte omitti poterunt, quoniam cum dictis insignem conuenientiam habent. Nos etiam, cum ex compositionis natura eo non pertingere possimus, ut ad intima penetremus, ex causis tantum indolem earundem examinauimus. Tandem monemus, acres particulas in globulis humorum saepius latere, et tunc demum cognosci, ubi exsuperant, et latera vasorum, per quae ducuntur, irritant; hinc in sero et lymphâ magis, quam in sanguine rubicundo effectus suos edunt.

Acrimoniae, ex his compositae, vel spissitudine humorum accedente genitae, hic recenseri nequeunt; licet enim raro una tantum cacochymiae species adsit, in ea tamen, quae a nobis pertractatur, pathologiae parte distinctim omnino considerari merentur.

§. 951.

S E C T I O III.

D E M O R B I S S O L I D O R V M.

§. 951.

Fluidorum partes solidis apponuntur; hinc digestionis, chylificationis reliquarumque actionum vitia, in nutritione ultima a fluidis ad solida transferuntur; sed cum in ipso appositionis et assimilationis modo solida propriam quasi naturam induant, et tali cohaesionis gradu gaudere debeant, quem pondus particularum aggregati, pisco circiter aequale, superare nequeat, ex hac saltem indole solida in morbis quoque diiudicanda sunt.

§. 952.

§. 952.

Nisus aequalis particularum in se inuicem solidorum sanitatem constituit. Hinc particulae solidorum in morbis, vel nimis in se inuicem nituntur, et solida stricta siue rigida dicuntur, vel parum in se inuicem nituntur, et laxa solida appellantur. Hanc quidem differentiam ad temperamentorum diuersa genera declaranda assumimus, § 633. hic vero eandem, quoniam actiones laedit, tanquam morbosam consideramus, eique continui laesionem siue separationem particularum cohaerentium addimus.

§. 953.

Rigida fibra nobis dicitur, in qua particulae terrestres ita abundant, ut intermedium gluten densitate sua ad ipsam quasi terrestrium particularum indolem accedat. Tales fibrae minus mobiles et flexiles sunt, et impetui fluidorum, cui quodam modo cedere deberent, nimis resistunt; hinc motum fluidorum sensim lentiozem reddunt, et tandem sufflamant. Rigida igitur tunc demum dici meretur fibra, quando proportionatae fluidorum actioni nec cedere satis, nec apte reagere valet.

§. 954.

Contrarius status dicitur laxitas, in qua particulae, fibram componentes, ita inter se cohaerent, ut terrestres, basin quasi fibrae, constituentes, eandem ferme raritatem habeant, quam interposito glutini adscribimus; hinc fibrae laxae a fluidis impulsis ita distenduntur, ut vix resistere queant, sed contrario, ac de fibra rigida §. 953. diximus, modo, fluidorum lentorem et immobilitatem inducant.

Tanta laxitas corporis, qua cohaesio particularum eius tam parua fit, ut fluidi indolem acquirere possit, non

assumitur unquam, quoniam in omni et infantili quoque corpore, tot fibrae densae iam formatae et reliquis interpositae sunt, quae tali resolutioni resistent.

§. 955.

His ipsis declaratur idea stricti et laxi, quatenus a solo nisu particularum, solida componentium in se inuicem, hoc est, ab elasticitate pendent. Hinc et robur fibrarum compositarum auctum et laxitas similis intelliguntur; gradus vero, qui morbum demum inducunt, vix definiri possunt, in primis, cum in fibra animali, quae composita assumitur, non elasticitas tantum, ex his causis pendens, sed vitalis quoque vis accedat, quae, licet ab aliquo fluido, neruo scilicet, dependeat, in solidis tamen singulari modo conspicua est.

§. 956.

Influxus fluidi neruei fibram quamlibet animalem ad motum disponit, et licet mutatio haec tantum in musculosis fibris euidens sit, attamen et aliae corporis fibrae, quae musculosa fabrica vix instructae esse videntur, v. c. minima vasa cutanea et membranae tendinae, fluidi eius ingressum et motum, inde pendentem quodam modo experiuntur. Hic vero vitalis motus, in morbofo statu auctus, spasmus, imminutus debilitatem fibrarum producit.

§. 957.

Spasmus est violenta fibrae constrictio, a fluido nerueo vehementius irruente dependens, ubi quidem in fibra animali, ex simplicioribus fibris rigidis composita, durities et inertia inducitur, in fibra vero laxa contractio violenta, ab illo fluido vehementius impulsio, quidem praestatur, sed cum tremore, et
mox

mox subsequente virium defectu, et fibrae ipsius flacciditate. Fibris vero quibusdam, per spasmum constrictis, aliae vicinae tenduntur; inde in omni spasmu tensio.

§. 958.

Debilitas synonymum ab aliis esse iudicatur laxitatis, nos vero vocabulo hoc utimur ad motus vitalis languorem declarandum, qui ab influxu lentiore vel parciore fluidi neruei oritur. Debilitas itaque locum habet in fibra rigida et laxa, et vario modo se exserit, ubi virium vitae celerem prostrationem obseruamus. Licet vero phaenomena haec certa obseruatione confirmentur, difficilius tamen explicantur, quia fluidi neruei natura in physiologicis accurate declarari nequit, et nos, quousque ipsa indoles fluidi vel motus tantum mutationem inducat, definire haud possumus.

§. 959.

Si fibrae cuiuslibet, vel simplicis vel compositae, inter se cohaerentes particulae vel ob nimiam tensionem, vel ob acre interpositum dissoluens, ex nexu suo turbantur, oritur laesio continui, quam unitatem solutam siue vulnus appellare solemus, quod in partibus compositis melius cognoscimus et ulterius distinguimus.

§. 960.

Ex fibris, iuxta se inuicem in planitie positae, membrana, ex membrana conuoluta canalis componitur, ac utraque pars vel ex fibris simplicissimis vel iam compositis formatur; solida itaque praeter morbos fibrae, in se spectatae, ex eo, quod cavitatem formant, alia adhuc cavitatis auctae et imminutae vi-

ria suscipere valent, de quibus in generali hac solidorum morbosorum tractatione adhuc agendum est.

§. 961.

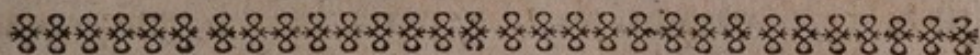
Cavitas vero canalium triplici ratione augeri potest, scilicet, 1) in *ἀναστομώσει*, si orificia canalium, in superficie corporis externa maioris cavitatis hiantia, nimium ampliantur et nimium inde humorum eorumque, qui coerceri debebant, copiam dimittunt. 2) in *διαπρηδήσει*, si fibrae, latera canalium componentes, a se inuicem secedunt, ita, ut fluida contenta canalem distendere et tandem per interstitia facta in caua cellularia transfudare possint. 3) in *διαρρησει*, quae vera ruptura canalium et plenaria secessio fibrarum componentium est, et ex antecedentibus binis iam cognoscitur.

§. 962.

Cavitates canalium vel imminuntur, vel prorsus tolluntur 1) ab obstructione, si humor traiciendus quocumque modo spissior et immeabilis redditur, et transitum humoris sequentis impedit, quae *ἐμψραξις* dicitur: 2) a compressione, si tumor enatus latera canalium ita comprimit, ut fluida transmittere nequeant. Dicitur vero *σπινωχωρία* in eo casu, ubi tumor in ipsis canalium parietibus haeret, et *θλιψις*, ubi tumor canali vicinus deprehenditur: 3) a collapsu, si fluida, quae canalem distendunt, in vicina caua subito et cum impetu effunduntur, et latera canalium collabuntur, quod *συνιζήσις* appellant. Spasmus fibrarum, canalem componentium, cavitatem per aliquod tempus imminuit, nunquam tollit.

§. 963.

In triplici hoc casu canalis prorsus desinit esse canalis, et, vel fibris eius omnibus inter se, vel cum stagnante humore coalitis, vera oritur *συμφοσις*, siue laterum coalitus et in densiorem et compositam magis fibram concretio. Quamuis etiam similis vasorum mutatio, successu temporis, ab humorum motu, per senectutis naturam, lentiore facto in omnibus hominibus, et sanis quoque eueniat, et ideo vix morbosa dici possit, ex hac tamen canalium concretionē nimis aucta, senilia corpora tandem ad morbos et mortem naturalem inde pendentem disponuntur.

S E C T I O I V .

DE MORBIS PARTIVM COMPOSITARVM,
VISCERA ET ORGANA CONSTITVENTIVM.

§. 964.

Ad compositas magis humani corporis partes accedimus. Omnes eius machinas particulares, quae ex eo, quod fluida per vasa easdem componentia mouent, vel alia ratione actionem quandam perficiunt, viscera et organa dicuntur, generatim consideramus, et quo modo morbi in iis oriri possint declaramus. Attendimus autem, primo ad fabricam laesam, deinde ad motum fluidorum per solida morbosum, eorumque copiam vel auctam vel imminutam, indolemque deprauatam, tandem ad fluida, in solidis subsistentia et cum his corrupta.

§. 965.

In fabrica viscerum et organorum laesa ad solida praecipue respicimus, licet et fluida in his moveantur. Solidarum itaque partium coordinatio in se considerata, figuram, numerum, magnitudinem, proportionem, situm et nexum earum indicat, quae suo modo cuncta a statu naturali recedere possunt.

§. 966.

Figura est limes extensi; in ea igitur laesa ad lineas, viscera et partes circumscribentes, et vitium inde ortum attendimus, e. g. superficiem ossium, inter se iunctorum, mutatam in gibbosis, ubi corpora vertebrarum ab una parte magis compressa sunt, ab altera iusto ampliora existunt.

§. 967.

Numerus partium componentium interdum augetur, interdum minuitur, id, quod in monstrosis corporibus cum evidenti saepius actionis laesione fit; interdum vero dum modo fabrica non mutetur, actio vix laeditur, v. c. testiculus simplex vel triplex, dentes interdum deficientes vel duplices, interdum autem ad varietatem structurae corporum pertinet, ut arteria vel vena duplicata vel deficiens.

§. 968.

Magnitudo in diuersis hominibus varia est, hinc sine proportione simul considerata, tanquam morbosa assumi nequit. Ventriculus nimium expansus, intestina, per partes contracta, proportionatam magnitudinem laedunt. In hydrocephalo et vario hydrope magnitudo partium, a fluido extra vasa misso, contra naturam augetur; ab omni obstructio-
ne

ne tumor et inde magnitudo aucta, in defectu succorum exinanitio vasorum, magnitudo imminuta siue marcor.

§. 969.

Situs morbose mutatus assumitur, si vera coordinatio partium non obseruatur. Intestina interdum morbose collocantur in herniis, viscera omnia, raro tamen, inuerso ordine collocata inueniuntur, vel unum alterumque per tumores præternaturales ex sede sua dimotum fuit, id, quod in vasis, neruis, musculis et tendinibus saepe simili quoque ratione contigit.

§. 970.

Nectunt partes ligamenta et contextus cellulosus intercurrentes; si igitur haec vel nimium extenduntur, vel nimium corrugantur, actio inde pendens vel prorsus non, vel difficulter perficitur. Frenulum linguae, longius productum, coalitio partium morbosa, in abdominalibus visceribus obseruata, immobilitas membrorum, a tendinibus cum cute, post contextus cellulosi destructionem coalitis, et alia exempla hoc satis illustrant; ipsa laesionis continui et vulneris consideratio varia nexus laesi specimina exhibebit.

§. 971.

Vulnus in partibus solidis consideratur et est unionis solutio, cuius differentia varie definitur: in duris enim ossibus fractum vel fissura, in mollioribus partibus vulnus, striete sic dictum, appellatur, at tamen pro discrimine causae eiusque applicationis varia nomina obtinet, puncturae, fissurae, dilacerationis, contusionis, erosionis et rupturae, quae vel ratione
exter-

externae et internae causae, vel ratione instrumenti laedentis varie distinguuntur.

§. 972.

Haec cuncta quidem veros morbos sistunt, quoniam hominis sani fabricam, per anatomen et physiologiam cognitam, inuertunt, interdum tamen sine euidenti actionum laesione obseruantur, cum motus in partibus, etiam non rite dispositis, actiones quidem paulo mutatas sistat, attamen laesionem actionum uniuersalium non inferat, interdum vero varia vitae incommoda inde oriuntur, quae non nunquam ex consuetudine sensim inducta quodam modo corriguntur.

§. 973.

Si in partibus compositis ad humores contentos simul respicimus, tunc eos vel celerius vel lentius moueri posse obseruamus. Motum celeriore in circulo humorum uniuersali febrem in generali significato sumtam, dicimus, motum vero lentiore lentorem humorum appellamus, qui ad successiue natam et sensim paulatimque auctam obstructionem ducit, cuius quidem mutationis morbosae naturam in causis et effectibus plenius examinabimus.

§. 974.

Porro quoque in partibus compositis ad humores, morbose auctos vel imminutos, ad corruptionem eorundem et tandem ad errorem loci respicimus. Priora maximam partem ex iis repetenda sunt, quae de humorum vitiis paulo ante declarauimus §. seqq. ultima vero conditio potissimum hic consideranda est, ubi obstructionem et extravasationem humorum in primis attendimus.

§. 975.

§. 975.

Humor spiffior, in angufta vafa ductus, obftrictionem, vel leuiorem eius gradum, quem infarctum dicere solemus, declarat. Cruor feu sanguis rubicundus, in vafa teneriora, serum et lympham alias vehentia, inductus, eadem obftruit, et ob violentiorem sanguinis, a tergo fequentis impulsum, et ob spasmum fibrarum, canalem obftructum confluentium, utrumque a vi vitae excitatum inflammationis ideam efficit, quam in parte affecta durities, calor, et dolor concomitantur.

§. 976.

Sanguis, ita in vasis haerens, si bonam mixtionem obrinet, nec acrimonia insigni peccat, in pus mutatur et abscessum sistit; si vero acris deprehenditur et in contextibus cellularibus talem lympham deponit, in putredinem abit et motu vitali, aliquantisper sublato, gangraenam efficit, tandem, si solidiores et compositas partes, ut musculos et viscera, simul destruit, et corruptionis labem iis inducit, sphaeceli ideam sistit.

§. 977.

Et serum et lympham interdum stagnant, idque si in glandulis aut similis texturae partibus eueniat, tum illa ab initio lentescunt, post modum teneros eorum tubulos prorsus ocludunt et cum iis, quasi in unam massam concrefcendo, durum formant tumorem, quem scirrhum appellamus, qui diu saepius in corporibus occultus haeret, interdum vero, ab aliqua causa externa internave irritatus, cancerum producit, qui destructionem partis cum plenaria et singulari prorsus humorum corruptione efficit.

§. 978.

§. 978.

Si quocunque modo corrupti humores in vulnere haerent, partes solidae vicinae laeduntur, irritantur, crispantur vulnerisque superficies impura fit atque sordida. Tales laesiones in partibus solidis mollioribus ulcera dicimus, quae vel oculis patent, vel in angustos sinus excurrunt, quo in casu ulcera sinuosa, sique superficies callosa facta fuerit, fistulae dicuntur, in ossibus vero laminarum corruptionem et separationem siue cariem inducunt.

§. 979.

In extrauafatis humoribus ad ipsum humorem contentum, et interdum ad cauum, in quod illi excurrunt, respicimus. Sanguinis ex ruptis vasis effusio in caua cellularia fugillatio appellatur. Serum aut lympa in similia loca effusa oedematis, in caua maiora delata hydropis, in genere considerati, ideam exprimunt. Fluidum aereum, in cellulas effusum producit emphysema.

*** **

CAPVT III.
DE DIFFERENTIIS MORBORVM
ACCIDENTALIBVS.

§. 980.

Ex iis, quae in capite antecedenti exposuimus, vera morborum, in partibus corporis variis haerentium, indoles et natura cognoscitur et diiudicatur. Dum vero hi morbi, ex suis causis oriundi, varios producunt effectus, medici varias condiciones accidentales in iis obseruant, ex quibus certas
quas-

quasdam illorum classes constituere solent; quae itaque, licet morbi naturam non declarent, sed tantum vocabula, ad quasdam differentias morborum explicandas, a medicis assumpta, comprehendant, prorsus negligendae non sunt.

§. 981.

Diuidunt vero medici morbos compositos ratione causae in idiopathicos, et porro in acquisitos, contagiosos, haereditarios, connatos et habituales; ratione subiecti in uniuersales et particulares; ratione temporis, praeter acutos et chronicos, in continentes, remittentes et intermittentes, prout nimirum diuersa stadia ipsius morborum decursus emittuntur, et ratione effectus tandem praecipue considerant mutationem eorum in sanitatem aut alios morbos aut mortem. Quae omnia per exempla adducta nunc paululum declaranda sunt.

§. 982.

Idiopathicus dicitur morbus, si causa eiusdem in parte affecta ipsa haereat; sympathicus vero, si causa, in vicina vel alia remotiore parte haerens, morbum per consensum producat. Cephalalgia v. c. idiopathica est, si acris humor et cerebrum et membranas eius vehementer irritat; si vero eadem ex saburra, in primis viis haerente, oritur symptomatica siue sympathica dicitur.

§. 983.

Huc forte reduci possunt morbi protopathici, qui primum generantur, et deuteropathici, qui ex alio praecedenti ortum suum trahunt; sic v. c. colicus dolor ex ipsa saburra acrium humorum, in pri-
mis

mis viis praesentium, oritur, interdum tamen a renibus male affectis in colica nephritica per consensum excitatur, ita, ut a renibus, spastice vexatis, intestina quoque spasmō afficiantur.

§. 984.

Acquisiti dicuntur morbi, qui per varias causas occasionales depravationem fluidorum et solidorum in homine sano producunt, e. g. haemoptoe, febres catarrhales: Huc quoque referri possunt contagiosi, quorum causa in aëre vel contactu impuri corporis posita est. Hereditarii vero sunt, qui a labe humorum potissimum a parentibus ad infantes deducti oriuntur, ut affectus arthritici et phthisis. Connati vel cum his conueniunt, ut in infante lue venerea affecto, vel malam conformationem in solidis, iam in utero factam, et depravationem fluidorum ibidem inductam, declarant, e. g. leporinum labium et icterus. Habituales tandem dicuntur morbi, quorum una causa semper haeret in corpore, quae alia accedente morbum quendam saepius producit, ut purpura scorbutica.

§. 985.

Cum omnes homines morbis sint obnoxii, assumendae ratione subiecti differentiae vix definiri poterunt; praeter aetatis enim et sexus diuersi morbos varia vitae genera causas alunt, ex quibus magis, quam ex aliis, differentia morborum declaratur, e. g. morbi grauidarum, puerperarum, vel etiam tot diuersi morbi in opificibus variis oriundi, figulorum, pellionum.

§. 986.

§. 986.

Ratione subiecti praecipue attendenda est ea distinctio, qua morbi in particulares et uniuersales diuiduntur. Illi apto vocabulo sporadici dicuntur, quoniam hinc inde inter incolas regionum disseminati sunt; hi vero, qui copiosius obseruantur, et in populo quodam grassantur, endemii et epidemici dicuntur et ita distinguuntur, ut endemios morbos tales dicamus, qui certis quibusdam regionibus et populis proprii sunt, ut plica polonica; epidemicos vero, qui uno eodemque tempore plures in populo aggrediuntur, ut variae febres malignae ipsaque pestis.

§. 987.

Morbi, ratione temporis considerati, ratione anni temporum in vernaes, aestiuos, auctumnales et hibernos distinguuntur, quae tamen distinctio uniuersalis non est, sed ex diuersis orbis terrarum climatibus et situ regionum aliisque circumstantiis diiudicari debet. Magis vero ad durationem vel morbi ipsius vel partialium eius exacerbationum siue paroxysmorum respicimus, et singularem morborum progressum per definita stadia emerimur.

§. 988.

Ratione durationis, in genere consideratae, morbi appellantur 1) acutissimi, qui vel in ipso ingressu morbi necant, vel intra quartum diem terminantur, ut apoplexia, haemorrhagiae enormes et pestis; 2) peracuti, qui ad septimum saepius diem durant, ut febres variae malignae; 3) acuti, qui nono, decimo quarto vel vicesimo primo die demum soluantur, ut febres variae; 4) chronici tandem dicuntur, qui

Patholog.

C

defi-

definitum durationis tempus non habent, sed per annos saepius homines excruciant, ut scabies, febres intermittentes.

§. 989.

Ratione paroxysmorum siue exacerbationum febres potissimum, nec non alios morbos distingui-
mus 1) in continentes, qui ab initio usque ad finem vel aequali impetu saeviunt, vel sensim aucti progrediuntur, et sine notabili interuallo remissionis cuiusdam sensim quoque imminuti finiuntur; 2) in remittentes, qui vulgo continui dicuntur, ubi vis morbi quodam modo a violentia sua remittit, sed per interualla iterum exacerbatur; 3) in intermittentes, qui per interualla homines aggrediuntur, paulo post prorsus intermittunt et denuo iterum inuadunt aegrum.

§. 990.

Singularem morbi decursum per definita stadia ita describimus, ut initium eius esse dicamus, ubi per phaenomena etiamsi leuiora se manifestat morbus; progressum vero appellemus, si vel nouae causae accedunt, vel iam praesentes agere pergunt, aut violentiores fiunt, ideoque symptomata augent; statum vero ibi ponamus, ubi vis morbi ad summum gradum producta futurae mutationis indicia praebet; decrementum tandem, ubi symptomata multa cessant, alia vero imminuuntur, atque finem dicimus, ubi corpus sanitatis restitutae reddit indicia.

§. 991.

Ratione effectus tandem morbi diiudicantur, quatenus vel sanitate, vel morte finiuntur. Dicun-

tur itaque 1) salubres, qui motibus praeternaturalibus, in corpore ad tempus excitatis, his ipsis materiam peccantem, seu id, quod iam morbosae indolis est atque in corpore praeeexistit, mutant et eliminant, ita quidem, ut benigni appellentur, qui in his motibus vires vitae non adeo prosternunt, maligni vero, qui subito vires deiiciunt, maximamque saepius debilitatem efficiunt; 2) sanabiles appellantur, qui sine accessu peioris mali per vires vitae, regimen conueniens et medicamenta apta debellantur; insanabiles vero, qui nec naturae, nec medicamentorum viribus cedunt; letales tandem dicuntur, qui vel subitaneam, vel certam etiam, licet quodam modo protractam, mortem inferunt.

PARS II.

AETIOLOGIA

SIVE

DOCTRINA DE CAUSIS MORBORVM.

§. 992.

Vt omnes corporum mutationes a causis suis definiuntur, sic quoque morbi rationem suae praesentiae ex causis quibusdam repetunt, ex quibus variae agere incipiunt, ante quam morbi ipsi in sensus cadunt. Una ex his causis raro sola percipitur, earum vero concursus et varia applicatio demum morbum praesentem faciunt. Recensebimus itaque primo distinctiones causarum, a medicis practicis assumtas, et paulo post eum ordinem sequemur, ad quem scrutinium causarum optime suscipi posse existimamus.

CAPVT I.

DE CAUSIS MORBORVM IN GENERE.

§. 993.

Id, quod mutationum, in corpore sano occurrentium, rationem in se continet, causa sanitatis dicitur; hinc in aegrotō quoque corpore rationes
mu-

mutationum morbosarum, hoc est, causas disquirere conuenit. Qua in re ipsae, quae sanitatem efficiunt, causae accurate attendendae, et in iis mutatis rationes morborum quaerendae sunt.

§. 994.

Semper vero causa morbi est res quaedam physica, cum corpus nostrum non nisi per aliquam rem corpoream mutari possit: quod si enim quis morbos, ab imaginatione oriundos in contrariae sententiae probationem adducere vellet, illorum tamen ratio a vehementi sensatione petenda, et ita exactione quadam corporea declaranda foret, cum ea aut in solida, aut in fluida, aut in utraque vi sua agat.

§. 995.

Quando itaque ad causarum origines respicimus, alias externas, alias internas appellamus. Corpora enim, extra nos posita, corpori nostro vario modo posse applicari certum est, ita, ut, debito sub moderamine applicata, illud conseruent vel ad minimum idem non laedant, eidem vero in minus conuenienti applicatione noceant. Cum autem tales corporis nostri mutationes inde producantur, quae a regulis sanitatis recedunt, tum internae oriuntur causae.

§. 996.

Eae causae dicuntur remotae, quae, sigillatim consideratae, morbum non constituunt, nisi aliae accedant, occasionales quoque dicendae, sed corpus saltem ad suscipiendum morbum disponunt et absque euidenti mutatione et in illud agere et in eo persistere possunt. Quando vero effectus earum

causarum euidentius se produnt, tunc rationem siue causam morbi proximam producunt.

§. 997.

Primas itaque causas dicere possumus occasionales, quae ex neglectu regularum diaeteticarum potissimum oriuntur, ita, ut vel peregrinae partes ingerantur, aut minus apte applicentur, vel motus corporis interni, non ita, uti dicit, perficiantur. Alteras praedisponentes appellamus, quae in partibus, corpus componentibus, sensim subsistunt et illud ipsum a sanitatis statu magis magisque recedere faciunt. Sic victus glutinosus humorum spissitudinem producit: Ille est causa occasionalis, haec praedisponens.

Distinctio harum causarum in procatarticas et proeugmenas vix attendenda est, cum utrumque vocabulum ideam remotae causae tantum exhibeat.

§. 998.

Occasionalibus morborum causis semper obnoxii sumus, ita, ut aliquam quidem vel in sanis hominibus dispositionem ad morbum producere queant; si vero vires vitae, quae principes sanitatis causae sunt, in corpore adhuc vigent atque fortes sunt, dispositio ad morbos inducta saepius sensim sensimque per alias et contrarias causas corrigitur, ita, ut sanitas diu conseruari queat, licet causae quaedam morborum praesentes et actiuae sint. Sic victus glutinosus non statim producit spissitudinem, quoniam alia alimenta simul assumpta, sale et aromatibus condita, et potulenta spirituosae glutinosum quodam modo soluunt et immutant.

§. 999.

§. 999.

Quando vero causa praedisponens magis iam fixa haeret, neque ab actionibus vitae facile superari potest, tunc occasionales, quae olim praedisponentem causam inducebant, hanc iam existentem ita excitant, ut proxima morbi causa, siue ea solidorum et fluidorum mutatio, ex qua actiones laesae immediate dependent, producat. Humorū spissitudo v. c. a viscido victu, immodice ingurgitato, ita augetur, ut lentor humorum circulationem sanguinis turbet, et febrem intermittentem inferat, quo in casu ille lentor et causa proxima febrilis morbi.

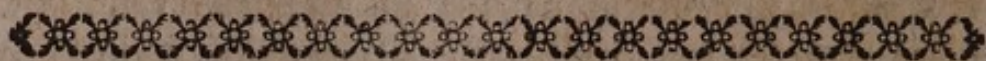
§. 1000.

Ex hac causarum recensione genesis morborum optime explicari posse, nec opus esse videtur causas figillatim enarrare, cum occasionales in diaetetica, ut parte quarta physiologiae, praedisponentes vero et in temperamentorum explicatione, parte tertia capite tertio physiologiae, et in morborum generali et essentiali differentia, parte prima capite secundo pathologiae, causae vero proximae, quippe quae idem fere ens cum ipsis morbis constituunt, in hac ipsa morborum generali disquisitione cognosci et erui possint; sed multae sunt et praegnantēs rationes, quae hoc specialius causarum scrutinium reddunt necessarium.

§. 1001.

Causae et effectus in mutationibus corporum ita se excipiunt, ut effectus primi nouas semper causas constituent; hinc non incongruum erit, seriem causarum et effectuum, se inuicem excipientium, illustrare et ita modum geneseos morborum compo-

fitorum explicandae demonstrare; cum in natura morborum declaranda nihil adeo necessarium inueniatur, quam haec causarum inuestigatio. Hinc, licet multa alibi iam dicta in hac tractatione denuo occurrant, alio tamen ordine proponuntur et varia scitu digna hinc inde inferuntur.

CAPVT II.

DE CAUSIS OCCASIONALIBVS.

§. 1002.

Eorum quidem haud est inepta methodus, qui causas has ad normam sex rerum, non naturalium dictarum percurrere solent; quoniam vero nos effectus earum generales, praecipue sanitati conuenientes passim tamen et nociuos, in diaetetica siue quarta physiologiae parte iam indicauimus, taediosa repetitione molesti esse nolumus, quin potius omnes has causas occasionales contrahere et ideas quasdam generales laesionum, inde oriundarum, ex iis eruere studebimus, quo causarum et effectuum nexus eo melius perspiciatur.

§. 1003.

Omnes res, quae corpori applicantur, et in illud ingeruntur, nec non mutationes corporis, in variis eius actionibus obseruatae, in his causis occasionalibus considerari merentur. Priores verò proponi commodius vix poterunt, quam si calorem et frigus declaremus et ratione alimentorum et potulentorum, in genere consideratorum, quantitatem eorum in nimia repletione et inedia, qualitatem autem, quo-
ad

ad aquosam, viscidam, oleosam, rancidam, acidam, muriaticam, aromaticam, spirituosamque indolem attendamus; post ea heterogenea singularia, in aere, alimentis, medicamentis et venenis occurrentia, indicemus, tandem et actionem mechanicam corporum subiungamus.

§. 1004.

Ratione mutationum, in corpore ipso occurrentium, et ab actionibus ipsius variis dependentium, et motum auctum et quietem nimiam, somnum et vigiliis suo modo excedentes, et se et excretiones humorum retinendorum et cohibitam euacuationem in humoribus excrementitiis, tandem animi affectuum vim exposituri sumus. Quod si vero in tanta varietate rerum, non omnes morborum causas sigillatim exponere queamus, normam tamen exhibemus, ad quam et aliae, a nobis omissae, indagari, et ampliore tractatione explicari possunt.

§. 1005.

Calor nimius, qui vel a solis radiis in atmosphaera, vel in conclauibus artificiali igne, vel a stragulorum et vestimentorum copia atque conditione excitatur, corpora imbecilla reddit. Cum enim perspiratio et sudor nimis intendantur, subtilissima humida non tantum in superficie corporis, sed ex ipso sanguine et reliquis humoribus, immo ex ipso fluido nerueo elicitae dissipantur; solida vero laxantur, elongantur, et ob siccitatem ad motum inepta euadunt. Imminuitur itaque mobilitas fluidorum, per corporis vasa ducendorum, hinc vigor corporis perit. Haec incommoda, quiete in aere temperato et potu sufficiente, breui tolluntur.

§. 1006.

Si vero corpus diutius et iterato hos primos caloris effectus experitur, mixtio sanguinis et humorum insigniter deprauatur; particulae enim terrestres, oleosis et salinis intimius iunguntur et in massas ferme irrefolubiles abeunt, cum, aquosis et reliquis volatilibus ex mixtione dissipatis, accedens per potulenta fluidum in ipsam mixtionem non commode transire valeat. Solida enim, quae eam suo modo debent iuuare, exsucca, quasi rigida et immobilia quoque redduntur, cum ex sanguine nimis condensato nec vasa minima nutritias particulas recipere, nec nerui, fluido ad vigorem corporis instaurandum apto, repleri possint.

§. 1007.

Concitati vero per continuatum calorem motus sanguinem, eo modo in sua mixtione laesum, circumducunt, et solida minima irritant, id, quod eo magis euenit, cum fluidum tenue deficiat, quod acres et morbose mixtas particulas per se et excretiones subducere queat; hinc alius sicca, urina parca, valde saturata, perspiratio tandem suppressa, augent malum. Acre itaque irritans spasmos excitat, et in minimis vasis obstructio oritur, quibus tandem febres, continuæ, acutæ et inflammatoriae, excitantur.

§. 1008.

Nec frigoris effectus illis iam descriptis adeo dissimiles sunt; nam subtilissima quoque dissipantur, et sanguis et reliqui inde deducti humores spissi redduntur; fibrae vero solidae, quae simul stringuntur, in condensando sanguine cooperantur. Pulmona-

monalis autem perspiratio prae illa, quae in superficie corporis fit, intenditur; hinc spissitudo sanguinis et humorum ibi augetur et infarctus piritosi, in pulmonibus et cavitare narium potissimum, inducuntur. Quae incommoda cuncta in aere temperato facile dissipantur in primis, si potus moderate calidus assumatur.

§. 1009.

Si vero frigus ulterius intenditur, humores spissi et condensati tandem resistantiam cordi faciunt et febriles motus excitantur, qui tamen mitiores sunt et per intervalla inuadunt, si acrimonia in sanguine non abundat; quae vero, in humoribus iam praesens, si his ipsis motibus euoluitur et febres acutas et inflammatorias gignit, quae potissimum in visceribus internis saeuunt; in frigore enim summo circulatio, per extrema impedita, gangraenam et sphacelum, corruptionis humorum stagnantium effectus, producit.

§. 1010.

Ex dictis quoque intelligitur, vel certe simili ratione explicari potest, quid subitaneae mutationes ex frigore in calorem et ex calore in frigus praestent? quid humidum calori et frigori iunctum efficiat? quales mutationes aer grauis et leuis, praecipue in respirationis et perspirationis negotio, producant? quales effectus morborum in diuersis climatibus et in una eademque regione diuersis anni temporibus orientur?

§. 1011.

Vnicum tantum exemplum de calido et humido adduxisse sufficiat. Relaxatio solidorum inde oritur,

tur, et perspiratio, ab initio suppressa, quo facto humores, calore agitati, vehementius circumducuntur, et saepius in principio morbi sudores et aliae excretiones colliquatiuae subito oriuntur, vires exhauriunt, fluida dissipantur, spissa augentur, vel perspiratione per nimiam circulationem ulterius cohibita, relictis in corpore humores, calore agitati, vix dissipandi, motum intestinum augent, utroque in casu vero in propriam corruptionem et resolutionem putredinosam abeunt. Ex his causae febrium putridarum facile colligantur.

§. 1012.

Alimenta et potulenta ad conseruationem corporis necessaria esse, quilibet intelligit; eorum itaque quantitatem et qualitatem, ut causam morborum, consideremus. Nimia alimentorum copia ventriculum replet et distendit, hinc rarior ventriculi ruptura, quoniam vero et distensione facta liquores digerentes non sufficienter affluunt, nec vis ventriculi motu peristaltico imminuto, molem ingestorum subigere valet, cruda in eodem colliguntur. Respiratio aucta, ventriculum concutiens, ideoque ingesta mouens et duodeni actio cum humoribus affluentibus vitia digestionis, ventriculo inducta, saepius corrigunt, ita, ut bonus tamen chylus praeparari et ad sanguinem duci queat.

§. 1013.

Cruda, in ventriculo collecta, corruptionis, quae singulorum alimentorum indoli propria est, scilicet acidae, viscidae et rancidae vestigia relinquunt et augent, nouum alimentum inde corrumpunt; hinc actio canalis alimentorum et liquorum affluentium
copia

copia bonae concoctioni praestandae non sufficit; hinc sensim crudus et acrimoniis scatens chylus ad sanguinem deuehitur. Sed hanc etiam corruptionem sanguinis motus per pulmones, et circulatio libera in reliquo corpore saepius corrigunt, ita ut minima solida particulis noxiis, per excretiones varias, expulsis, optimum adhuc nutrimentum suscipiant.

§. 1014.

Licet vero repletionis minimae vitia saepius corrigantur, et homines intemperatius viuentes morbis interdum diu resistent, tamen, si per continuatas has causas et ventriculi et intestinorum robur destruitur, et humores, digestionem inservientes, saliuam, bilis etc. a conuenienti bonitate recedunt, nec bonus chylus resorbetur, nec sanguis rite mixtus exinde elaboratur. Vt itaque olim diuersae indolis alimenta per validam digestionem in bonum succum nutritium mutabantur, ita nunc quodlibet eorum propriam acrimoniam seruat et inde cacochymiam humoribus conciliat, ex qua nutritio in minimis laeditur, vires languent et diuersi generis morbi oriuntur.

§. 1015.

Ab inopia alimentorum et potulentorum, vel plenaria inedia, refectionis celeris, a resorptione chyli in primis viis praestanda, defectus oritur; hinc vigor totius corporis perit, cum lassitudinis et vehemens famis et sitis sensus inter ea hominem excruciat. Si cibi defectus potu, haud adeo nutriende, resarcitur, aliquale leuamen adfertur, si autem celeris repletio post longam inediam, ventriculum contractum urget atque subito distendit, nausea et vomitus

vomitus oriuntur. Blanda nutritio inediam breuem sine remanente noxa corrigit. Aegroti inediam diutius quam sani, et macilenti eandem facilius quam obesi ferunt.

§. 1016.

Si vero inedia diu toleratur, liquores in primis viis affluentes acres fiunt, ideoque eas vellicant et rodunt; hinc appetitus primo insignis, post ea nausea et vomitus, ita, ut contractis saepius ventriculo et duodeno, acres et biliosi humores per os reiiciantur. Defectus vero chyli noui in sanguine, humores, per se et excretiones expulsos, non restituit, hinc fluidis et solidis blandum nutriens subtrahitur, et vires vitae insigniter debilitantur. Quoniam vero inter ea subtilissima corporis partes prorsus dissipantur, acres vero augentur, non tantum febres acutae cum summa extenuatione corporis excitantur, sed fluidum nerueum, tandem minus apte elaboratum, deliria, spasmos et alios inordinatos motus producit, donec fame enecati misere pereant aegri.

§. 1017.

In indole assumptorum examinanda primo consistit nimia potus aquosi calidi et frigidi ingurgitatio. Vti enim sufficiens potus, praecipue aquosus, diluendis humoribus nostris egregie inseruit, sic nimia copia eiusdem ventriculum relaxat, quod per calidam tamen aquam magis, quam per frigidam efficitur. Digestionis negotium, nec non elaboratio chyli et sanguinis, ob nimium ingestum aquosum, non, ut decet, perficitur, et mixtiones bonae humorum turbantur. Renes a nimia mole aquae secerndae debilitantur, hinc varia renum vitia. Li-
quores,

quores, ex sanguine ad secretiones laudabiles et nutritionem progredientes, non rite miscentur et perficiuntur nimisque fiunt tenues, hinc imbecilla, macilentia, immo tabida euadunt corpora.

§. 1018.

Viscidum, in cibis farinaceis non fermentatis, §. 725. 729. leguminibus §. 730. oleribus §. 736. nec non in quibusdam animalibus §. 744. 748. eorumque variis partibus §. 754. viscido succo scatentibus, prae reliquis praesens cognoscitur. Hoc in ventriculo digestionem resistit, et vix resoluitur; hinc parietibus eius adhaeret, fibras relaxat, secretionem fluidi gastrici impedit, flatus generat et appetitum destruit. Quousque bilis efficacia obseruatur, reliquum intestinorum canalem vix laedit, sed in transitu per duodenum corrigitur, tandem vero et intestina glutinosa et pituitosa humore obducit. Licet vero euacuatio per vomitoria et purgantia viscidum collectum saepius expellat, debilitas tamen primarum viarum, ex his causis inducta, glutinosa, ulterius ex ipsis bonae notae cibis generando, exhibet occasionem.

§. 1019.

Viscidum, in primis viis collectum, chylum et sanguinem lente inquinat, in glandulis mesenterii saepius haeret, et ita vasa lactea obstruendo atrophiae genus producit. Hoc in infantibus saepius obseruatur, in adultis vero viscidum illud has viarum angustias saepius transit, et in sanguine a circulatione viuidiore semel iterumque resoluitur, et vel per varia corporis colatoria organa euacuatur, vel in robustioribus interdum nutrimento satis laudabili accedit.

§. 1020.

§. 1020.

Diu tamen in sanguine detentum viscidum nihilo minus tandem ad lympham penetrat, et in vasis minimis infarctus et obstructions pituitosas efficit, quae tamen, si nulla evidens humorum acrimonia accedit, saepius, accedente per interualla febrili motu, resoluuntur, ita, ut regimen aptum et conueniens medicina fibrarum robur iterum restaurare valeat. Inde vero partim, quod fibrae in se spectatae a viscido adhaerente debilitantur, partim ex defectu optimae nutritionis, tanta saepius solidarum corporis partium debilitatio fit, ut motus febriles excitari nequeant, sed lenti et chronici morbi orientur.

§. 1021.

Viscidum hoc, in primis et secundis viis collectum, acrimonia sua non destituitur; eo enim sub regimine acidum vegetabile in sanguinem et in tenuiores corporis humores intrat, et corpus suo modo afficit; hinc v. c. viscerum infarctus, tumores, pallor et hypochondriaca dispositio. Si vero et viscidum, in primis animale ipsum ingeritur, acrimonia, in corpore nata, cum illo se iungit, et debilitas solidarum, a nutritionis bonae defectu simul oritur, optima et nutritioni conueniens lympham sub forma ponderosae et pellucidae pituitae ad primas vias, secretionem quasi morbosa facta, defertur, vomitu, sputatione et deiectionibus materiae albumini ouorum simillimae, se prodit, quo facto corpus, in solidis magis magisque debilitatum macie et tabe consumitur.

Vti vero prius viscidum, ex victu oriundum, glutinosum adscititium dici meretur, sic hoc ultimum vere glutinosum spontaneum sistit, quod ad causas praedisponentes morborum referri et a praecedenti accurate distingui meretur.

§. 1022.

§. 1022.

Oleofum, in oleis pressis vegetabilium, butyro ex lacte confecto et pinguibus animalium partibus conspicuum, si nondum corruptum et acre redditum fuit, primas vias lubricat et paulo post, si nimia eius copia fuerit ingesta, debilitat. Magnam vim liquorum digerentium, in primis viis affluentium, oleofum hoc exigit, quam tamen sensim sensimque infringit; si itaque viribus coëtricibus non resoluitur et subigitur, partim propter mucaginosum coniunctum in viscidum iners transit, et glutinosum parit, partim propter tenue oleofum et inflammabile in rancidum et nidorosum mutatur.

§. 1023.

Huc accedit iurulentum in cibis, ex optimis animalium partibus eductum, quod suo modo optime nutrit, nimium tamen assumptum, in debili ventriculo eosdem effectus, ut oleofum edit, tandemque similem corruptionem inducit. Efficit hoc iurulentum insigne humorum laudabilium augmentum et plethoram primo, post ea obesitatem in corporibus gignit. Haec pinguedo animalis, copiosius in cellulas deposita, si resorbetur, molem et spissitudinem humorum mouendorum auget, sanguinis preparationem difficilem reddit, et tandem ad cacochymiam viscidam et rancidam ducit.

§. 1024.

Rancidum itaque et nidorosum, ex oleosis particulis salinis et terreis, calore attenuatis, quasi exustis, et diluente aquoso in mixtione orbatis, oritur. Hoc, vel in alimentis iam praesens, vel in corpore natum, sitim et raucedinem producit, in ventriculo

Patholog.

D

per-

persistens cibos bonae notae, in primis ex animali victu corrumpit, ardorem ventriculi, ructus amaros et nidorosos, nauseas et vomitus excitat, bilem ipsam acrem reddit, intestina stimulat, tormina et borborismos efficit, non raro autem deiectionibus biliosis et acidorum usu ad tempus corrigitur.

§. 1025.

Sed hoc quoque rancidum tandem et saepius sub inuolucro visceri in secundas vias ducitur, et cum admixtionem aquosi magis impediatur, quam admittat, acrimoniam rancidam efficit, quae saepius, ad habitum cutaneum ducta, exanthemata variae indolis sistit. Haec vero acrimonia in sanguine crebrius circumducto augetur, atram bilem generat, et minima solida irritat, secretiones blandas impedit, tenue diluens dissipat, sitim immanem et febres acutas exanthematicas, nec non alios inflammatorios morbos inducit.

§. 1026.

Vegetabilia plurima acido scatent, illudque saepius, si per varias praeparationes ad victum apta redduntur, retinent. Licet vero quotidie vegetabilibus vescamur, inde tamen nulla noxa in corpus redundat, cum digestio valida et circulatio humorum acidum hoc, cum nutritiis succis introductum, semper mutant, ita, ut in sano homine nulla vel pauca eius vestigia deprehendantur. Quod si etiam in ventriculo aliquo modo appareat, bilis tamen vis in mutando acido summa deprehenditur, ita, ut in duodeno iam subigatur. §. 401.

§. 1027.

Debilitas primarum viarum et inertia humorum digerentium, quod acidum non semper subigatur, in causa

causa sunt. Si igitur non subactum colligitur, in infantili potissimum corpore coagula chyli et stases in glandulis mesaraicis §. 1019 efficit. Si vero aliqua eius copia tandem sub tegmine viscerum in secundas vias vehitur, tunc actione valida circulatoria subigitur; sed et hac in iis, qui vitae sedentariae dediti sunt, deficiente, coagula lymphae, viscerum infarctus et lentae obstructions oriuntur, quibus secretiones impediuntur, et praecipue humores, in primis viis secernendi, magis magisque inertes fiunt: hinc tabes a defectu succi nutritii optimi, hinc a ruptis vasis lymphaticis oedema et hydrops.

§. 1028.

Sal commune nobis, tam vario victu utentibus, digestionem faciliorem reddit, §. 761. et resolutionem viscerum praestat; actione tamen valida, et primarum viarum, et circulatoria, et secretoria sanguinis et humorum mutatur et expellitur: his vero imbecillis redditis, accumulatur et solida stimulat, fluidaque dissipat. Hinc primo siccitas oris et faucium oritur, post ea vero collectae et auctae salinae particulae rodunt et ad scorbutum muriaticum disponunt. Forte etiam ex hoc sale, magis subtili reddito et oleis iuncto, acrimonia intenditur et inde tandem, si alcali volatile accedat, ammoniacalis acrimonia ortum trahit.

§. 1029.

Olea subtilissima plantarum salino terreas earundem particulas mobiliore et magis actiuas reddunt. Talia aromatibus inhaerent, quae eodem modo, ut acria reliqua, primas vias stimulant et exsiccant, hinc sitim producunt, et, cum pinguibus coniuncta, rancidam

cidam acrimoniam fouent; ad secundas uero uias delata, aestum praeternaturalem, stimulum solidi, dissipationem fluidi efficiunt, hinc lympham acrem et rodentem reddunt, hinc pessimos morbos acutos et chronicos producere ualent.

§. 1030.

Et spirituosi liquores, fermentatione producti, similes ferme effectus habent, licet alius quoque penetrare uideantur: his enim sitis non extinguitur, sed continuum liquidi assumendi desiderium excitatur. In primis uero illa fluida spiritiuosa, quae de stillatione exaltata et subtilia reddita sunt, siccitatem et coagulum in fluidis, nimiumque stimulum in solidis primarum uiarum efficiunt; hinc calloso quasi uentriculo reddito et fluidis dissipatis appetitum destruunt et digestionis officinam laedunt.

§. 1031.

Minime uero hic subsistit liquorum, fermentatione praeparatorum et spirituosorum effectus, nam ebullitioni sanguinis praecipue occasionem praebent, lympham inspissant et ad coagulum disponunt, eamque nutritioni ineptam reddunt; hinc macies oritur et ab inertia motus stasis lymphae, obstructions glandularum, ruptura uasorum, effusio humorum serosorum et hydrops. Sed et subtilis illa spiritiuosa acrimonia neruos ipsos afficit, temulentiam et stuporem inducit, rigiditatem, contracturas, podagram, rheumatismos et dirissimos saepius neruorum morbos excitat.

§ 1032.

Haec et plurima alia, quae in uarietate alimentorum et potulentorum nostro corpori applicantur,
in cau-

in causis morborum prae reliquis attendenda, ex diaeteticis doctrinis repetenda, et ex crebra observatione annotanda sunt; quoniam haec, quae genuino usu nostrum corpus conseruant, illudque nutriunt et reficiunt, peruerso usu tantas vitae molestias inducunt. Sed et aliae heterogeneae particulae, quae aëri inhaerent et medicamentis et venenis admiscuntur, insidias sanitati struunt.

§. 1033.

Aer enim, praeter supra recensitas humidi, calidi, sicci et frigidi affectiones, particulas putridas, ex corporibus putredine resolutis, suscipit, et ita contagioso halitu humores nostros inquinat, mixtionem eorum cito atque prorsus soluit et tandem solida destruit. Porro is quoque arsenicales, mercuriales, acidas, minerales, praecipue sulphureas, aliasque plures particulas recipit, quae non tantum pulmones male afficiunt, et respirationis et sanguificationis actiones laedunt, sed mixtiones quoque humorum nostrorum ingrediuntur atque peruertunt, solida mirum in modum mutant, et ita stupendos saepius et praeternaturales effectus ostendunt, quae ex natura particularum, qua tenus in chemicis declaratur, vix explicari, sed ex solis potius phaenomenis cognosci et in disquisitione causarum laedentium attendi merentur.

§. 1034.

Aegrotis medicina sanitatem reddit, quoniam vero medicamentorum particulae, solidis et fluidis applicatae, eadem mutant, sani, qui medicamentis utuntur, omnino laeduntur, cum corpori mutationes vere morbosas inducant. Nimis longum foret,

si hic omnes morborum causas, a medicamentis introductis, recensere vellem; purgantia et sudorifera, praeter necessitatem adhibita, praeternaturales medicamentorum in sanis corporibus exhibitorum effectus, quotidianis exemplis comprobare poterunt, quae ex effectibus, in materia medica et therapia generali explicatis, inter causas morborum referri merentur.

§. 1035.

Vti omnia medicamenta, praepostere exhibita, corpus male afficiunt, sic venena, stricte sic dicta, in causis morborum recenseri merentur. De his tamen longius hic differere minus aptum videtur, cum dubia plurium venenorum natura et indoles ex tractatione de viribus medicamentorum peti debeat, quam ob rem et praecipua in materia medica simul exponuntur, nos vero omnem hanc doctrinam in therapiam generalem remisimus. Quantum ea igitur in hac nostra, de causis morborum occasionalium, tractatione attendenda sunt, ex qualitatibus peruersis alimentorum et potulentorum eorumque effectibus quodam modo indicari poterunt.

§. 1036.

Tandem quoque de actione mechanica corporum, in nostrum corpus irruentium, dicendum est. Agunt haec pro ratione figurae et imperus, contundendo, scindendo, frangendo, uno verbo laesiones continui pro differentia partium corporis efficiendo. Hinc effusiones humorum, stases, inflammationes, si humores boni sunt, suppurationes, si deprauati deprehenduntur, corruptiones gangraenosas et sphacelosas inducunt.

§. 1037.

§. 1037.

Cum ad gesta in corpore nostro respicimus, ad motus voluntarios, per membra artificiose constructa perficiendos, primo loco attendimus. Nimum auctus hic motus digestionis negotium, blandioribus tantum motibus adiuuandum, turbat, cruda ex ventriculo expellit, hinc chylum crudum ad vasa lactea et in sanguinem urget §. 831. porro circulationem sanguinis et humorum intendit, subtilissima per varias secretiones, in primis perspirationem auctam et sudores dissipat, reliqua vero inspissat, et ita obstructionibus ansam praebet. Inter ea fibrae solidae, motum exercentes, in primis musculares crebra contractione iusto densiores fiunt, et ut cellulae interpositae humore tenui distendente orbantur, sic ipsae fibrae, nutritione deficiente vel eius modi particulis non applicatis, rigidae fiunt et immobiles.

§. 1038.

Hae quidem mutationes lente inducuntur, celeriores tamen sunt effectus isti destruentes, si motus violentiores sine remissione diu continuantur. Primo enim impetu sanguis interdum erumpit, et haemorrhagiae sequuntur. Id vero si non euenerit, inflammatoria resolutio humorum producitur, qua lymphae coagulatur et inde diathesis phlogistica oritur; motu vero intestino auctiori reddito, salia et olea nimis volatilia et acria facta non tantum mixturem sanguinis disturbant, et resolutionem eiusdem putredinosam inducunt, quibus motibus auctis solida etiam resoluuntur, destruantur, et in putredinem abeunt, ex qua omnino gangraenosa et sphacelosa corporis destructio declaratur.

Resolutio sanguinis, a motu progressiuo et calore aucto inducta, coagulatoria omnino dici meretur, et cum inflammatione coniuncta est, cum alia, quae a vehementiori intestino motu et acrium particularum genesi pendet, et conuenientem sanguinis spissitudinem tollit, putredinosa dici mereatur, quae sanguinem, in placentam non cogendum, sistit.

§. 1039.

Quies corpori diutius concessa digestionis negotium impedit, dum humorum digerentium affluxum lentiolem et motum peristalticum debiliolem reddit, id quod praecipue in vita sedentaria et compresso abdomine euenit, hinc non tantum parciol accessus humorum nutrientium, sed et cacochymia et defectus nutritionis in minimis cito inducuntur. Non adeo tamen frequenter talis obseruatur mutatio, cum vigor in puerili et iuuenili aetate ad adulescentiam usque magis ad motum, quam ad quietem excitet. Qui igitur bona viscera digestionis habent, et largioribus succis replentur, obesi fiunt, et ad quietem tandem magis magisque disponuntur.

§. 1040.

In his motus voluntarii difficilius perficiuntur, et motum circulatorium sanguinis et humorum parum adiuuant, hinc eorundem inspissatio, maior in cellulis lateralibus collectio et aucta in dies obesitas inducitur. Fibra uero, motu non exercitata, laxa fit et ad motum inepta, nec ipsa bene nutritur; hinc sensim inducitur humorum pituitosorum collectio, siue cacochymia pituitosa, quae uel per se, uel variis acrimoniis simul accedentibus, sensim in minora uasa propellitur et variis morbis chronicis, in primis uiscerum obstructionibus, occasionem praebet.

§. 1041.

§. 1041.

Somnus in effectibus morbofis cum quiete conuenire videtur, si tamen profundior et diuturnior est, non tantum humores inspissat, eosque ad repletionem magis, quam nutritionem aptos reddit, sed secretionem et actionem fluidi neruei ita laedit, ut solidorum robur vitale multum infringatur et torpor et stupor in omnibus actionibus sensuum quoque deprehendatur; hinc ineptitudo ad omnes animi corporisque labores, hinc grauitas corporis, imbecillitas et continua in somnum procliuitas, quae, nisi motibus voluntariis susceptis dissipatur, cachexiam, lentas febres et ipsam tandem mortem inducit.

§. 1042.

Vigilia vero, diutius protracta, sine respectu ad motum et quietem eorumque mutationes, humores acriores reddit, et vigorem ad actiones quaslibet suscipiendas supprimit, quoniam vera humorum mixtio et inde pendens nutritio in vigiliis locum non habet. Qui validum humorum circulum simul experiuntur, citius ad acrimonias et febres acutas, inde oriundas, disponuntur; languido vero humorum circulo praediti, sensim ad morbos chronicos cum phantasia laesa ducuntur. Peculiaris enim in his fit cerebri et neruorum dispositio, per ea, quae de fluido nerueo hactenus nobis cognita sunt, vix satis explicanda.

§. 1043.

Varii humores in corpore secernuntur, qui vel nullo modo vel moderatius excernendi sunt: alii vero, in corpore secreti, non retinendi, sed ex eodem potius eliminandi sunt. Egimus quidem de

his satis ample in lectionibus diaeteticis, et ita noxas varias, ab inde oriundas, explicauimus; pauca tamen de humoribus excernendis et retinendis hic quoque proponenda esse arbitramur, quo in serutinio causarum occasionalium effectus, inde prodicentes, eo melius perspiciantur et diiudicentur.

§. 1044.

Humores alimentorum, digestioni dicati, saliuæ, liquor gastricus, pancreaticus, et intestinalis, nec non bilis, si usu saliuantium et purgantium medicamentorum nimia eorum copia expellitur, alimentorum concoctionem et assimilationem sufficienter præstare nequeunt. Cum itaque plurima, quæ assumentur, pro sua indole corrumpuntur, cruditates in primis viis colliguntur, quibus noua alimenta adducta, licet bonæ notæ sint, deprauantur. Cum etiam optimæ alimentorum partes, cum humoribus digerentibus mixtæ, in chylo ad sanguinem transuehantur, hæc prima nutritio §. 245. tunc temporis locum non habet, inde continuatæ actiones nutritionis male succedunt, et ita siccitas et macies oritur, vigorque corporis sensim sensimque perit.

§. 1045.

Nimia excretio mucis in cavitatibus narium, faucium, asperæ arteriæ, nec non pulmonum et canalium alimentorum, per medicamenta valida resoluentia, abstergentia et euacuantia, in omnibus his cauis excitat siccitatem, immeabilitatem humorum, et stimulum ab acri, hinc neruorum irritatio et dissipatio subtilissimi fluidi euenit, macies inducitur et acrimoniae variæ generantur. Saepius tamen euacuatio talis in uno loco, e. g. in pulmonibus adacta, viscida

scida et mucosa cuncta ad hunc locum ducit, partesque solidas relaxando functiones corporis, summe necessarias, debiliores reddit.

§. 1046.

Dissipatio subtilissimi fluidi per perspirationem, et excretio nimia spermatis virilis vel lactis ex mammis, optimos humores ex corpore expellit, hinc fluidissima in systemate lymphatico deficiunt, et nutritio inde laesa tabem et atrophiam affert, nata vero et aucta humorum acrimonia motus febriles, machinam destruentes, excitat, uti vero hoc ipso, aut nimis intento literarum studio, fluidi neruei secretio turbatur, sic et subtilissimi huius fluidi defectus vigorem corporis, in motibus vitalibus et sensibus externis et internis laedit; sic e.g. vigorem oculorum a nimia venere debilitari cognoscimus.

§. 1047.

Sanguinis excretio nimia vel praeternaturalis in variis haemorrhagiis, vel artificialis, v. c. in venae sectione hic quoque attendenda est. Haec quidem in corporibus robustis et plethoricis longius saepe sine detrimento insigni toleratur, tandem tamen, quod solida debilia et laxa reddit, plethoram a debilitate facit, et ita naturalem sanguinis mixtionem turbat, cum cruor parti serosae non aequabiliter iungatur, hinc secretionis et nutritionis negotium laedit, et simili ratione vigorem in motibus elasticis et vitalibus destruit.

§. 1048.

Non minus tamen dispositiones morbosae inducuntur, si excernenda retinentur. Sic enim excretio cutanea cohibita, quam diu humores boni et laudabiles

dabiles sunt, obesitatem producit, si vero humores iam deprauati inueniuntur, tunc hac excretionem imminuta cacochymia augetur. Urinae excretio cohibita particulas alienas, mixtionem sanguinis bonam laedentes, ex massa humorum euacuandas, relinquit, et in ipsis urinae viis calculi et mala inde orta proficiscuntur.

§. 1049.

Humores mucosi, §. 1045 in variis partibus relictii, pituitam augent, solida relaxant et infarctus et tumores glandularum gignunt. In primis potissimum viis latera canalium alimentorum viscido, vel huc per alimenta adducto, vel in glandulis folliculosis nato, obducuntur, secretiones humorum digestorum et resorptio chyli impediuntur, hinc lentor excretionis aluinae oritur, faeces accumulatur, intestina nimis distenduntur, et spasma et flatus excitantur. Ex his praeter ea tum respectu viscerum collecti, tum ratione debilitatis intestinorum innumera oriuntur incommoda.

§. 1050.

Animi affectus tandem considerandi sunt, qui et in sanguineum et lymphaticum, nec non in nervosum systema varias mutationes inferunt, prout vel ad languores, vel ad motus vehementer disponunt. In priori enim casu fluida inspissant, immobilia reddunt, nutritionem laedunt, et ad tristitiam et imminutos motus vitales disponunt; in altero vero casu fluida iusto vehementius circumagunt, quae interdum in haemorrhagiis erumpunt, vel resoluuntur, attenuantur et acrimonias producunt. In utroque autem casu systema nervosum spasmis vehementioribus exercetur.

CAPVT III.

DE CAUSIS PRAEDISPONENTIBVS.

§. 1051.

Enumeratio causarum occasionalium, haecenus proposita, in variis exemplis genesin morborum declarauit. Obseruantur in his illarum applicatio, mutatio in corpore inde nata, et tandem effectus, ad causam proximam ducentes. Licet autem varia, ad hoc caput pertinentia, in antecedentibus inspersa inueniantur, nihilo minus tamen denuo similem viam ingrediamur; verum non a primis causis, sed a dispositione morbosa, in corpore iam nata, genesin morborum siue ulteriorem deprauationem solidorum et fluidorum recensēbimus, quo semper magis magisque ad causam proximam accedamus.

§. 1052.

Has hominum, ad morbos proxime suscipiendos, dispositiones commode ad plethoram, cacochymiam, temperamenta, calculos et vermes, nec non ad obscuram imaginationis efficaciam reducere poterimus. Licet enim sola temperamenta hic forte commemorari possint, et variae plethorae et cacochymiae species iam inter morbos relatae fuerint, Part. I. Cap. II. sect. II. dantur tamen gradus inter eas, ut hoc examen in graduāli morborum differentia eo magis attendendum sit.

§. 1053.

Plethora vero §. 936. in corpore vegeto et sano, ex abundantia nutrimenti et facili digestionē orta,
 corpus

corpus grauat, vasa distendit, quae ideo maiorem sanguinis molem languidius circumducunt, eiusdemque particularum mixtionem et elaborationem ulteriorem in sanguificatione, secretionem, et nutritione praestandam, non rite iuuant. Validi motus, in plethoricis excitati, primo ingratum caloris sensum, post ea aut eruptiones sanguinis aut stases et diatheses inflammatorias inducunt, cum solidorum robur adhuc resistat, si vero vita quieta et somnus largus fibras relaxat, corpora ad obesitatem disponuntur.

§. 1054.

Plethora obesa §. 937. itaque ex secessu particularum nutrientium, optime elaboratarum, in cellulas laterales oritur, hinc primo quidem pinguedo et succi lymphatici cum aliquo voluptatis sensu augentur. Cum vero solida distenta et relaxata suoque modo pressa, fluida nec satis moueant, nec sufficienter misceant, ex una parte visceri et lentescentes fiunt humores, ex altera acrimoniae variae nascuntur. Porro quoque valido motu febrili agitati, humores in vasis maioribus circulationem validam, in minoribus stases efficiunt, hinc fluida cum solidis breui in corruptionem ruunt. Si vero cacochymia lente simul euoluitur, flaccidus corporis habitus, nutritionis defectus in solidis, variique morbi chronici producuntur.

§. 1055.

In plethora a debilitate §. 937, quae haud raro in iis, qui imbecillitate systematis nervosi laborant, ex valida satis digestionem, nutrimentum praeparante, inducitur, violenti motus interdum ingratum
tum

tum caloris sensum et sanguinis eruptiones produ-
cunt; cum vero semper in hoc casu debilia solida
non aequabiliter fluida circumagant, interdum stases
in visceribus oriuntur, magis vero nutritii succi
elaboratio et appositio laeditur, fluidique neruosi
secretio languidior imbecillitatem fouet eandemque
ita auget, ut tandem febres lentae generentur.

§. 1056.

Cacochymia serosa §. 940 ineptitudinem san-
guinis et lymphae, ad nutritionem praestandam,
sistit, et simul solida relaxat; quam ob rem in con-
tinuatis actionibus sanguificatio siue genuina humo-
rum mixtio accurate absolui nequit, sed serosi hu-
mores per colatoria nimis cito transeunt, reliquis
inde crassioribus et minus mobilibus factis, hinc
defectus nutritionis pendet. Saepius vero tenues
hi et serosi humores, in oleum animale non cogendi,
in cellulas effunduntur, rupturas vasorum lym-
phaticorum efficiunt, et serum in cavitates magnas
effundunt. Potissimum vero effusi humores versus
inferiora descendunt, oedemata pedum produ-
cunt, abdominis et thoracis cavitates replent, hinc asthma,
hydrops aliaque chronica mala inducuntur.

§. 1057.

Similes saepius effectus producit cacochymia
pituitosa §. 942, sed praeter ea in primis viis aucta
digestionem impedit, ventriculum et intestina rela-
xat, in sanguine haerens et ad viscera varia ducta in-
farctus obstructionsque generat, lympham ad nu-
tritionem ineptam et motus solidorum languidos
reddit: hinc febres intermittentes saepius pertina-
ces et anomalas, hydropem aliosque morbos chro-
nicos oriri cognoscimus.

§. 1058.

§. 1058.

Cacochymia atrabilaria §. 943 non tantum defectum blandi et gelatinosi humoris et serosi diluentis indicat, sed et aquosum diluens, in mixtionem denuo deferendum, excludit. In sanguine itaque nata immeabilitatem eius, lentorem summamque saepe acrimoniam inducit, hinc secretiones difficiles humoresque secretos acres reddit. Simili quoque modo in mixtione deprauatos humores ad systema lymphaticum propellit et nutritionem laedit, hinc macies efficitur et obstructio viscerum potissimum abdominalium. Tandem vero singularis quaedam mala dispositio, quocumque tandem modo illa eueniat, ad neruos producit, et morborum cum phantasia laesa causa est, quorum explicatio, a priori vix cognoscenda, in effectibus tamen satis clare patet.

§. 1059.

Cacochymia acida §. 946. in primis viis nata, et ulterius per sanguinem ad lympham deducta ex §. 1027 et muriatica §. 947 ex §. 1028 huc referri et ex suis effectibus diiudicari possunt. In principio quidem, quando particulae morbosae sensim colliguntur, morborum effectus vix observantur, post ea vero, si auctae in sanguine et reliquis humoribus existunt, actiones insigniter laedunt et solida ipsa destruunt.

§. 1060.

Cacochymia alcalina volatilis et ammoniacalis §. 948 ex iis, quae §. 1038. de motu diximus, repeti possunt; haec enim acrimonia vix in sanguinem introduci, sed ibidem potius euolui videtur, et tam valide agit, ut resolutionem fluidorum et de-

structio-

structionem solidorum pariat, et praecipue in morbis putridis se se ostendat. Tandem et oleosa rancida et biliosa cacochymia §. 949. ex iis repetenda est, quae §. 1022. 1023. 1024 de oleoso rancido et nidoroso diximus, et §. 1029 de aromatica acrimonia subiunximus; in omnibus enim his acrimoniarum evolutionibus, ad ipsum usque morbosum effectum, successiua euolutio assumenda est.

§. 1061.

Quo modo vero temperamenta varia ad morbos disponant, ex iis, quae de eorum indole in semiotica physiologica §. 624 seqq. diximus, et ex praecipuis solidorum et fluidorum mutationibus in nosologia §. 932 seqq. consideratis, abunde patent. Cum enim temperamenta solidorum et fluidorum diuersam rationem in diuersis hominibus exhibeant, morbi iam dici posse primo intuitu videntur: sed proportio solidi et fluidi, cuilibet homini conueniens morbi ideam limitatam reddit, ita, ut ibi non nisi facilem dispositionem ad varios morbos inueniamus, quam rem paucissimis indicare placet.

§. 1062.

Phlegmatici §. 636. nimirum, cum relaxata habeant solida et fluida copiosa, simulque viscida immeabilia, partim ad serosam, partim ad pituitosam cacochymiam proclives sunt. Robur elasticum et vitale, quod iam per se in hisce subiectis esse solet debile, ulterius infringitur, hinc catarrhofae dispositiones inducuntur, quibus tamen raro validae febres excitantur, quam ob rem congestiones et decubitus, immo somnolentiam, experiuntur phlegmatici. A somno quidem melius interdum se habere

Patholog.

E

viden-

videntur, saepius vero morbis chronicis pituitosis et soporosis obnoxii fiunt.

§. 1063.

Sanguinei §. 637. multos unaque mobiles humores eosque in solidis laxis, habent, hinc saepius eruptiones sanguinis morbosas experiuntur, quibus ad morbos habituales disponuntur. Validi motus haemorrhagias saepius inducunt, temperati vero, quod aequalem circulum sanguinis efficiunt, easdem corrigunt. Hinc febres moderatae catarrhales et aliae continuae talibus subiectis solennes sunt, quae tamen, si apto regimine excipiuntur, raro nociuae reperiuntur. Acrimonias, quas ex diaetae vitiis colligunt, facile euoluunt, aptis tamen excretionibus saepius dissipant; acida acrimonia, ob solidorum laxitatem, non raro vexantur.

§. 1064.

Cholerici §. 638 mobiles humores in solidis strictioribus celeriter et fortiter propellunt, susceptam acrimoniam euoluunt, et vehementius mouent; hinc febribus acutis, continuis vehementissimis saepius obnoxii sunt, nec raro a valido motu haemorrhagias patiuntur. Bilem ex sanguinis mixtione facile extricant et copiosius secernunt, cuius impetuosa saepius excretio intestina laedit, digestionem turbat, et ita non tantum ictero, sed et febribus biliosis vehementioribus ansam praebet.

§. 1065.

Melancholici §. 639 fluida densa, viscida et acrimoniam atrabilariam colligunt, nec ob solidorum robur elasticum, nimis auctum, motu aequabili euoluunt,

uunt, subigunt et expellunt, sed decubitus acrium et spissorum humorum in primis ad viscera abdominalia experiuntur: hinc lymphæ, nutritioni minus conueniens, et neruofum fluidum, ad vitales motus ineptum, redditur. Febris anomalis et corruptis sæpius vexantur, quæ rebelles sunt, nec coctionem et mutationem materiae morbosæ facile admittunt.

§. 1066.

Si corpusculum aliquod solidum, e. g. grumulus sanguinis concreti in quodam loco hæret, ubi fluidum aliquod lente transit, et quasi præterfluit, tunc subtilis terra et mucus tenax eidem continuo applicatur et crustæ tartaræ inducuntur, quæ molem eius augent et ita calculos formant. Concreta talia tartaræ in glandulis scirrhis sæpius deprehendimus, et in variis corporis cauis, v. c. in naribus, ductibus salialibus, cet. similia corpuscula interdum inueniuntur, quæ partes vicinas premunt, motus fluidorum cohibent, neruosa stamina lædunt et dolores inflammatorios, ulcera aliæque incommoda producant.

§. 1067.

In primis vero in bilis et urinae viis talia corpuscula, casu concreta, tartareis particulis augentur, a mucosissimo, in his humoribus hærente, cum terreis particulis iuncto, in calculos variæ magnitudinis et consistentiæ compinguntur, qui deinde tractu temporis insignem sæpius molem acquirunt, liberam horum humorum excretionem impediunt, partes vicinas premunt, vellicant, interdum insigniter dilacerant, hinc hæmorrhagias inducunt, sola obstructione et mora icterum, nauseam, vomitum,

stillicidium urinae, vel eius cohibitam prorsus excretionem, aliaque vitae incommoda efficiunt.

§. 1068.

Oua insectorum varia saepius ratione, vel superficiei cutis, vel eiusdem substantiae, vel internis corporis cauis applicantur. Si in his magnus caloris gradus accedit, tunc destruuntur, si vero mediocri calore et immunditie fouentur, tunc crescunt et multiplicantur. Hinc vel vellicando et irritando intolerabiles pruritus, continuum scalpendi desiderium, varias exulcerationes et noctes insomnes inducunt, vel optimos quoque succos sugendo, defectum succi nutritii et ita maciem et varias cacochymias inferunt.

§. 1069.

In primis vero in canali alimentorum, vermium euolutio saepius obseruatur. Ouula enim cum variis alimentis, in primis vegetabilibus crudis, ingesta in mucos intestinali haerent, nec semper valida digestionem destruuntur et motu peristaltico propelluntur; sic lumbrici, ascarides et taeniae, interdum alia quoque animalcula, in intestinis haerentia, succum alimentorum optimum depascunt, et corporis nutritioni detrahunt, praeter ea vero vellicando et irritando, spasmos, dolores colicos, immo, si vehementius saeuunt, morbos conuulsiuos, epilepticos et inflammatorios excitant, et ita varia ratione homines misere excruciant.

§. 1070.

Sunt tandem et aliae morbosae dispositiones, quae sensim in corpus inductae, accedentibus variis occasionalibus causis, ad morbos disponunt. Sic
ima-

imaginationis maternae vitia, foetui impressa, in terrore, a rebus quibusdam ingratis, in potulentorum et alimentorum quorundam auersione et appetitu insigniori, in desiderio peruerso rerum, ad nutritionem ineptarum, singulari modo sanitatem laedunt. In aliis quoque hominibus, ceteroquin sanis, ab imaginatione laesa, aut ab aliqua idea ingrata, morbos nasci comperimus. Verae causae in his saepius dubiae sunt, effectus tamen potissimum in nausea, vomitu, animi deliquio et ipsis conuulsivis motibus se exserunt.

§. 1071.

Tandem et fabrica organorum et viscerum corporis laesa a natiuitate, a vitiis in partu et in primis in educatione inducta, homines ad morbos disponit. Sic pueri, varia ratione gibbosi facti, aortae, tanquam principis canalis, situm peruersum habent, et inde in actionibus circulationis laeduntur, immo thorax eo ipso arctatus, et varie depressus et eleuatus pulmones compressos, pleurae adhaerentes et difficiliter in respiratione extendendos, sistit; immo vero in his saepius abdominalia viscera comprimuntur et vario modo laeduntur.

CAPVT IV.

DE CAUSA PROXIMA.

§. 1072.

Vidimus itaque ex haecenus dictis, quo modo errores diaetae a sanis in se hominibus commissi sensim paulatimque solida et fluida mutant, et dispositiones ad morbos producant, porro quoque cognouimus, quo modo dispositiones morbosae, in corpore apparenter sano natae, accedentibus variis causis occasionalibus incommoda vitae et varios morbos excitent. Dum itaque principem labem, ad quam tot causae concurrerunt, medicus considerat et cognoscit, tunc causam proximam deprehendit.

§. 1073.

Est itaque causa proxima morbi ea corporis mutatio, quae per remotiores causas inducta, tandem immediate praesentes et conspicuas laesiones functionum corporis viui efficit. Si itaque ideam morbi, in genere considerati §. 917, cum hac nostra definitione comparamus, causam proximam idem ens esse cum ipso morbo, omnino deprehendimus. Vt homo cholericus, cuius temperamentum est causa praedisponens, aestuante corpore admittit refrigerium ad pulmones, hoc est, inducit causam occasionalem: hinc stasim fluidorum, vehementer motorum, in vasis pulmonis spastice constrictis, hoc est, causam proximam inducit, quae definitionem ipsam morbi, scilicet inflammationis pulmonum exhibet.

Quod si quis causam proximam morbi ab ipso morbo distinguere vellet, symptomata essentialia ad huius ideam referre posset, quae manifesto a causa proxima
discer-

discernuntur, tunc vero morbus complexus eorum, quae in aegroto corpore eueniunt, dicendus esset §. 918.

§. 1074.

Cum igitur causa proxima sit medium illud inter effectus morbosos corporis, et causas, quae hoc corpus aegrotum reddiderunt, in eius disquisitionem duplici via ducimur; symptomata enim, quae ab aegro et adstantibus recensentur, vel in illo obseruantur, ad primariam laesionem, hoc est, morbum ducunt, et dum medicus in vitam ante actam, hoc est, in causas praegressas inquirat, genesis causae proximae inde intelligit. Cognitio igitur causae proximae et morbi medico, curationem suscipienti, valde necessaria est.

§. 1075.

Sed hoc examen, quod in morbis simplicioribus facile omnino est, in morbis complicatis difficillimum deprehenditur. In illis enim paucae se offerunt mutationes, vel dispositiones morbosae, in his plures. Interim in scrutinio morborum ex plurimis his, quae occurrunt, primarias seligit mutationes et successiue considerat medicus: v. c. in malo hypochondriaco saburra, in primis viis collecta, acrimonia humorum, immobilitas fluidorum, laxitas solidorum, infarctus, vel obstructio viscerum, et aliae plures, quae dispositionem hanc morbosam faciunt, causae principes deprehenduntur, quae singulae distinctae perpenduntur et in curatione, vel successiue, vel pro ratione symptomatum alternatim considerantur.

Morbus quidem simplex in praxi non occurrit, talis vero, qui ex paucioribus causis oritur, et haud copiosis symptomatibus stipatus est, nobis respectu complicatorum simplicior dicitur.

§. 1076.

Ita namque plurimos particulares morbos, tanquam symptomata, consideramus, et, si ad uniuersalem quandam causam proximam pertingere haud possumus, illam, quae maxime urget, primo inuertere, deinde reliquas successiue mutare, et tandem id, quod restat, ultimo loco cognoscere et curare studemus, sic in exemplo dato saburram humorum in primis viis primum, post ea acrimoniam et immeabilitatem, tandem robur solidorum deficiens attendimus, et ita tandem causam proximam compositam, tanquam plures speciales morbos, tollere annitimur.

P A R S III.

SYMPTOMATOLOGIA S I V E CONSIDERATIO EFFECTVVM MORBOSORVM.

§. 1077.

Causa proxima est ea corporis mutatio, quae praeternaturalem dispositionem, actiones laedentem, immediate inducit §. 918. 1073. Hinc causa proxima, per plurimas remotiores ita aucta, ut tandem effectus, sensibus cognoscendos, producat, id efficit, ut actiones, in corpore sano haecenus observatae, non ea ratione succedant, sed, vel debilitatae, vel auctae, vel alio modo mutatae, absoluantur. Haec corporis morborum consideratio effectus causarum morbosarum, hoc est, symptomata sistit, de quibus nunc in tertia pathologiae parte agendum est.

*** **

C A P V T I.

DE SYMPTOMATIBVS I N G E N E R E.

§. 1078.

Actio laesa, ex praeternaturali dispositione partium corporis, vel solidarum, vel fluidarum, vel utrarumque simul oriunda, symptoma dicitur. Est itaque vi vocis accidens siue effectus, ex causa de-

pendens; et, uti saepius incurii de sanitate sua conseruanda homines causas, corpus morbose mutant, non attendunt, sic tum maxime de morbo conqueruntur, quando actiones, quas olim praestiterunt, non amplius, vel saltem cum aliquo incommodo, perficiunt.

§. 1079.

Aegroti igitur, qui medici auxilium quaerunt, raro ad causas regrediuntur, sed symptomata tantum ipsi indicant, et ab eo petunt, ut ea tollere et liberum actionum exercitium restituere velit. Male vero agit medicus, si effectum morbosum solum attendit, nec in causam proximam, nec in remotas alias inquirat. Cum enim unius effectus plures esse possint causae, cum porro non, nisi causa sublata, tollatur morbus, cum tandem, sublato morbo nulli eiusdem sint effectus, omnium morborum genesis in causis, et effectus in symptomatibus disquirere medico rationali omnino conuenit.

§. 1080.

Quoniam vero in accurata corporis aegroti consideratione, non una semper, sed plures actiones laesae, hoc est, symptomata attendi possint, in earum disquisitione ordinem obseruet medicus, ita, ut effectus, a morbo ipso, a causa morbi, et ab alio effectu seu symptomate pendentes, sedulo distinguat, et ita rite coordinatos effectus non tantum in se melius cognoscat, sed etiam ad eorum causas, eo accuratius perlustrandas, reducat.

§. 1081.

Haec quidem consideratio in exemplis erit clarior. Ventriculus non digereit alimenta ingesta, quoniam

quoniam faburra cruditarum in eo haeret: en morbum et causam proximam. Anorexia siue appetitus prostratus est symptoma morbi; nausea et ructus nidorosi sunt symptomata causae; vomitus spontaneus est symptoma symptomatis. Bilis redundat ad sanguinem, quoniam vasa biliaria obstructa sunt: en morbum et causam proximam. Icterus est symptoma morbi primarium, bilis reduntantiam declarans, digestio, a bilis defectu laesa, est symptoma causae, flatus et borborygmi, sunt symptomata symptomatum.

§. 1082.

Cum autem in aegroto plura simul accidere possint, medicus quoque symptomata seu accidentia, morbo, nunc disquirendo et primario viso, propria, ab accidentibus, ab alia mutationum serie dependentibus, distinguat, quae epigenomena, respectu morbi examinandi, dicuntur. Ita enim anorexiae inflammatio oculorum superuenit, quae vel est symptoma symptomatis, quod a vomitu violentiori et difficili, vel epigenomenon, ab alia prorsus causa, v. c. ab illapso corpusculo irritante pendens. Sic ictero pleuritis accedit, vel spuria, a spasmis, per flatus inductis, quae est symptoma symptomatis, vel spuria, aut vera, ab alia causa, v. c. refrigerio oriunda, quae est epigenomenon.

§. 1083.

Cum itaque insignis actionum in corpore sano sit varietas, earumque valde complicatus nexus, nullum est dubium, quin varietates laesionum plura adhuc consideranda offerant phaenomena. Difficilis ideo redditur symptomatum disquisitio et ordinata dispositio, quae tamen, cum in morbis cognoscendis
summe

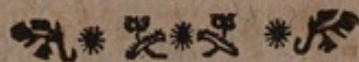
summe necessaria sit, negligenda non est. Nos, qui nec indiuidualem in definitis subiectis, nec eandem definitorum morborum genesin recensere possumus, ad ductum physiologiae, generalis et specialis a nobis traditae, actiones laesas siue symptomata generatim tantum exposituri sumus. Satius tamen duximus eum ordinem eligere, quem in lectionibus introductoriiis §. 75 ad 78 summam exhibuimus, in actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus et sexus exempla symptomatum praecipua declaraturi.

§. 1084.

Nemo vero miretur, nos in recensendis his symptomatibus, nominibus morborum, v. c. anorexiae, lienteriae, apoplexiae cet. uti. Si quis enim perpendat, nos morbum dispositionem praeter naturalem, qua actiones laeduntur, appellasse §. 917. et morborum differentias essentielles generales Part. I. Cap. II. proposuisse, is facile perspiciet, assumpta ut plurimum morborum nomina, quoniam actiones laesas indicant ad symptomata referenda esse. Vti enim causa proxima et morbus conueniunt, §. 1073 sic morbus quoque et symptoma primum, unam quasi rem indigitare videntur.

§. 1085.

Non sufficit vero actiones laesas tantum indicare et cum sanis quodam modo conferre, sed breuiter ad causas recurrendum est, quo eadem ratione, ut in Parte secunda a causis ad symptomata et morbos progressum fecimus, nunc etiam a symptomatibus ad causas respiciamus. In accurato enim hoc examine officium medici, circa aegrotos versantis, consistit.

CAPVT II.
DE ACTIONIBVS VITALIBVS
LAESIS.

§. 1086.

In actionibus vitalibus laesis considerandis circulatio sanguinis et respiratio potissimum occurrunt; licet enim actio neruorum et fluidi neruei in his sit necessaria, ideoque simul perpendi mereatur, tamen, cum ipsam laesionum huius generis naturam vix satis perspicere queamus, nunc in hoc et sequenti capite actionis eius effectus tantum in transitu dataque occasione attendemus, eandem vero separatim exponere vix necessarium ducimus.

§. 1087.

Motus sanguinis per cor et vasa coniuncta arteriosa et venosa, aut acceleratur aut languescit, aut irregulari modo perficitur; quae quidem differentiae sequentia potissimum motus circulatorii symptomata consideranda offerunt. Febrem enim, ut celeriores motum sanguinis et lentum motum humorum primum consideramus, porro defectum virium cordis in animi deliquio, et tandem motus irregulares in palpitatione cordis, praecipue attendimus.

§. 1088.

Celeriores motum sanguinis per cor et vasa coniuncta sanguinis motum febrem diximus §. 972, et contrarium lentioris humorum statum eidem subiunximus. Febris itaque oritur, si maior, quam in statu sano esse debet, resistentia, in extremis vasis nata, cor ad crebriores

briores contractiones excitat. Spasmus vero est causa motus accelerati proxima, et vel a lentore humorum ipso, non nisi a vi cordis valida superando, vel ab obstructione inflammatoria, in parte quadam corporis praesenti, vel ab acri irritante, tum in remotis vasis, tum in ipso corde inducitur.

§. 1089.

Lentus sanguinis motus a viscido eius, praeter naturam aucto, inducitur; hic autem raro immeabilitatem in ipso systemate sanguinis producit, sed ad morbos in lymphaticis vasis, e. g. ad leucophlegmatiam et hydropem disponit. In ipsa tamen massa sanguinis, viscidae partes cohaerentes, grumosum scilicet, ad coagulum pronum et polyposum, in densas fibras concretescentem, sanguinem faciunt: prior, in viuis facile solubilis, post mortem saepius adest, alter in vera concreta tenacia, membranacea et carnosa variae figurae transit, et verum polypum, circulationem impediens, gignit.

§. 1090.

Languida humorum circulatio animi deliquia, plus minus diuturna, efficit. Oritur vero, tum a defectu sanguinis, scilicet in haemorrhagiis variis, cum magna inanitione vasorum coniunctis; tum a defectu fluidi neruei, vel a qualibet causa, influxum fluidi neruei in cor impediens, uti in animi affectu grauiore, spasmis hystericis, in primis in hominibus, in quibus summa solidorum est debilitas, obseruare licet.

§. 1091.

Animi deliquia gradu diuersa sunt, ita, ut vel insignis virium, quibus sustineri debet homo, defectus,
vel

vel caloris naturalis et pulsus absentia cum sudore frigido, vel vera mortis imago in corpore, in quo actiones omnes deficere videntur, obseruentur. Veteres itaque illa pro diuerso gradu distinxerunt in *λειποθυμιαν*, *λειποψυχιαν*, *συγκοπην* et *ασφυξιαν*, licet vera differentia in his vix poni possit.

§. 1092.

Irregularis tandem fit circulatio in palpitatione cordis, pulsu intermittente et inaequali. Si enim, vel insignis iactura sanguinis caua cordis et vasorum depleta sistit; vel cor viribus suis resistentias proximas, in cruore spisso, polypofo, aut acri ipsi, aut vicinis vasis inhaerente, non superare valet; vel machinae, in motu cordis concurrentes, e. g. valuulae, osseae et ad aequalem motum ineptae fiunt; vel spasmus fibrarum cordis, aut inflammatio eius partisque vicinae motus regulares impediunt; vel arteriae continuatae, nimis rigidae immo osseae, motum eius non adiuuant, tunc illud crebro, vehementer, et inordinate contrahitur et ideo palpitar.

§. 1093.

Ab omnibus his circuli sanguinis laesionibus varia oriuntur vitae incommoda, anxietas nimirum praecordiorum, respiratio anxia et difficilis, languor et debilitas totius corporis, somnus vel nullus, vel inquietus. Si etiam hae laesiones diutius durant reliquarum actionum corporis singularis plane deprauatio obseruatur, cum ab hoc principe motu, inordinate peracto, et reliqui in corpore perficiendi motus langueant, nec rite succedant, id, quod in morbis, saepius absconditis, varietate tamen symptomatum conspicuis, saepius experiuntur medentes.

§. 1094.

§. 1094.

Cum circulatio sanguinis per pulmones quoque celebretur, impedimenta varia liberae circulationis, per laesam organorum, respirationi dicatorum, in primis pulmonum actionem explicanda sunt. In primis vero sanguificatio laesa, a debili vel aucta nimis pulmonum actione, dependet: in priore casu enim chylus, non rite cum sanguine commiscetur, nec sanguis venosus ad nouam per corpus circulationem subeundam praeparatur; in altero vero celeris et violenta sanguinis, ex corde ad pulmones propulsio, mixtionem illius optimam turbat, et diathesin inflammatoriam inducit.

§. 1095.

Quatenus vero respirationem, hoc est, aeris in pulmones ingressum, eiusque ex iis egressum attendimus, hanc actionem laesam asthma siue difficultatem spirandi dicimus. Huius differentiae, pro varietate causarum, insignes sunt, ita, ut humidum et ficcum, pituitosum, sanguineum, scirrhosum, flatulentum cet. in praxi speciali distinguantur et explicentur. Ipsa vero actionis laesae ratio, ex causis nunc recensendis, patet, quae quidem, vel in ipso viscere pulmonis, vel in reliqua thoracis fabrica, vel in partibus vicinis positae sunt.

§. 1096.

In pulmonibus ipsis pituita, sanguis, concreta tophacea, vel corpus peregrinum in cauo laryngis, tracheae, vel bronchiorum haerent; aut obstructio pituitosa, vel scirrhosa, in glandulis et cellulis pulmonalibus obseruatur; aut sanguis inflammatorius, spissus, in vasis aegre circumducitur; aut pul-
mones

mones pleurae accrescunt. Porro quoque ad thoracem respiciendum; interdum enim aer, aqua, sanguis, pus, aut corpus aliud peregrinum in cavitatem pectoris et pericardii inveniuntur; aut inflammatio pleurae, musculorum intercostalium et diaphragmatis observatur; aut mala thoracis conformatio, aut distorsio et fractura in vertebrae, costis et sterno cognoscitur, aut tumores glandularum colli, circa laryngem, oesophagum et tracheam sitarum, attendi merentur.

§. 1097.

Non vero haec tantum in pectore observata asthma inducunt, sed in vicino quoque abdomine crebriores eius causae inquirendae sunt; hoc enim a viscere scirrholo, flatibus, aqua cet. distentum et tumidum factum, per musculorum abdominalium vim versus diaphragma nimium urgetur et difficultatem spirandi facit. Vti vero varia, quae aequalem et liberum sanguinis transitum per cor impediunt §. 1087 seqq. inter causas asthmatis quoque referri merentur, sic praecipue spasmi, in vicinis aequae ac remotis partibus et vasis oriundi, dum facilem sanguinis per vasa remota transitum impediunt, cordi validiorem resistantiam et pulmonibus maiorem se dilatandi et ampliandi nisum inducunt, quod praecipue hypochondriacorum et hysteriarum exemplo declaratur.

§. 1098.

Gradus huius difficultatis spirandi, a veteribus iam ita definiti fuerunt, ut *δυσπνοια* dicatur, si cum aliquali molestia et cita defatigatione, interdum cum dolore frequens sit respiratio: *ορθοπνοια* vero nuncupetur, si stertens et anhelosa, non nisi erecta cer-

uice et musculis, ad respirationem non proprie pertinentibus, violenter intensis, respiratio perficitur §. 441. Si tandem sensim sensimque respiratio omnis intercipitur, vel ex quacunque causa subito eadem tollitur, in illo casu *απνοια*, in hoc autem catarhus suffocatiuus appellatur.

§. 1099.

Tussis et singultus sunt actiones laesae, circa respirationem quoque attendendae; cum vero haec incommoda, circa respirationem oriunda, frequentius sine insigni molestia conspiciantur §. 445. 446. et in augmento suo non nisi ex causis, superius recensitis, §. 1095 seqq. explicari possint, ulteriorem horum symptomatum explicationem omittimus. Rauedo tandem est laryngis et connexarum partium laesio, qua aer per siccas, vel pituita tenaci obfessas, vias aereas, cum molestia et voce in loquela et cantu suppressa, emittitur.

C A P V T I I I DE ACTIONIBVS ANIMALIBVS LAESIS.

§. 1100.

Duo hic potissimum occurrunt momenta, scilicet laesio sensus et motus, per causas uniuersales, in circulo sanguinis et distributione fluidi neruei positas, vel laesio organorum particularium, sensus et motus perficientium. Hae vero sensus et motus laesiones, vel simultaneae sunt, vel una licet actione defi-

deficiente, altera adhuc viget. Cum vero neruorum fabrica et actio difficile cognoscatur §. 315 et organorum sensoriorum musculorumque structura maxime composita inueniatur, laesionum harum ratio vix semper tradi poterit. Nos itaque uniuersales sensus et motus laesiones ex phaenomenis et causis generalibus quodam modo explicabimus, particulares vero, quo et haec doctrina breuiter declaretur, paucis exemplis illustrabimus.

§. 1101.

Si in homine subito, rarius successiue, sensus externi et interni obnubilantur, et prorsus aboliuntur, motusque voluntarii nulli perficiuntur, ita, ut stiptis instar iaceat, eum apoplexia tactum esse dicimus. Interea tamen vitam euidentem in vitalibus motibus deprehendimus, dum ut plurimum validius respirat, et pulsus cordis et arteriarum vehementior obseruatur.

§. 1102.

Si aegri post tales insultus, vel viribus vitae vel apta medendi via ad se redeunt, saepe tamen resolutio neruorum, quam paralyfin dicunt, remanet; haec est ineptitudo musculorum ad actiones perficiendas, quae potissimum a neruo pender. Paralyfis vero non solum post apoplexiam praegressam remanet, sed saepius quoque illam praecedat, et ex causis suis sola oritur. Interdum quidem post insultus apoplecticos et sensuum externorum et internorum debilitas quaedam obseruatur, de qua tamen alibi dicturi sumus.

§. 1103.

Distinguunt porro paralyfin pro ratione partium, quae afficiuntur; si enim omnes musculi sub

capite fiti resoluuntur, paraplegia dicitur; si musculi, in uno latere fiti, immobiles fiunt, hemiplegia appellatur; si tandem pars quaedam singularis, ut lingua vel brachium, actionem suam perficere nequit, paralyfis partialis nuncupatur.

§. 1104.

Ad apoplexiam disponit et saepe eius initium est vertigo, quae est apparens rotatio omnium obiectorum, quae visu percipiuntur, ita, ut trementes et vacillantes homines incedant, nec tantum in visus organo agitationem, sed et susurrum in auribus et molestam aliquam sensationem corporis et capitis potissimum obseruent. Quam ob rem graues insultus vertiginosi apoplecticis simillimi videntur.

§. 1105.

Spasmus est valida et violenta musculosae partis contractio, quae non tantum in musculis siue massis carnosis, quae artus aliasque corporis partes mouent, sed et in omnibus membranis, quae fibras carneas intertextas habent, e. g. in musculosa intestinorum tunica, obseruatur. Ipsa vero contractio vel continua, vel alterna est: in priori casu spasmus, speciatim assumtus, dicitur, ubi per longius temporis interuallum durat, non nisi causa proxima agere desinente remittens, hinc parte spasmu affecta prorsus rigida existente; in altero casu conuulsio appellatur, ubi spasmu in uno musculo, vel fibra musculari vix remittente, antagonista, aut fibra opposita eo corripitur, motusque sic alternatim fiunt.

Non nulli spasmum et conuulsionem synonymice assumunt et alterne remittentem spasmum motum conuulsium dicunt.

§. 1106.

§. 1106.

Validiora spasmorum genera, pro indole directionis, motus et inde pendentis actionis laesae, sequentia a veteribus assumuntur. Tetanus est rigiditas corporis totius, a simultanea et uniuersali musculorum, flexioni et extensioni membrorum inseruentium, contractione oriunda; partialem vero rigiditatem crampum, barbaro vocabulo, dicunt. Emprosthotonus appellatur, si omnes corporis partes antrorsum; opisthotonus, si omnes retrorsum flectuntur, et diu in eo situ retinentur. Sed mira in his est varietas, non satis definienda, sed ex generali idea spasmi tantum diiudicanda.

§. 1107.

Epilepsia eodem modo, ut apoplexia, actionem sensuum tollit, et homines prosternit, ideoque morbus caducus dicitur: sed miri simul in corpore oriuntur conuulsui motus et spasmi, ita, ut aliae partes rigidae retineantur, aliae alternatim conuellantur, donec, exacerbatione morbi finita, languor partium omnium, sensus et motus perficientium, ad tempus remaneat; hinc etiam in habituali epilepsia, extra paroxysmum quoque, saepius stupiditas in sensibus externis internisque et languor in motu musculorum obseruantur.

§. 1108.

In summo senio, praecipue in iis, qui laboribus et meditationibus per vitam agitati fuerunt, et motus animalis imbecillitas et sensuum hebetudo inducitur. Haec ultima *ἀναίσθησις* siue sensuum defectus appellatur, ubi non tantum organa sensoria obiecta imperfecte et confuse percipiunt, sed et potissimum

simum sensuum internorum imbecillitas obseruatur, ut in memoria debili et iudicii acumine delecto cognoscimus. Quam quidem imbecillitatem senilem, per causas singulares, in aetate non adeo prouecta interdum accedere conspiciamus: v. c. per delirium febrile, maniam, melancholiam, abusum veneris, in iuniore aetate cet.

§. 1109.

A sensibus internis laesis ad somnum, simili modo laesum, progredimur. Peruigilium enim illum statum corporis denotat, in quo, corpore licet quieto, sensus externi internique vigent, et dispositio ad motus musculares adest, somnus vero nullus, quamuis eum maxime exoptent aegroti, eundemque ad vires restaurandas summe necessarium habeant. Somnolentia e contrario est ille corporis status, ubi illud, etsi ad sensus et motus exercendos, per causas externas cogitur, eosdem tamen non facile exercet, sed mox summam procliuitatem in somnum capiendum, experitur.

§. 1110.

Mira est in his actionum laesarum varietas, in qua definienda non satis conueniunt pathologiae doctores (vid. B. MOOR in pathologia cerebri Cap. VII. p. 188). Nos sequentes indicamus differentias: coma vigil est procliuitas in somnum non diu durantem, sed excitatione per causas internas iterum dissipatum; coma somnolentum e contrario est somnus post excitationem per causas externas, iterum iterumque inductus, nulloque modo dissipandus. Carus et lethargus continuum somnum indicant, ita tamen, ut alii carum sine febre, et lethargum cum febre assumant, alii contrarium statuunt. Haec ve-

ro symptomata non raro ad apoplexiae calidae et frigidae genera reduci possunt.

§. IIII.

Omnes hae mutationes morbosae seu actiones laesae ideo in animalibus actionibus crebrius occurrunt, quoniam in statu naturali quoque in his actionibus interruptus semper, et ex instanti mox viuidior, mox lentior redditus, motus deprehenditur, unde partiales et uniuersales eius perturbationes; si causas remotas respicimus, facilius hic eueniunt, quam in reliquis actionum vitalium et animalium organis, ubi semper aequalis est spirituum motus, qui, si etiam mutatur, per gradus quasi intenditur et imminuitur.

§. IIII2.

Causarum scrutinium, in his actionibus laesis definiendis, maxime difficile deprehenditur, cum in cerebro et neruis, et fluido, hic secreto et moto, posita sit actionum laesarum ratio. Motus vero fluidi neruei in statu sano aegre intelligitur et diiudicatur, ideoque ille in morbooso quoque statu, vel auctus, vel imminutus, vel irregularis redditus, difficulter disquiritur et cognoscitur. Si tamen vel cerebrum ipsum eiusque laesiones, vel motum circulatorium sanguinis et humorum laesum, vel ipsam denique neruorum, vel fluidi, in ipsis moti, indolem curatius attendimus, non nullas causas apte perspici, et alias inde deduci posse existimamus.

§. IIII3.

Respectu cerebri caluaria minus apte conformata, fracta, depressa, vel ab exostosis immutata, vel

corpora peregrina, per vulnera in caluam introdu-
cta, sensiles cerebri membranas ipsamque eius sub-
stantiam irritant et destruunt. Porro quoque hu-
mores sanguinei, vel serosi, inter membranas, cere-
brum inuoluentes, vel in cauitates eius ipsas effusi,
stagnantes et corrupti, teneram eius fabricam lae-
dunt. Ipsa tandem cerebri substantia, inflammatio-
ne, suppuratione, gangraena, sphacelo et scirrho
corrupta, aequabilem distributionem sanguinis in
cerebro et inde fluidi neruei secretionem et distri-
butionem mire perturbant.

§. III4.

Respectu vero circuli sanguinis et humorum,
in genere considerati, plethora et motus sanguinis
intestinalis et progressius vehementior redditus, ca-
piti potissimum molestus, mixtio sanguinis et hu-
morum morbosa, pituitosa, atrabilaria, secretionem,
in cerebro perficiendam, suo modo laedunt. Simi-
lis dispositio per varia medicamenta, in primis nar-
cotica et venenata, inducitur, ut opii et cicutae ex-
emplo cognoscimus. Languor motus circulatorii,
a rigiditate et laxitate fibrarum oriundus, quem in
senibus et obesibus conspiciamus, simili modo actiones
cerebri et neruorum languidiores reddit.

§. III5.

In neruis vero eo in loco, ubi ex medulla oblon-
gata et spinali vicinisque partibus educuntur, stases
sanguinis, vel seri, vel cuiuslibet materiae morbosae
peregrinae corruptae in cellulosa tela, neruos cin-
gente, obseruantur, quae simili modo, ut alii tumo-
res exorti, neruos comprimunt, et, quemcunque
assumamus, fluidi neruei motum intercipiunt. In
neruis

neruis quoque, per corpus distributis, similis collectio inter telam cellulofam, eos inuestientem, vel alia caufa comprimens, affumenda idem praefat. Nerui principes, ut par vagum et intercoftale, tenfi et ab obftrudione vifcerum, vel repletionem ventriculi et inteflinorum, fpaflice affecti, fymptomata quoque morbola, per confenfum aliorum neruorum oriunda, efficiunt.

§. III 6.

An fluidum nerueum in fua indole et mixtione mutari, idque diuerfas inde adiones laefas inducere poffit, dubia quaefitio eft. Natura huius fluidi obfcura eft: cum vero, tanquam liquor, ex fanguine fecretus, confiderari mereatur, naturalem quandam mixtionem partium ut habeat, neceffe effe videtur, quae forte per morbofas caufas mutari et in praeter-naturalem mixtionem deduci poffit. Difpofitio atrabilaria, fuo modo in fanguine et lymphae exiftens, et melancholiam et maniam inducens, haud obfcure declarat mixtionem fluidi neruei, modo haud cognofcendo, mutari poffe.

§. III 7.

Diuerfitas infignis caufarum, nunc a nobis indicatarum ita quidem comparata eft, ut fingulis fymptomatibus, fuperius recensitis, propriae non ubique assignari et geneses morborum inde declarari poffint, nifi ad indiuidualem difquifitionem in definitis fubiectis accedamus. Sufficiat igitur, in obfcura hac pathologiae parte, generalis fymptomatum et caufarum recensio, in primis, cum experientia doceat, in morbis his neruofis non femper accuratum fymptomatum ordinem obferuari, fed haud raro

morbos, inde natos, nouas quasi scenas ludere, pathologis haud adeo descriptas, ex his fundamentis tamen diiudicandas.

§. 1118.

Similes causae, circa neruos organorum sensoriorum haerentes, sensus externos vario modo perturbant et laedunt. Ipsa etiam organorum fabrica vario modo laedi potest, quod in gustus, olfactus, et tactus organis, utpote non adeo compositis, facile ostenditur. De visus vero et auditus organis, quae magis composita deprehenduntur, pauca exempli loco adducenda et ulterius a nobis explicanda sunt.

§. 1119.

In visus nimirum organo et partes inuoluentes, et mouentes primum considerari merentur, post ea viae lacrimales, porro tunicae, bulbum oculi efficietes, et tandem humores, varia ratione in his dispositi, attendenda, et in laesionibus suis examinanda sunt. Haec vero generalius et tantum in exemplis hic demonstrari poterunt, cum specialior tractatio symptomatum nos in amplissimam, qui circa oculum obseruantur, morborum historiam ducerent, quae hic loci ex instituto pertractari nequit.

§. 1120.

Partes, oculum obtegentes et bulbum cingentes, praecipue hic loci attendendae sunt. Palpebrae nimirum in tunica coniunctiua potissimum inflammationem, suppurationem et erosionem patiuntur; in limbis earum glandulae sebaceae obstruuntur et grandinosae fiunt, tarsi eroduntur, et uti cilia male disponuntur, quibus omnibus, licet visus non aboliatur,

liatur, acies tamen eius imminuitur. In pinguedine, in qua oculi bulbus haeret, immo in ipsis orbitarum ossibus, tumores varii scirrhusi, cystici et exostoses oriuntur, qui bulbum oculi premunt, eumque a situ naturali deturbant, et ideo axin visus peruertunt.

§. 1121.

Musculi, palpebras et ipsum bulbum oculi varie mouentes, paralyfi, spasmis aliisque musculorum partium laesionibus afficiuntur, unde laxitas palpebrarum earundemque rigiditas, nec non inordinata bulbi directio dependet. Ipsi etiam tumores, circa bulbum enati, ut hunc e sede sua dimouent §. 1120, sic et musculos a naturali directione detorquent, et liberum oculi motum, a quo summa eius perfectio pendet, impediunt; hinc strabismus et aliae visus torui species enascuntur.

§. 1122.

Glandula lacrimalis obstructa, indurata, et scirrhosa, vel ut tumor premens, vel ob defectum lacrimarum visum laedit, ipsa vero, nimis laxa existens, copiosiores lacrimas secernit, quae, nisi per puncta lacrimalia resorbeantur, in oculo haerent, acres fiunt, carunculam et membranulam anguli interni, nec non palpebras ipsas arrodunt, et ita in oculo illacrimante per genas defluunt. Saccus lacrimalis obstructus et scirrhosus redditus, lacrimas susceptas non in nares dimittit, quae ideo stagnando corrumpuntur, has partes erodunt et ulcera et fistulas lacrimales inducunt.

§. 1123.

Ex tunicis oculi cornea pelluciditatem, vel ex toto, vel ex parte, amittit, et ita progressum radio-
rum

rum per bulbum impedit. Serosae enim acrium humorum congestiones, multo magis vero inflammationes, pustulas, ulcuscula, cicatrices et pannos relinquunt, quibus tunica haec minus pellucida efficitur. Choroidea ipsa, inflammationem oculi internam, dolores, spasmos et suppurationem patitur, et ita visus mire turbatur, saepiusque prorsus tollitur, magis vero uuea similibus laesionibus tentatur. Ob has vero, vel alias, causas motus pupillae destruitur, si illa vel nimis contracta, vel nimis dilatata et immota, persistit, et ita visum, vel in lucido, vel in obscuro, tantum loco permittit.

§. 1124.

Retina tunica, ob fibras medullares nerui optici in ea expansas, vel partialem, vel uniuersalem sensus abolitionem patitur, hinc in priori casu maculae et scintillae, ante oculos volare visae, in posteriore amaurosis oriuntur: ipsa vero vasa lymphatica, quae medullaribus fibris intexuntur, similia producere possunt incommoda, dum stagnationes serosae et inflammatoriae in iis oriuntur, quibus organum hoc visus primum destruitur. Sed, retina etiam, rite constituta, neruus tamen opticus obstructus, compressus et aridus factus, plenariam visus abolitionem siue amaurosin efficit, vel alia leuiora visus vitia inducit, prout, vel quaedam, vel omnes, fibrae medullares et vasculosae comprimuntur et exsiccantur.

§. 1125.

Humores oculorum obscuri et minus pellucidi fiunt, nec radios transmittunt, nec conuenienti ratione refringunt. Hoc in aqueo obseruatur, si a viscido, ibi concrecente, cataractae spuriae oriuntur,

tur, humor tamen ipse ceteroquin sanus et augeri, et imminui potest, et inde vel corneam nimis eminentem et conuexam, vel nimis depressoam et flaccidam reddit. Et vitreus obscurior redditur, si humores non aequabiliter circulantur, sed stasi spissiores redduntur. Maxime vero lens crySTALLINA et in membrana inuolvente, qua vitreo iungitur, v. c. per inflammationem, et in interna substantia, ex lamellis concentricis facta §. 520, per humorum stasin corrumpitur. Interdum enim corpus lentis in laminis minimis, ex quibus componitur, marcescit, interdum ab impuris humoribus, ibi depositis, obscurum redditur, unde hebetudo visus et cataractae variae species oriuntur.

§. 1126.

In auditus organo laeso, vel nimis acutum, vel grauem auditum, vel plenariam surditatem, obseruamus. Si igitur primo viam, per quam aer ad tympanum transit, consideramus, conformatio peruersa auriculae, vel eius defectus occurrit. Magis vero meatus auditorius attendi meretur, quippe qui, vel a serosa colluie relaxatur, vel cerumine copioso, sordibus remixto et indurato, vel tumore, inflammatione et ulcere, ita quidem mutatur, ut sonus, vel prorsus non, vel difficile et cum molestia ad tympani membranam pertingere eandemque ferire, et ita ad interiora penetrare possit.

§. 1127.

Et membrana tympani auditum varie laesum reddit, quippe quae vel finditur, vel relaxatur, vel rigida et non nunquam ossea fit, et ita tremores minus apte, ad cauitatem tympani transferendos, suscipit.

pit. Sed non haec tantum via aeris praeclusa auditum laedit; alia enim ex ore in aurem internam patula, scilicet tuba eustachiana pituita, ichore, pure vel alio corpore peregrino repleta, vel post ulcera faucium, in primis venerea coalita, impedit, quominus aer atmosphaericus renouari et ita soni accurate ad labyrinthum continuari possint.

§. 1128.

Si cauitatem tympani in se consideramus, tunc inflammatio perioestii, colluuius serosa et purulenta, ibi collecta, auditum perturbant. Si ossa et musculos attendis, illa a mala conformatione et dispositione, hi a spasmō, paralyfi et aliis partium musculosarum vitiis ita mutantur, ut peruerfus, vel nullus inde oriatur auditus. Simile quid in labyrintho, quoad osseam, vasculosam et neruosam partem considerato, euenit, ita, ut in primis inflammationes internas, dirissimos dolores, praesertim in percipiendis sonis, producant. Nerus etiam acusticus ipse marcescit, et ad sonos percipiendos et propagandos ineptus redditur.

✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻ ✻|||✻

CAPVT IV.

DE ACTIONIBVS NATVRALIBVS LAESIS.

§. 1129.

In actionibus naturalibus laesis examinandis vitia digestionis, ad ductum canalibus alimentorum, primum disquirimus et chylicationem inde impeditam simul coniungimus; post ea se et excretionis laesae

laesae rationem, in genere declaratam, exemplis quibusdam illustramus, tandem et nutritionis negotium, vario modo turbatum, diiudicamus.

§. 1130.

Et primo quidem appetitus ciborum naturalis, vel imminuitur, vel augetur. *Δυσορεξία* nimirum imminutum, *ἀνορεξία* prorsus deletum, appetitum declarant; *ἀποσιτία* vero fastidium ciborum, quale est carniū in febribus acutis, indicat. Insatiabile fere ciborum desiderium *βυλιμος*, seu fames bouina dicitur, quo in casu, si assumpta vomitu iterum reiciuntur, famis caninae nomine venit: pica vero appetitus deprauatus alienarum rerum, quae in nutrimentum corporis, vel prorsus non, vel difficillime conuerti possunt, appellatur.

§. 1131.

Appetitum imminutum faciunt pituita et alimenta in ventriculo relicta, minus digesta, sed corrupta, liquor gastricus vel deficiens, vel quoad indolem suam vario modo deprauatus, bilis viscida, iners. Auctum vero reddunt liquores, digestioni inseruientes, iusto acriores redditi, valida ventriculi vis, a robore musculosarum fibrarum nimio oriunda, vermes, irritatione sua digestionem accelerantes, vis imaginationis in grauidis laesa.

Sub initium plurimorum morborum appetitus naturalis vix non semper perit: num a toto systemate neruoso tum temporis male affecto? an ab humoribus, digestionis inseruientibus, non rite affluentibus?

§. 1132.

Sitis §. 383 insigne potulentorum desiderium, ab assumtis fluidis vix leniendum, denotat, et ab acrimonia,

monia, in primis viis et praecipue in ventriculo haerente, e. g. muriatica, excitatur. In pluribus vero morbis symptoma est, ab impermeabilitate humorum oriundum, per quam nimirum ex variis causis productam, salivae et liquoris gastrici defectus nimiae tenacitas inducitur.

§. 1133.

Manducatio laesa musculorum, huic actioni dicatorum, spasma vel paralyfi, a luxatione alioque vitio, circa maxillam inferiorem eiusque potissimum articulum deprehendendo, a dentibus cariosis et deficientibus, et tandem a qualibet congestione serosa et inflammatoria oris et linguae, inducitur. Salivae etiam defectus, vel dispositio eius depravata, actionem hanc difficiliorem reddit. Hinc deglutita, non masticata, difficile vel prorsus non digeruntur.

§. 1134.

Deglutitio laesa dicitur, quando ad ventriculum deferenda, per pharyngem non descendunt, sed aliena loca petunt, dum ex faucibus ad os, nares et laryngem regeruntur §. 366 seqq. In partibus itaque, ab ore ad pharyngem usque sitis, huius actionis laesae ratio posita est, quae vel in tunica interna oris et faucium laesa, congestionibus serosis et pituitosis, vulnere, inflammatione, ulcere, scirrho, gangraena et sphacelo, has partes afficientibus, vel in musculis, ad eum motum concurrentibus, paralyfi et spasma affectis, vel in aliis partibus vicinis, ad collum sitis, deprehenditur.

§. 1135.

Angina non tantum deglutationem, sed et respirationem laesam indicat, quoniam et deglutienda et
aer

aer per vias, utrique huic actioni dicatas, nunc morbo affectas, difficile transeunt: in respiratione autem laesa anginae mentionem non fecimus, quoniam laryngem et tracheam, ut partes, hoc in casu potissimum laesas, cum deglutitionis viis connexas, considerare possumus. Optime distinguunt anginam a causa laedente, in serosam, inflammatoriam, cet. Veterum enim nomina *κυναγχη* et *συναγχη*, quae grauiorem laesionem, *παρακυναγχη* et *παρασυναγχη*, quae mitiorem laesionem indicare videntur, minus accurate definita inueniuntur. Vid. VAN SWIETEN in Commentariis in aphorismos BOERHAAVII Tom. II ad §. 783. p. 618 seqq.

§. 1136.

Alimenta assumta interdum in ventriculo non digeruntur, idque vel liquorum digerentium, vel actionis ventriculi et motus respiratorii, digestionem in statu naturali adiuuantis, vitio. Hinc digestio laesa cruda in ventriculo colligit, quae cibos, bonae notae accedentes, corrumpunt. *Δυσπεψια* et *βραδυπεψια* digestionem difficilem et languidam, *απεψια* digestionem plane deprauatam indicant, quando vero alimenta in ventriculo, pro varia sua indole, corrumpuntur, *διαφθορα* dicitur.

§. 1137.

Acris et corrupta indoles contentorum ventriculi cardiacam, oesophagum et inde diaphragma, male afficit; hinc oritur singultus §. 446, qui et ab aliis causis, ventriculum aut diaphragma male afficientibus, excitatur, et conuulsiuam quasi pectoris succussionem efficit. Ructus fiunt violenta aeris explosione ex ventriculo, per oesophagum, spastice constri-

Patholog. G Etum,

ctum, per interualla et cum impetu proficiente, et a vitiis digestionis, tanquam symptoma pendent, dicuntur enim a causa, nidorosi, acidi cet.

§. 1138.

Alimenta et medicamenta, cum auersatione ingesta, vel acria et cruda, in ventriculo collecta, nervos, in primis paris vagi circa cardiam copiose dispersos, male afficiunt, inde nauseam, conatus vomendi et tandem vomitum ipsum inducunt §. 381. Vomitus vero et a plenitudine ventriculi et ab acris et nauseosis stimulis excitatur, et violentam euacuationem contentorum ventriculi per os inducit. Haec vero cuncta, non tantum a causis, in ventriculo haerentibus, sed et ab aliis, nervos in genere male afficientibus, oriuntur, e. g. ab idea rei ingratae, laesione capitis, calculo, cet.

§. 1139.

Digestio in ventriculo, male peracta, saepius etiam in intestinis male continuatur, quando inertibilis atque liquoris pancreatici et intestinalis, et languor motus peristaltici simul concurrunt. Hinc saepius alimenta, vel prorsus non mutata, vel minus perfecte digesta, per intestina ducuntur, et ita reiciuntur, quod vitium laeuitatem intestinorum, siue *λειεντεριαν* dicunt medici. Tunc vero potissimum alimentorum celeris progressio obseruatur, si reliquis actionibus, ad digestionem bonam concurrentibus, laesis, respiratio tamen valida motum peristalticum celeriore efficit.

§ 1140.

Interdum quidem organa digestionis et liquores digerentes in concoquendis alimentis egregie coope-
ran-

rantur, sed viae chyliferae vel obstructae, vel relaxatae sunt, et ideo optimam digestorum partem assumere nequeunt, quae hanc ob causam simul cum excrementis ad intestina crassa propelluntur. Actio haec laesa affectio coeliaca dicitur, et laudabilis nutritionis defectum omnino indicat.

§. 1141.

Non tantum vero alimenta, minus rite elaborata, ex canali alimentorum eiiciuntur, digestionem et chylicationem laesa; sed et serum, copiosius ad intestina fluens, bilis corrupta et acris, impetuose mota, acrimonia rancida, acida aliaue, ex alimentis relicta, sanguis floridus, stagnans, nigricans, corruptus, et alia, vel mole sua, vel acri stimulo male afficiunt canalem alimentorum, ideoque spasmos excitant, quos dolores colicos in genere a colo intestino dicere solemus, licet et saepius tenuia intestina acrimonia scateant et irritentur. Ipse vero effluxus eiusmodi materiae, pro differentia causae et indole secreti humoris, variis nominibus insignitur.

§. 1142.

Quando enim materia acris et corrupta alimentorum, seri et bilis, in ventriculo et intestinorum tractu collecta, urgetur, maximo cum impetu mouetur, spasticisque doloribus plus minus coarctetur, tunc sursum deorsumque propellitur, vomitum cum excretionem aluina coniunctum excitat, et cholera morbus appellatur, ac si bilis acris, in duodeno mota, et sursum versus ventriculum et deorsum versus intestina materiam, morbose collectam, maximo cum impetu expelleret.

§. 1143.

Diarrhoea frequentem et copiosam fluidae materiae euacuationem per aluum indicat, ita, ut in serosam vel biliosam, vel porro ratione effectus in salutarem et morbosam distinguatur. Saepius, ubi materia non adeo acris et stimulan est, sine ullo dolore transit, saepius borborygmis et flatibus stipata deprehenditur; semper tamen diarrhoeae nomen in leuiori casu tantum assumitur, si nec febris ingens accedit, nec spastici motus atque dolores enormes sunt, nec peregrina adeo corpora eiiciuntur.

§. 1144.

Gravius vero malum est, dysenteria scilicet, ubi difficulter, cum molestia insigni et summo dolore atque tenesmo non tantum acris pituita abstergitur, et euacuatur, sed laesa quoque intestina sanguinem fundunt, eumque una cum carunculis pure et aliis morbosis humoribus euacuant; hinc ut plurimum in dysenteria, increbrescentibus deiectionibus, tormina exasperantur, quae vero in diarrhoea aluo deposita se remittunt. Vterque vero morbus per affluxum humorum, plus minusque acrium, post refrigerium externum ad intestina conuersum, non tantum oritur, sed saepius maxime augetur.

§. 1145.

Non tantum vero acrimonia, in intestinis nata et collecta, sed ex visceribus abdominalibus laesis quoque eo deducta, morbose euacuatur: cum itaque ut plurimum materia putrida bilis et sanguinis grumosi, corrupti, non nunquam cum pure remixti, copia ex hepate per intestina tenuia et saepius quidem cum dolore et tenesmo descendat, fluxus hepatici nomine

nomine insignitur, licet et ex aliis visceribus huc deferatur, et non raro tubus intestinalis, ex glandulis scirrhotis et carcinomaticis, pituitam albam et acrem ichorosam fundat, et ita fluxus ventris morbosos diuersissimos reddat.

§. 1146.

Vti vero feces aluinae, sic et alia ad canalem intestinorum morbose fluentia, in progressu suo ad anum impediuntur, motu peristaltico inuerso versus superiora propelluntur, et vomitu reiciuntur, quae actio laesa, iliaca passio, siue ileus morbus dicitur. Causae, in quolibet impedimento, progressum fecum aluinarum ad inferiora prohibente, positae sunt, et scybala duriora, inflammatio, spasmus, voluulus siue intestinorum morbosa conuolutio, eorumque in se inuicem facta retractio atque intorsio, et alia plura, huc referri merentur.

§. 1147.

Saepius vero vel siccitas intestinorum, et inde orta scybalorum durities, vel motus peristalticus languidus, ab actione respirationis non satis adiutus, vel laxitas intestinorum, v. c. a calido et aquoso potu inducta, feces aluinas in motu suo cohibet, et obstructionem aluinam efficit, quae etiam a spasmu, in recto potissimum intestino per haemorrhoides excitato, oriri solet, et pondus abdominis molestum, flatus intestina distendentes, et dolores tensionesque producit. Spasmus ab his, vel aliis causis, potissimum acri aliqua materia, ut in dysenteria, in intestino recto inductus, tenesmus appellari solet, qui crebrius, at inane, desidendi desiderium producit.

§. 1148.

Secretio variorum, ex sanguine producendorum, humorum omnia, quae circulum sanguinis uniuersalem, vel intendunt, vel imminuunt, insigniter perturbant. In febribus oritur sitis, quia salua vel spissior redditur, vel prorsus deficit; simili prorsus ratione et perspiratio insensibilis et urina alique humores, in libero per colatoria accessu atque transitu impediuntur. Ipsa quidem deprauata sanguinis et humorum mixtio ad reliquas quoque secretiones sese extendit, hanc tamen laesionem, cum non nisi ex acrimoniarum diuersa ratione explicari possit, hic non tangimus, alii vero secretionis laesae modi per exempla quaedam, nunc proponenda, patebunt.

§. 1149.

Perspiratio insensibilis laeditur, si laxitas tubulorum cutaneorum ipsaque humorum tenuitas sudorem copiosorem effluere facit, qui saepe vires corporis eneruat et acria ad cutim deriuat, ut, fluidissimis partibus dissipatis, pustulae et maculae variae formae exsurgant, uti in exanthematicis febribus conspiciamus, quae plus minusque insignes inflammationes, pustulas serosas et alia varia incommoda, saepius pruritus et erosionem in cute, producant.

§. 1150.

Bilis se et excretio laesa alia incommoda in hepatis viscere, alia in canali alimentorum et reliquo corpore excitat. In hepate enim infarctus, obstructio et scirrhus, in viis biliariis et vesicula fellea calculus obseruatur, bilis vero acris, per vias biliferas mota, spasmos et inflammationes producit, ad duodenum

denum vero delata diarrhoeas bilioſas, choleram et alios morbos excitat. Bilis exitus denegatus cachexiam bilioſam et icterum, ſcilicet effuſionem bilis in ſanguinem, producit; cum vero bilis in inteſtina non fluit, digeſtio laeditur, ſtimulo deficiente feces aluinae figuntur et argillaceae redduntur.

§. 1151.

Et ſuccus pancreaticus, qui ex glandula pancreatis obſtructa et ſcirrhoſa fluere nequit, bilem nec diluit, nec digeſtioni aptam reddit; hinc ſtimulus nimius, a bile acri oriundus, chyliſicationem turbat. Liquor inteſtinalis deficiens eodem modo ficcitatem inteſtinorum inducit et dūriora ſcybala figit. Mucus inteſtinorum, ſi deficit et abraſus eſt, quemlibet ſtimulum inteſtini moleſtum reddit, et diriffimam illam colicam, pictonum dictam, efficit; eius vero augmentum et nimia inſpiſſatio glutinoſum in primis viis auget, reſorptionem chyli impedit et vermibus generandis anſam praebet.

§. 1152.

Vrina in renibus ſecreta, interdum copioſius affluit, et ſpuriam diabetem inducit, ſi vero, quod rarius euenire ſolet, optimas et nutritioni aptas particulas ſimul ſecum ducit et lympham nobili ſcatens deprehenditur, tunc vera adeſſe cognoſcitur diabetes, quae ſummam debilitatem et proſtrationem virium inducit. Cauſae in laxitate vaſorum et tubulorum renalium, nec non in mixtione deprauata ſanguinis quaerendae ſunt. Interdum parcior eſt urina, cuius ratio et in viis ipſis, et in mixtione urinae quaerenda eſt.

§. 1153.

In via enim urinae, a renibus per ureteres, vesicam et urethram deducta, arenulae et calculi, sanguis grumofus, pus, carunculae cet. progressum huius humoris impediunt. Ipsa enim urina, acris redita, mucum naturalem, in viis urinariis exsudantem, abstergit, tuncque stimulo molesta, spasmos, excretionem urinae intercipientes, concitat. Hoc ultimum potissimum obseruamus, ubi acria, in primis ex potu, minus rite fermentato, nec non ex medicamentorum diureticorum et aphrodisiacorum abusu huc deducuntur, quae vias has nimium irritant, uti exemplo cantharidum abunde declaratur.

§. 1154.

Ex his potissimum causis *δυσχρεια* oritur, si scilicet urina cum molestia et ardoris sensu excernitur, ita, ut inspiratione tantum leuiter intensa, protrudi nequeat, sed vehementi demum conatu exprimatur. Species huius mali est *σπραγγχρεια*, ubi urina guttatim et cum intenso dolore excernitur. Si tandem hic humor excrementitius prorsus intercipitur, ita, ut ne gutta quidem excerni possit, tunc valida haec urinae retentio *ισχχρεια* dicitur, quae vel a spasmō vehementissimo, vel ab insigni partium, urinae secernendae inseruientium, obstructione, inflammatione aliisque pluribus causis producitur.

§. 1155.

Quando urina, in vesica collecta, praeter voluntatem sponte effluit, incontinentia eius appellatur. Haec a sola laxitate, paralyfi vel destructione suppuratoria et gangraenosa fibrarum, orificium vesicae cingentium, oritur, et ut plurimum post partum,
cum

cum insigni molestia editum, rarius etiam ex calculo, diutius haerente, et ob angulosam figuram partes has irritante et destruyente, euenire videtur.

§. 1156.

Nutritio laesa atrophia dicitur, in qua reparatio particularum, fibras minimas componentium, post destructionem quotidianam necessaria, vel prorsus non, vel non apte satis perficitur, ita, ut inde vis et robur solidorum destruat: licet enim vires vitae, a fluidi neruei secretionem et distributionem potissimum dependeant, vires tamen vitales et elasticae corporis ad vires vitae, in genere praestandas, simul concurrunt, utraque vero elaboratio et appositio optimorum humorum iuuat, eaeque similem ut plurimum causam habent.

§. 1157.

Ad nutritionem enim ultimam, non rite praestitam, multae faciunt causae: Defectus vel deprauata indoles alimentorum et potulentorum; imbecillitas actionum digestionis, chylicationis et sanguificationis; dissipatio optimorum humorum per se et excretionem varias; acrimonia quaelibet, in morbis nata, vel corrumpendo mixtionem bonam in fluidis, vel irritando solida minima, indeque appositionem optimi succi impediendo, id, quod in cacochymia qualibet, et in febribus acutis quoque animaduertitur, in quibus praeter ea circulario humorum vehementior et motus inde destructorius est. Defectus tandem virium, ea, quae iam quodam modo apposita sunt, ita assimilandi §. 254, ut requisitam partium indolem exprimant, et cuius causa in nerueo fluido, quoad motum et indolem

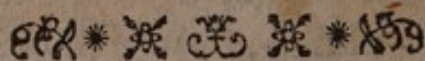
peccante, quaerenda est, in laesa nutritione attendi meretur.

§. 1158.

Videmus itaque nutritionem laesam esse: in infantibus, quorum glandulae mesaraicae obstructae sunt, vel quibus vermes optimum chylum subducunt, qui morbus atrophia infantum dicitur; in feminis imbecillioribus, quae foetum in utero gerunt, vel paruulis lac ex mammis praebent; in viris, qui venere abutuntur et sperma nimium excernunt, unde tabes dorsalis; in hypochondriacis et cachecticis, in iis, qui viscera scirrho, ulcere, vel alia labe affecta gerunt, unde variae febres lentae, phthifica in primis et hectica, oriuntur; in senibus, ubi defectus humorum nutrientium et nimia fibrarum rigiditas nutritionem impediunt, quem hominis statum senilem marasimum appellamus.

§. 1159.

In iis vero, in quibus nutritio deficit, primo marcor et macilentus corporis status obseruatur, ubi humores cellulas illius contextus, qui inter omnes corporis partes atque membranas interseritur, replentes deficiunt, et corpus quasi exsuccum reddunt, in quo statu tamen vigor solidorum non nunquam diutius conseruatur: post modum vero et quando fibra, vel nimis laxa, vel nimis rigida reddita, appositionem et assimilationem particularum non praestat, nutritionis defectus euidentior euadit; in utroque enim statu actio languida solidorum particulas nutrientes, nec rite applicat, nec contractione conuenienti unit.

CAPVT V.

DE ACTIONIBVS SEXVS
LAESIS.

§. 1160.

Partium singularium utriusque sexus concursus nouum hominem producit; in utroque igitur sexu harum partium actiones laesae interdum obseruantur, quibus in viris impotentia virilis, in feminis sterilitas inducitur. Licet vero obscurum generationis negotium has actiones laesas saepe etiam absconditas reddat, non incongruum tamen erit, aliquod et actionum laesarum et causarum scrutinium suscipere, quo medicus in iisdem diiudicandis dirigatur.

§. 1161.

Impotentia virilis est defectus virium in sexu potiori, ad coitum celebrandum, et ut decet perficiendum, necessariarum; in hac igitur disquirenda et ad penem eiusque erectionem et ad spermatis secretionem et indolem respiciendum est. Penis vel in figura laeditur, vel in alia ac eius extrema parte perforatur; vel proportionem ad feminae vaginam non habet; vel corona glandis eiusque praeputium inflammatione, ulceribus aliisque incommodis male afficiuntur; vel mentula virilis tota viribus neruorum ad erectionem inchoandam et sustinendam destituitur, vel cauum urethrae, vel corpora cauernosa ipsa ulceribus, callo, carunculis et cicatricibus obsessa, ad aequalem seminis emissionem inepta redduntur.

§. 1162.

Seminis elaboratio ex sanguine longam exigit viam; in tenerrimis itaque his canalibus obstructio aut laxitas, seminis se et excretionem impediens, oritur; et uti in infantibus haec secretio nondum perfecta est, sic in senibus et defectus humorum optimorum ad secretionem seminis praestandam et collapsus tenerrimorum horum vasculorum aut eorum rigiditas obseruantur: an sperma quidem verum, ad foecundationem tamen ineptum, secerni possit, dubia quaestio est. Ulcera prostaticorum et glandularum urethrae secretionem optimi seminis vix impediunt, excretionem tamen interdum laedunt.

§. 1163.

Sterilitas est ineptitudo feminae ad foetum concipiendum. Haec a laesione partium internarum et externarum inducitur; externae nimirum partes, vario modo coalitae, viae angustatae, erosae, penem virilem vix admittunt. Porro uteri cauitas callosa, angustata, coalita, ulceribus et pituita obfesa, menstruorum, vel deficientium, vel non rite succedentium causae, tubarum viae distortae et laesae, nec non ouaria morbosae, ulceribus, tumoribus cet. obsita, coitum, licet etiam celebrari adhuc possit, minus foecundum reddunt.

§. 1164.

Femina etiam, quae foetum concepit, eundem in utero perfectum reddere, quandoque non valet, sed abortum patitur. Est vero abortus praematura foetus exclusio, quae vel a laxitate partium et debilitate uniuersali, vel a copia nimia sanguinis, ad uterum

rum appulsi, vel ab embryonis et secundinarum vicio, vel ab aliis causis externis, uterum male afficientibus, producitur.

Si partus ante initium septimi mensis editur, abortum fecisse dicitur femina, post sextum vero mensem editus partus praematurus seu praecox dici solet, abortus itaque vocabulum in generali sensu hic assumitur.

§. 1165.

Femina infanti, ex utero excluso, saepe mammas praebere nequit, quo in casu se et excretio lactis in mammis laeditur. Vel enim nimia lactis appulsi copia matris vires eneruat; vel femina nimis obesa, et in proprio corpore bene nutrita, nullum ferme humorem ad mammas deriuat, vel obstructio, scirrhus, carcinoma in corpore mammarum glanduloso deprehenditur, vel papillae nimis eleuatae et magnae, vel nimis depressae, et paruae lactationem impediunt, vel tubuli lactiferi prorsus obstructi et coaliti deprehenduntur.

P A R S IV.
S E M I O T I C A
S I V E
T R A C T A T I O D E S I G N I S
M O R B O R V M.

§. 1166.

Causae et symptomata ita se inuicem in morbis excipiunt, ut illae rationem actionum laesarum, hoc est, symptomatum in se contineant et plures causae remotae, ratione effectuum, tandem in causa proxima et ipso morbo concurrant, in quo primaria laesio in plures alias, in corpore deprehendendas, diuiditur quasi et ita multiplicatur. Successiua haec causarum et effectuum mutatio morbos in integro suo ambitu sistit; §. 918. Ea igitur symptomata, quae in morbis eueniunt, laesionis praegressae, praesentis et futurae signa exhibent, de quibus nunc in specie et in genere acturi sumus.

C A P V T I.
D E S I G N I S M O R B O R V M
I N G E N E R E.

§. 1167.

Mutationes, quae in corpore humano eueniunt, vel apertae sunt, vel tectae. Vti itaque in priori casu morbus facile cognoscitur, sic in posteriori
phaeno-

phaenomena occurrunt, ex quibus diiudicari potest: v. c. sanguis floridus tussi reiectus signum est interne laesi pulmonis. Phaenomena igitur haec, a medicis attente considerata, signa exhibent, quibus status corporis mutatus declaratur, quae ideo, vel ex causis agentibus et corpori applicatis, vel ex actionibus, varie impeditis, petuntur. Nos, qui signa sanitatis in Physiologiae Part. III. §. 590 seqq. disquisuimus, nunc etiam signa morborum consideranda nobis sumimus.

§. 1168.

Cum vero in hominis aegroto statu, rite diiudicando, medicus uni vel altero signo tuto confidere non possit: in eo potissimum elaborare debet, ut praesentem actionum laesarum statum cognoscat, quod tamen ab eo non exacte fieri potest, nisi ad praeteritam quoque hominis vitam regrediatur, quo facto tandem ex omnibus, probe inter se comparatis, futuram, vel sanitatis, vel morbi, vel mortis indolem atque conditionem, praevidere poterit. Hinc omnino, ut in physiologia §. 591 diximus, signa in anamnestica, diagnostica et prognostica distinguenda erunt.

§. 1169.

Anamnestica signa ex earum mutationum examine petuntur, quae euenerunt, antequam praesenti morbo correptus fuerit homo. Haec signa ideo ex causis petuntur, ex quibus iam olim praeuidimus, talem effectum in corpore productum iri, et nunc ex iisdem vere hanc mutationem morbosam ortam esse intelligimus; quo in casu etiam morbi antecedentes alii, tanquam causae praesentium considerandi

di sunt. De his signis igitur in capite secundo acturi sumus.

§. 1170.

Diagnostica signa ex attenta consideratione mutationum, quae nunc in aegro praesentes sunt, petuntur. Patent itaque ex generali consideratione omnium affectionum morbosarum, quae et solidis et fluidis corporis humani partibus accidere possunt. Haec signa post modum in specialioribus morbis examinandis vario modo coniuncta occurrunt, et sigillatim enumerata, coniunctim tamen considerata, ideam status praesentis aegroti exhibent. De his in capite tertio dicendi erit occasio.

§. 1171.

Ex his signis saepius unicum est, quod statum morbi praesentem declarat, et ideo pathognomonicon dicitur, scilicet unicum illud, quod immediate ex ipsa morbi indole provenit, et quo conspecto medicus morbum praesentem diiudicat: v. c. color flauus cutis in ictero, sanguis floridus spumescens in haemoptoe. Hoc quidem signum peculiarem attentionem meretur, cum nos breui quasi via ad veram morbi cognitionem ducat. Attamen, cum vix semper unicum dici possit, sed ex pluribus, varie inter se comparatis, signis, ab intellectu medici cuiusdam exercitati, in unam quasi ideam coactis, exsurgat, tirones saepius confundit, et exercitatum in morbis iudicium requirit.

§. 1172.

Prognostica signa sunt conclusiones, ex variis diagnosticis interdum etiam anamnesticis, signis, in auxilium ductis, petitae, quae statum morbi futurum
sive

siue mutationem eius in sanitatem, morbum alium vel mortem ipsam, declarant. Quando itaque certa signa ex actionibus variis, vel morbo etiam praesente, in vigore persistentibus, vel vario modo lae-
sis, vel prorsus sublatis desumpta adesse cognoscimus, et vel unam vel alteram, ex nunc commemoratis mutationibus, euenire animaduertimus, tunc ad alios quoque casus similes concludimus, et ita prognosin, in aliis morbis factam, non solum huc reducimus, sed et per signa ipsa rationem mutationis deprehendimus. De his aget caput quartum.

§. 1173.

Quoniam vero ob amplam nimis tractationem singulorum morborum signa sigillatim exponere vix possumus, in unico et praecipuo exemplo, scilicet in febribus acutis, capite quinto praxin semiotices exposituri sumus, dum de signis mutationis morbosae in cruditate, coctione et crisi dicturi sumus. Hoc vero eo magis utile iudicamus, cum obseruationes veterum de morborum mutationibus simul examinare, et hanc, ex febribus acutis petitam, theoriam ad alios acutos et chronicos quoque morbos applicare potuerimus.

*** **

CAPVT II.

DE SIGNIS MORBORVM ANAMNESTICIS.

§. 1174.

In hoc quidem capite pertractando fini nostro conuenientius vix versari poterimus, quam, ut, quibusdam morbis assumtis et praesuppositis, ad causas

Patholog.

H

remo-

remotas et praedisponentes, nec non ad morbos ipsos, ut causas consideratos, respiciamus, et quo modo ex his mutationibus morbus praesens oriri possit, declaremus. Explicabimus igitur in laxitatis et phthiseos exemplis attentionis medici ad vitam praegressam, in diiudicandis morbis praesentibus, utilitatem et varias cautelas circa colligenda signa anamnestica subiungemus.

§. 1175.

Laxitas solidorum, tum uniuersalis, tum potissimum in primis viis, ex causa remota occasionali, scilicet potu aquoso, in primis calido copiose ingurgitato, pendet. Simili modo sudores, nimium prolecti, cutis habitum relaxant, vel balnea calida illam mutationem producant, hinc in laxitate, quam per signa diagnostica iam deprehensam supponimus calida et humida vel toti corpori vel quibusdam eius partibus, nimium applicata, hanc laxitatem produxisse reminiscimur.

§. 1176.

Porro laxitas nimia iis corporibus propria est, quae humorum copiam alunt, et inde solida, tanquam partes continentis, nimis distenta obtinent hinc temperamentum phlegmaticum morbos, a laxitate solidorum oriundos, fouet et auget. Quod si igitur hydropem, laxitatem solidorum inuoluere cognoscamus, hunc ipsum morbum adesse per signa anamnestica, ex temperamentis petita, perspiciamus, ex quorum theoria phlegmaticis et obesis talem morbum quasi proprium esse cognoscimus.

§. 1177.

In morbis grauioribus, diu et vehementer corpus afficientibus, e. g. in febribus intermittentibus

et continuis validioribus, reparatio apta solidorum per nutritionem sufficientem fieri non potuit, hinc post eosdem superatos oedemata et hydrops saepius accedunt. Si igitur hi morbi, post febrem validiorem praegressam, oriuntur, tunc febrim hanc laxitatis causam et laxitatem oedematis et hydropis causam esse cognoscimus. Sic morbus praegressus fit signum anamnesticum, ex quo praesentem accuratius diiudicare valemus.

§. 1178.

Phthisis pulmonalis corruptionem visceris pulmonum, ex ulcere in eo nato, declarat: si hominem itaque consideramus, qui motu vehementiore, cantando vel clamando, olim pulmones multum exercuit, qui in aere, particulis mercurialibus, sulphureis, arsenicalibus scatente, diu vixit, tunc morbum hunc praesentem facile induci posse, ex nimia vi, pulmonibus illata, iudicamus; signa itaque morbi huius anamnestica ex causis occasionalibus petimus.

§. 1179.

Homo in iuuenili aetate, vegeto et sano corpore praeditus, alimenta assumpta optime digerens et chylum et sanguinem copiosum inde conficiens, cuius praeter ea corpus, motu exercitatum, in longitudinem insignem excrefcit, et qui simul pectus depressum angustum obtinet, tantam sanguinis copiam non facile per pulmones mouere potest; hinc stases sanguinis in iis, inflammationes et inde ortas suppurationes patitur, hinc ad ulcera et phthisin pulmonalem producendam disponitur, quae sunt signa phthiseos nunc ortae anamnestica.

§. 1180.

Quicumque ex aeris externi aestuantis vitio et sanguine vehementius per pulmones acto, indeque coagulato, inflammationem pulmonum, siue peripneumoniam patitur, is quidem, inflammatione etiam utcumque discussa, laesionis cuiusdam, in pulmonibus relictæ, metum excitat, scilicet, quod stases liberum circulum sanguinis per pulmones impediunt, ulcera et phthisin pulmonalem inducunt. Sic inflammatio praegressa est signum anamnesticum phthiseos praesentis.

§. 1181.

His binis et laxitatis et phthiseos exemplis satis declaratum fuit, quo modo medicus morbos praesentes considerans, in vitam ante actam hominis regredi, et in ea fundamenta morborum iacta invenire debeat, ita, ut ulteriori explicatione superfedere queamus. Non incongruum tamen fore putamus, si regulas quasdam generales, quae circa iudicium medici in morbis, ex vita antecedente declarandis, notari merentur, proponamus.

§. 1182.

Facilius est mederi aegro, cuius naturam iam antea habuimus cognitam, quam peregrino, cum in iudicio, de morbis ferendo, nexum omnium causarum et effectuum nobis sistamus, si vires corporis, in statu sanitatis olim praesentes, errores diaetae et successivas aetatum mutationes perpendimus. Inde etiam patet, medicum circa sanos adhuc homines cum cura atque attentione versari, eumque in finem semiotica physiologica uti debere, quo eo exercitio, ad diiudicandos morbos aptior euadat. Cum eo-
rum

rum semina antea, quam euoluantur, saepius per plures annos in corpore lateant.

§. 1183.

Quo facilius est in aegrotis, nobis satis noto, morbum ex causis praegressis, siue per signa anamnestica diiudicare, eo maior cura requiritur in peregrino, cuius vitae ante actae rationes nos latent. In tali itaque disquirendo cautus atque sollicitus sit medicus, quando eum curae suae commissum obtinet; nulla enim alia datur via, qua in veram morborum genesin inquirere, et ad accuratam praesentis status cognitionem pertingere possit, cum ratio praesentis status in praecedenti omnino posita sit.

§. 1184.

Licet vero haec ipsa disquisitio in plurimis aegrotis saepe satis facilis sit, ea tamen et in iis, qui in sano corporis statu se ipsos non attendunt, ideoque causas morborum recensere nesciunt, et in iis, qui ex ignominia, quae cum non nullis diaetae viuendique generis vitiis coniuncta est, causas morborum antecedentes reticere solent, difficillima redditur. Quod si igitur v. c. de morbo venereo, de grauiditate etc. tanquam causis praesentis morbi, suspicio oriatur, medicus iudicium suum de iis suspendat, donec per signa diagnostica de statu aegri certior reddatur.

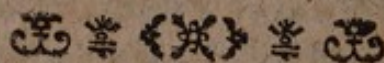
C A P V T III.
DE SIGNIS MORBORVM
DIAGNOSTICIS.

§. 1185.

Morbi praesentis conditionem ex iis cognoscimus phaenomenis, quae nunc in aegro a sanitatis regula recedere inuenimus. Dum itaque sani hominis ideam, vel generalem, vel praesentis aegri singularem cum iis, quae nunc eueniunt, comparat medicus, ad causas atque effectus, cum ipso morbo nunc praesentes, respicit. Cum vero in generali nostra tractatione ad morbos speciales progredi nimis prolixum foret, in enumeratione signorum diagnosticorum ad essentiales morborum differentias in partis primae capite secundo propositas tantum respicimus.

§. 1186.

Signa tamen morborum, qui in particulis solida et fluida componentibus, haerent, §. 925 seqq. nimis obscura sunt; his igitur relictis in prima sectione, signa morborum, in fluidis haerentium et speciatim plethorae, cacochymiae et acrimoniarum pertractabimus, in secunda sectione signa morborum, in solidis occurrentium, inuestigabimus et speciatim ad laxitatem, rigiditatem et unitatem solutam, respiciemus, in tertia tandem sectione signa morborum compositorum in exemplis quibusdam declaraturi sumus.

SECTIO

S E C T I O I.

DE SIGNIS MORBORVM IN
FLVIDIS HAERENTIVM.

§. 1187.

Plethorae, tanquam abundantiae sanguinis et humorum generalius consideratae, praesentia cognoscitur, ex difficili sanguinis transitu per pulmones, et inde post leues corporis commotiones orta difficultate spirandi; ex ingrato caloris sensu post potum spirituosum, victum nutrientem et aromaticum; ex somno insomniis turbato; ex cita delassatione post motum corporis susceptum; ex sudore post similes causas largius promanante; ex voracitate corpori proportionata.

§. 1188.

Plethora vera §. 936 praeter ea dignoscitur, ex bono corporis habitu, facie florida, sub aucto corporis exercitio rubicunda et tumente; ex pulsu forti et tardo, per causas externas facile accelerando; ex respiratione libera et magna, motu corporis facile anhelosa reddenda; ex somno inquieto, aluo saepe sicca et urina saturata; ex facili iracundia; ex moliminibus crebrioribus ad haemorrhagias, aetati conuenientes; ex sanguine e vena misso, in placentam densam et atram coeunte, cum superficie rubicunda et paucis sero.

§. 1189.

Plethora obesa §. 937 praesens esse cognoscitur ex habitu corporis tumido, spongioso et insigni pinguedinis augmento; ex facie florida, nisi iam

cachecticus factus fuerit obesus; ex pulsu paruo, non raro debili; ex respiratione in corpore quiescente satis libera et plena, anhelosa tamen postquamlibet causam externam, motum sanguinis accelerantem; ex somno profundo et stertoroso, aluo saepe liquida et urina saturata, ex animi affectibus facile emotis, sed diu non durantibus; ex impatientia frigoris et caloris; ex sudore viscido; ex sanguine, e vena misso, viscido et non satis cohaerente.

§. 1190.

Plethora, a debilitate orta §. 937, perspicitur ex habitu corporis macilento, facie pallida, post leuem animi corporisque agitationem florida et rubicunda; ex pulsu debili facile accelerando; ex respiratione libera, post corporis animique agitationem anhelosa; ex somno inquieto, aluo varia et mutabili, mox sicca, mox liquida, urina pallida; ex tremore membrorum et subsequente imbecillitate post quaelibet animi pathemata; ex impatientia frigoris et caloris; ex venis tumidis; in primis in extremitatibus; ex sanguine e vena misso, magna copia seri et paucio cruore rubicundo constante.

§. 1191.

Cacochymia serosa §. 940, quae cum insigni humorum tenuitate coniuncta est, dignoscitur ex macilento corporis statu, facieque pallida; ex tumoribus oedematosis in pedibus praecipue facile oriundis; ex se et excretionibus serosis, primo autis, post modum suppressis; ex frigore partium, in primis extremitatum; ex debilitate corporis a nutrimenti defectu, vel inepta applicatione; nec non
a fluidi

a fluidi neruei incompleta actione in motibus vitalibus.

§. 1192.

Cacochymia pituitosa §. 942, quae cum insigni humorum lentore coniuncta est ex habitu corporis tumido, non resistente, sed spongioso et molli, facieque pallida, adesse iudicatur. Cum his simul sunt: frigus extremorum; excretiones pituitosae, ex sanguine spisso et sero simili, in secretionibus inde secedente, prouenientes, in primis in sudore et mucosarium fauciumque conspicuae; respiratio praeter ea molesta praeparationem humorum vix perficiens; repletio contextus cellularis aucta; robur elasticum et vitale in solidis imminutum per sua signa detegendum.

§. 1193.

Cacochymia atrabilaria §. 943, quae cum insigni et picea quasi humorum tenacitate coniuncta est, ex habitu corporis exsucco et rigido, facie in primis, in rugas contracta, dignoscitur. In ea quoque calor depascens, per motum corporis et animi affectum facile excitandus, secretiones serosas pariciores reddit, quae etiam, si vi circuli humorum intenduntur, maxime difficiles euadunt. Alius sicca est; bilis atra, spissa, copiosa, stimulo aliquo vehementi accedente valde noxia, spasmos, praecipue abdominales, creat, nutritio autem lenta, vel fere nulla obseruatur. Hinc etiam, si acrimonia haec, quod interdum fieri solet, ex causis suis in bene nutrito corpore generatur, nutritionem laedit et imminuit viresque neruorum insigniter infringit.

§. 1194.

Acrimonia acida §. 946 alia in primis, alia vero in secundis viis exhibet praesentiae suae testimonia. In illis enim ructus acidi cum sapore acido, vel ipsis dentibus infenso, sitis nulla, vel exigua; appetitus ingens cum resolutione alimentorum celeri, torminibus ventris et borborygmis; faeces alui fuscae in viridem saepius vergentes colorem, ab acido quolibet noxa et molestia aucta, leuamen vero ab antacidis salinis et terreis deprehenduntur.

§. 1195.

In secundis autem viis sequentia phaenomena acidam hanc acrimoniam declarant: Sudor largus, acidum spirans, cutis laxa, urina stranguriosa, turbida, quasi lactescens, sedimentum saepe crassum deponens; sanguis sat floridus, obstructions lentae, raro in inflammationem abeuntes, coagula lymphae, id, quod exemplo infantum, quibus intumescit abdomen, declaratur, porro erosiones cutaneae, lentae, pallidae, vix ulcerosae.

§. 1196.

Acrimonia muriatica §. 947, quae in corpore animali saepius ammoniacalis fit, ex siti ingenti cum siccitate oris saporeque salso dignoscitur. Observantur praeter ea siccitas cutis, erosiones cutaneae rubrae, post sudorem multum vehementer prurientes, urina spissa, acris, lente putrescens, superficie eius apparenter oleosa, ex spiculis salinis coactis et splendentibus constante. Iuuamen ab aquosis.

§. 1197.

Acrimonia alcalina §. 948 ex siti insigni, cum sapore putrido, urinoso, foetore oris ingrato, cadaueroso

ueroso et prostratione appetitus, in primis cum nausea carniū coniuncta, intelligitur. Faeces aluinae minus cohaerentes sunt, foetidissimae, splendescentes, ex fusco nigricantes; ficitas continua in variis organis secretoriis serosis; erosiones cutaneae, cineritiae, vel nigrae, facile proserpentes, gangraenosae; inflammationes faciles, facile etiam ad gangraenam et sphacelum procliues; urina crassa spumescens, vix excreta putrescens. Sanguis ex vena missus vix concrefcens, in putredinem procliuis. Iuuant sola acida.

§. 1198.

Acrimonia biliosa §. 949, quae ad oleosam rancidam inclinat, ex siti vehemēti, clamosa, ficitate oris, lingua arida fissa, vel muco tenaci obducta, sapore amaro, rancido, ructibus nidorosis, fastidio ciborum, in primis pinguium et iurulentorum, dignoscitur. Faeces alui simul esse solent splendescētes, feruidae, foetidissimae, cutis arida erosionibus cineritiis et nigris foeda, urina parca feruida, foetens, colore obscuro rubicundo, cruor e vena missus nigricans, spissus, accedunt inflammationes celes, pessimae indolis, serpentes, destructoriae. Omne pingue in primis exustum laedit. Iuuant aquosa, saponacea, acida.

§. 1199.

In his signis omnibus imperfecta saepe et dubia est obseruatio, cum mixtionis ratio, qua sola haec declarantur, non semper signis certis innotescat. Nocentia et iuuantia omnium optime differentiam, et indolem acrimoniarum indicant. Cum autem varia sit hominum diuersorum idiosyncrasia, quae

quae in morboſo ſtatu innumeras ferme mixtiones, machinam corporis laedentes, producit, certa ubique ſigna inuenire difficillima res eſt.

*** **

S E C T I O II.

D E S I G N I S M O R B O R V M, I N S O L I D I S H A E R E N T I V M.

§. 1200.

Ex fluidis nutrimentum ſuum accipiunt ſolida; vitia itaque fluidorum ſuo modo quoque ſolidis communicantur. Cum vero ſolida non, niſi ob malam nutritionem et appoſitionem morboſa dici queant, laeſionem quoque non, niſi in minutiffimis particulis nutrientibus quaerere debemus. Quoniam tamen hoc impoſſibile eſſe apparet, in praefenti tantum ratione nexus particularum et motus elaeſtici, in genere conſiderati, rigiditatis atque laxitatis vitia §. 951, reſpectu autem fluidi neruei influentis et motus vitalis, ſpasmus et debilitas §. 956, tanquam vitia ſolidorum conſiderari merentur, quibus adhuc unitas ſoluta additur, de quorum ſignis nunc breuiter acturi ſumus.

§. 1201.

Rigiditas, in genere conſiderata §. 953, cognoſcitur ex habitu corporis exſucco, carne dura, pinguedine parca interſperſa; ex pulſu forti, non nihil duro et tardo, ſanguine ſpiſſo, nigro et ſecretionibus ſeroſis parcioribus: partialis vero rigiditas in extremitatibus corporis, ex tremore, in motibus violentioribus et articulis tum ſonoris et quaſi crepantibus,

tibus, dignoscitur. Aluus sicca et tarda indicat rigiditatem primarum viarum.

§. 1202.

Laxitas, in genere considerata §. 954 ex habitu corporis obeso et succulento mollique carne cognoscitur. Pulsus est mollis et debilis, sanguis sero et pituita abundat, secretiones serosae sunt et pituitosae. Partialem extremitatum laxitatem ineptitudo ad motum et lassitudo cito inducta, aluus vero laxa et humida laxitatem primarum viarum denotat.

§. 1203.

Spasmus, in genere consideratus §. 957, in partibus externis ex inuita et violenta contractione musculorum dignoscitur; haec vero cum duritie et plus minusque insigni partis affectae dolore et tensione coniuncta est. Tremor et formicationis sensus vel spasmum praecedit, vel eum comitatur, vel etiam sequitur. In internis partibus dolor vehemens, sine signis inflammationis ortus spasmum indicat, in primis, si partes membranaceo musculosae, v. c. intestina afficiuntur. Inflammatio tamen saepius spasmum grauiorem sequitur.

§. 1204.

Debilitas, in genere considerata §. 958, in partibus externis ex earum languore et dispositione ad motum difficili, continuatione eiusdem impossibili atque ex flaccidis tandem musculis; in illis autem internis ex defectu, vel imminutione actionum, a visceribus perficiendarum, adesse perspicitur, praesertim, si obstructionis lentae vel inflammatoriae signa non simul obseruantur. Sic oculorum imbecillitas

cillitas et obnubilatio visus in hypochondriacis, quae saepius ad tempus durat, nec non memoriae defectus et debilitas cognoscuntur et diiudicantur. Licet enim haec cuncta spasmos sequantur, in debilitate tamen fibrarum neruearum post vehementiores spasmos relicta eorum ratio posita est.

§. 1205.

Vnitas soluta §. 959 in fibris et vasculis minimis, ex pustulis vel humore quolibet, extra vasa sua haerente, cognoscitur; in compositis vero partibus maxima eiusdem differentia deprehenditur, quam in sectione sequenti in vulneris et ulceris investigatione ex variis signis declaraturi sumus.

S E C T I O III.

D E S I G N I S M O R B O R V M
C O M P O S I T O R V M.

§. 1206.

Cum in praesenti tractatione ad omnes morbos compositos excurrere nequeamus, febris tantum, obstructionis lentae pituitosae et inflammationis, nec non vulneris et ulceris signa generalia speciminis loco exposituri sumus, quo inde ratio pateat, qua in variis et specialioribus morbis ad praesentis status considerationem ducimur; id, quod in his quidem morbis apte satis fieri poterit, cum plurimi alii ad hos, tanquam generales reducuntur.

§. 1207.

§. 1207.

Febris quidem §. 973. 1088 ex motu sanguinis celeriore, cum languore corporis definitur et cognoscitur, quibus vero sequentia potissimum symptomata accedunt: dolor capitis et anxietas praecordiorum a motu sanguinis, in his partibus quodam modo retardato, et impedito: porro siccitas cutis et oris, et inde sitis obseruantur, quoniam secretio in minimis vasis impeditur. Haec vero signa vario gradu adesse solent, ita, ut aucta febris alia quoque symptomata, e.g. delirium excitet.

§. 1208.

Obstructio lenta §. 974. 1089 ex tumore partium, vel molli, vel duro, sine euidenti febrili motu cognoscitur, in priore casu oedema, in posteriore scirrhus adesse dicuntur. Respiciendum vero est ad differentiam partium in statu naturali, ad ambitum tumoris, ad materiam, in obstructo loco contentam, sanam adhuc, vel morbose mutatam, ibi natam, vel aliunde delatam; ex quibus omnibus, accurate perpensis, specialis obstructionum status apparet.

§. 1209.

Inflammatoria obstructio seu inflammatio §. 975 tumorem quoque ostendit, sed durum et renitentem, cum dolore insigni et pulsatione, tum in parte inflammata, tum in toto corpore, a febre ad inflammationem accedente. In externis partibus ruborem simul conspiciamus, sanguinis stagnantis indicium. In internis partibus dolor fixus et auctus, cum febre acuta certa inflammationis signa praebent, cum ille spasmus, haec vero celerem sanguinis

nis motum indicent, quibus binis praesentibus inflammatio generatur. Pulsus ipse ut plurimum fortis, saepissime durus est.

§. 1210.

Vulnus §. 971 pro differentia partium diuersum est; in externis vero partibus facile dignoscitur inspectione et disquisitione per specilla chirurgica. Iuuat inuestigationem anatomica situs partium et instrumenti laedentis cognitio. Fracturas ossium in specie cognoscimus et oculis, et tactu ex tumore eminentis ossis, vel partis vicinae depressione, motu voluntario laesi membri impedito, vel dolore, si mouetur, aucto, inaequalitate ossis, aspitudine, si fracta super se mouentur, audita, ex tensione et dolore partium vicinarum sub vario ossium nexorum situ. Interna vulnera ex actionibus laesis partium, vel ex fluidis contentis prodeuntibus cognoscimus.

§. 1211.

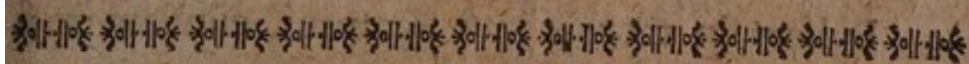
Ulcera quidem §. 978 etiam vulnera sunt, sed humoribus contentis corruptis conspicua. Amplitudo vel via abscondita ulceris, inspectione, specillis chirurgicis, per accuratam partium cognitionem anatomicam adiutis, disquiritur. Indolem ulceris humor excretus purulentus, ichorosus, foetens declarat; sic in ulcere ossium carioso foetor peculiaris et color in specillis argenteis in primis mutatus obseruatur, ulcera partium internarum, e. g. pulmonum ex materia, vel tussi reiecta, vel resorpta et ex febre lenta atque tabe cum suis signis inde accedente.

C A P V T I V.
DE SIGNIS MORBORVM PRO-
G N O S T I C I S.

§. 1212.

Signa diagnostica, cum anamnesticis comparata, futurum morbi statum et mutationem eius indicant. Vti enim ex causis variis dispositio praeternaturalis actiones laedens inducitur, sic, ex actionibus, vel laesis, vel abolitis, vel persistentibus, mala vel bona futuri status indicia siue signa prognostica colliguntur. Quae quidem doctrina in hoc capite ex actionibus vitalibus, animalibus et naturalibus potissimum proponitur et exemplis illustratur.

S E C T I O I.
DE SIGNIS EX ACTIONIBVS
V I T A L I B V S.

§. 1213.

Circulatio sanguinis eiusque indolem declarans cordis et arteriarum pulsus, nec non respiratio hic potissimum in censum veniunt. Sunt hae primariae actiones, quibus reliquae in corpore perficiendae, excitantur et diriguntur. Quae virium vitae rationem, augmentum et decrementum, et simul materiae morbi resistantiam indicant, ideoque praecipue sub examen reuocari debent, cum sine earundem consideratione nullus morbus accurate diiudicari possit.

Patholog.

I

SVB-

SUBSECTIO I.

DE PULSV V.T. SIGNO.

§. 1214.

Licet pulsus indolem tantum in arteriis disquiramus, inde tamen ad uniuersam circulationem sanguinis et ex parte ad aliorum quoque humorum, ex cruore prodeuntium, rationem concludimus. Qualis itaque sit partium, cor componentium, conditio et vis cordis, sanguinem propellens, porro natura et indoles sanguinis ipsius, tandemque constitutio arteriarum, sanguinem ad extremos apices propellentium, accurata pulsus obseruatio denotat.

§. 1215.

Pulsum in morbis inuestigaturus, eundem in sanis hominibus accurate diiudicare discat, §. 207, quo differentias et aetatibus variis et temperamentis, aliisque vitae circumstantiis proprias, bene distinguat ante, quam morbosam corporis conditionem inde diiudicet. Sub ipso autem examine arteriam in carpo, vel aliam, disquisitioni aptam, non nimium premat, sed eidem blande et successiue digitos applicet, et attente et iterato affectiones pulsus eiusque mutationes examinet. Dantur etiam morbi, v. c. polyplus cordis, in quibus pulsus pluribus in locis simul attendere expedit.

§. 1216.

In pulsum affectionibus et differentiis disquirendis, primo ad impetum eius respiciat medicus, fortisne sit, an debilis, magnus, an paruus, durus, an mollis? qua quidem re perspecta, ratione velocitatis celerem

et

et tardum disquirat pulsum, tandem interualla ipsa inter singulos arteriarum ictus, quo modo hi inter se inuicem collati se se habeant, probe examinet, et aequali, vel inaequali, tandemque intermittenti diiudicet. Hae enim differentiae primariae sunt, quae circulationem sanguinis in morbis diuersam definiunt.

§. 1217.

Pulsus fortis est, qui in digitum appositum viribus corporis conuenienter impingit; e contrario debilis dicitur, qui impetu, viribus corporis minus conueniente, digitum ferit, sed aegre et post validam demum arteriae compressionem sentitur. Vehemens et exilis, qui ab aliis allegantur, pulsus a forti et debili vix differre videntur.

§. 1218.

Fortis pulsus vitae vigorem indicat, scilicet fluidum nerueum constanter et copiose satis in fibras cordis et arteriarum irruere, cor itaque valide contrahi et arterias a sanguine impulso distentas, valide iterum se contrahere, sanguinemque ulterius promouere, cruorem itaque et copiosum satis esse et ut plurimum bonae mixtionis. Hinc in eo humorum circulantium statu omnes secretiones et elaborationes humorum rite fieri posse intelligimus.

§. 1219.

Debilis pulsus contrarium indicat. Dependet enim a debili et insufficienti fluidi neruei influxu, hinc actionem cordis et arteriarum in sanguinem et humores imbecillem, nec non defectum sanguinis post magnas haemorrhagias declarat, quibus omnibus

vires vitae insigniter infringuntur. Obesi ut plurimum ob copiosam pinguedinem, circa arteriam positam, licet de reliquo sani sint, debilem ostendunt pulsum.

§. 1220.

Fortis itaque pulsus semper bonus est, et in primis etiam talis, vel in ipsis morbis iudicatur, si crises tempore accedente ex debili insurgit; e contrario autem debilis ex forti factus vires naturae deficientes, nec morbi impetum superantes ostendit. Fortis quoque pulsus in soporosis morbis saepius bonus est, si augmentum febris simul observatur, interdum tamen fallit, si obstructio in nervis tanta est, ut superari nequeat. Debilis pulsus in morbis acutis interdum lentam morbi resolutionem indicat, dum modo materia morbi non adeo maligna esse apprehendatur.

§. 1221.

Pulsus magnus et parvus a praecedentibus parum differunt, et cum pleno, qui et undosus dici posset, et vacuo non nullorum auctorum omnino conveniunt. Vbi enim copia sanguinis et libera ubique eius via est, viresque mouentes non deficient, ibi magno volumine extenditur arteria, his omnibus vero deficientibus, eadem parum eleuatur. Licet enim non nulli ad diametrum arteriae, non vero ad eiusdem vim in nostro pulsu definiendo respiciant, copia tamen sanguinis sola sine viribus cordis arteriam non distendit. Hinc quando ex pulsu forti felicem morborum euentum auguramur, illum et magnum dicere possumus, et plenum, auctis quasi undis sanguinem appulsum in arteria facile dilatanda percipientes; contrarium autem iudicium formamus in pulsu vix digitis percipiendo.

Pulsus

Pulsus, qui cum aliquo arteriae spasmō est, fortis adhuc dici posset, magnus vero et plenus tunc temporis appellaretur, ubi arteria a spasmō libera crisis feliciter perficit; in illo tamen casu fortis pulsus ut plurimum quodam modo durus est.

§. 1222.

Pulsus durus, licet etiam validus sit, a praecedentibus tamen differre videtur, quoniam arteria cum maiore renisu mouetur, et aegre quidem extenditur et iterum contrahitur. Hinc ostendit arteriam immobilem, saepius ossilem in senibus, vel interdum in tunicis suis inflammata, obstructionem etiam inflammatoriam in arteriis minimis, valide ideo resistentibus; cruorem spissum, coagulatum, non tam pituitosum, sed magis inflammatorium. Mollis cum debili multum conuenit et assumitur plerumque in pulmonum obstructione inflammatoria, ubi sanguis ad ventriculum cordis sinistrum aegre et parciore copia reuehitur, et ita arterias inde continuatas parum extendit.

§. 1223.

In hominibus sanis intra datum tempus certo modo definitus, licet in variis varius pulsuum numerus obseruatur; magis tamen in morbis attenditur, si pro indole subiecti maior copia pulsuum, quam in statu sano intra datum tempus animaduertitur, tunc enim celer appellatur; si vero intra datum tempus pauciores pulsus numerantur, tunc tardus dicitur. Similis ratio et frequentis, et rari esse videtur. Licet enim aliis celer dicatur, ubi ipsi ictus celeres et interualla maiora sunt, et frequens, ubi ictus longiores, sed interualla minora sunt, differentia tamen magis in compositione celeris et fortis, et celeris et debilis posita esse videtur.

§. 1224.

Celer itaque vel frequens, vel velox pulsus febrim indicat, in qua fluidum nerueum agitatedum et copiosius in cor influens illud stimulat, ut crebriore contractione, contra tensiones spasticas et non nunquam inflammatorias obstructions in extremis arteriarum nitatur, vel ubi simul acrimonia sanguinis, male mixti, irritationem cordis efficit. Tardus vero, rarus et lentus pulsus, nisi ex naturali indole corporum pendeat, defectum virium, cor et arterias mouentium designat. Fortis et tardus arteriam ab irritatione et spasmo liberam declarat.

§. 1225.

Pulsus aequalis, tum ratione interuallorum, tum ratione roboris singulorum ictuum, talis dicitur: scilicet ubi, dum ictus arteriae numeramus, impulsus et interualla sibi similia deprehendimus, ita, ut vigor unius ictus arteriae cum vigore praecedentium et sequentium accurate conueniat, et interualla inter singulos pulsus semper idem spatium temporis teneant. Inaequalis igitur pulsus ex utraque conditione contraria aestimandus erit. Intermittens vero ille dicitur, ubi numerando ictus, unum vel alterum deficere animaduertimus, ita, ut arteria in eo momento, quo agere deberet, quiescat, vel languidius moueatur. Sic in diiudicando pulsu intermittente, vel quartum, vel septimum, vel alium ictum non nunquam intermittere experimur.

§. 1226.

Æqualis itaque pulsus et aequalem et regularem fluidi neruei in fibras cordis et arteriarum, et sanguinis in vasa continuata, influxum indicat, ideoque semper

per boni praesagii est. Inaequalis vero et intermittens vires has mouentes irregulari impetu agere declarat, hinc mali praesagii est; uterque non raro polypum maiorem, in corde vel vasis praesentem, vel etiam aneurysma ostendit. Sed et in his saepius dispositio aliqua singularis, organis circulationis lente inducta, alia praedicere iubet: v. c. gibbosi, quibus spina dorsi distorta est, vel senes, quibus valvulae cordis, vel arteriae ossescere incipiunt, cum pulsu tali intermittente diu satis viuere et de reliquo valere possunt.

§. 1227.

Ex hac quidem pulsuum proposita differentia medicus et vitam praesentem, et statum morbi et eius mutationes et exitum diiudicare valet; nec eorum subtiliori definitione et distinctione, quae discentes et accuratos saepius obseruatores confundit, opus esse videtur. Cum vero non ex una, sed ex omnibus simul sumtis, pulsus conditionibus iudicium ferendum sit, exercitatus tandem medicus ita concludit: quo plures sunt bonae pulsus affectiones, eo magis vita viget, et morbus superari potest; quo plures vero sunt malae affectiones, eo debiliores sunt vitae vires, eoque magis exitus morbi ambiguus est ac aeger de vita periclitatur.

§. 1228.

Curiosiores pulsuum mutationes, quae in validis morborum mutationibus, v. c. perturbationibus criticis, vel crisi accedente, vel morte imminente, occurrunt, non satis definiri possunt. Sic dicroti, serrati, myuri et caprizantes pulsus non nisi inconstantes et irregulares influxus fluidi neruei, in cordis et

arteriarum fibras, et simul motum sanguinis progressuum perturbatum indicant, ideoque iudicium, expulsum sumendum, medicus eo usque suspendat, donec vel irregulares impulsus iterum percipiat, vel vita ipsa sub his motibus irregularibus cum morte commutetur.

§. 1229.

Effectus validae circulationis calor est; quocunque enim modo eius genesis declaratur §. 190 sub progressivo tamen et intestino sanguinis motu eum incrementum experientia docet. Frigus igitur tunc temporis observatur, ubi vel vires moventes nondum emergere possunt, ut in febribus intermittentibus, vel corruptio sphacelosa, in internis oriunda, ultimam quasi resistantiam moventi cordi extorquet. Quod si igitur post gravem morbum praegressum calor in interioribus, et frigus in exterioribus corporis partibus observetur, destructionem compagis minimorum solidorum, et mixtionis fluidorum plenariam factam esse auguramur. Spasmo per mortem soluto saepius in extremitatibus calor redit, et sanguis, motu intestino agitato et quasi feruidus, ad extrema se diffundit.

S V B S E C T I O II.

DE RESPIRATIONE VT SIGNO.

§. 1230.

Non solum vero pulsus, sed et respiratio circulationis sanguinis et humorum rationem indicat; pulmo enim intra breue temporis spatium magnam fan-

sanguinis copiam transmittit, et immediato nexu cum cordis, tanquam motoris principis, cauis coniungitur, ideoque in morbis variis acutis et chronicis diiudicandis medicum attentum instruit; speciatim etiam in thoracis et abdominis morbis signa egregia exhibet, cum actio diaphragmatis, utramque cavitatem distinguentis, a respiratione perficienda adeo necessaria sit, et mutationum variarum indicia praebeat.

§. 1231.

Respirationis indolem et diuersas inde in morbis mutationes diiudicaturus, non tantum thoracis cavitatem, ex vertebris, costis et sterno mire compositam, et variis musculosis stratis circumductam, sed et pulmonum fabricam et situm, cum trachea et larynge, nexumque thoracis cum abdomine in sano statu cognoscat; praeter ea quoque conformationem quibusdam hominibus singularem, aeris iudolem, abdominalia viscera, diuerso modo disposita, et insuper etiam animi affectus praesentes et alia consideret, quibus respirationem in sanis etiam hominibus turbari experimur.

§. 1232.

Respiratio autem potissimum ratione impetus et virium consideranda est, ubi vel partes, respirationi vitali inseruientes §. 440 in motu suo aucto, vel imminuto fortem, vel debilem respirationem sistunt, quarum illam plenam, magnam et profundam quoque, hanc vacuam quasi paruumque dicimus. Si vero partes violentae, respirationi dicatas §. 441 in vehementem simul motum deduci perspicimus, altam, sublimem et suffocatiuam illam appellamus. Porro ratione velocitatis, vel celerem et frequentem,

vel lentam et raram distinguimus; tandem ratione mensurae interuallorum aequalem, inaequalem et intermittentem attendimus, et ex his omnibus maximam inter pulsus et respirationem conuenientiam declaramus.

§. 1233.

Respiratio in corpore etiam aegroto, ex ratione virium corporis sani aequaliter succedens, boni omnis est, interdum vero intenditur, et in et expirationis progressu maiorem pectoris eleuationem et depressionem ostendit, tumque fortis, magna, plena et profunda appellatur. Si vero inspirationem vix inceptam iam excipit exspiratio, tunc debilis, parua et vacua dicitur. Licet enim et in his aliqua differentia inueniri queat, vix tamen ea in morbis sufficienter distingui poterit.

§. 1234.

Sic etiam respiratio alta et sublimis uno quasi modo fieri perspicitur. Si nimirum pectus plurimum musculorum nisu eleuatur, quo tanta copia aeris, quae pulmonibus distendendis par sit, intret, eosque expandat, ideoque contra insignes resistentias, in pectore obuias, nitatur: tunc ea respiratio, difficilius peracta, alta et sublimis dicitur, quae quasi in supremo tantum pectore absoluitur, atque continuum suffocationis metum, aerisque impossibilem ferme ingressum indicat, et ideo quoque a non nullis auctoribus stertorosa et suffocatiua appellatur.

§. 1235.

Respiratio itaque fortis, magna, plena et profunda, vires vitae bonas, sanguinem vel expedite satis, vel certe auctis aliquo modo viribus, per pulmones
mea-

meabilem, pulmones ad sanguinem et aerem suscipiendum aptos atque dilatabiles, cauitates thoracis et abdominis, per suas causas facile ampliandas, diaphragma liberum, ideoque morbum, viribus his superandum, indicat. Debilis, parua et vacua vero vires vitae debiles, sanguinem minus mobilem, spissum, inflammatorium, resistentem, pulmones non dilatabiles, morbosa materia, vel infarctu in cauo tracheae et bronchiorum obsessos, organa reliqua respirationis laesa et morbum difficile superandum ostendit.

§. 1236.

Alta itaque et sublimis respiratio, quae cum intenso plurium organorum motu, et cum sibilo stertoroso et roncho perficitur, pessimam pulmonum indolem, e. g. destructionem purulentam, scirrhosam obstructionem, difficilem cruoris transitum, sanguinem resolutum in pulmones delatum, ideoque ut plurimum lethalem morbi exitum indicat. Si talis ex spasmo oritur, ut in hysteris, spasmo per conuenientia remedia soluto, bona reedit, nec adeo mali ominis est. Quae longa consuetudine tolerata ex peruersa thoracis dispositione talis est, licet de reliquo molesta sit, diu tamen cum aliquali corporis vigore persistere potest.

§. 1237.

Intra datum tempus in homine sano et quieto respirationum, hoc est, in et expirationis actuum, certus numerus absoluitur, qui tamen et ex voluntate hominis, et pro differentia causarum concurrentium, vel augeri, vel imminui potest; si tamen in quieto aegroto per causas internas numerus respirationum
augetur,

augetur, vel imminuitur, in priori casu respiratio celeris et frequens, in altero lenta et rara dicitur. Differentia inter celerem et frequentem respirationem talis assumi posset, qualem de pulsu §. 1223 indicauimus, sed subtilioris huius distinctionis vix usus esse videtur in praxi.

§. 1238.

Celeris et frequens respiratio magnam copiam sanguinis intra tempus solito breuius, per pulmones moueri denotat; si itaque sine magna molestia perficitur, boni ominis est, si vero simul anhelosa et stertorosa apparet, tunc pessimam humorum, per pulmones mouendorum, aut ipsius huius visceris, indolem declarat. Sic lenta quoque, nec molesta, pulmones facile dilatabiles, organa reliqua respirationis libera, et cruorem satis mobilem indicat; si vero cum frigore extremorum aliisque debilitatis uniuersalis signis occurrit, tunc pessimam morbi indolem ostendit.

§. 1239.

Si in toto respirationis actu perficiendo, et in et exspiratio intra definitum tempus absoluitur, et interualla utriusque in variis respirationis actibus similia deprehenduntur, tunc aequalis dicitur respiratio; inaequalis vero est, ubi vel inspirationi non respondet exspiratio, vel interualla inter varias respirationes dissimilia sunt. Intermittens est, ubi vel respiratio diu non percipitur, ut in lipothymicis, vel ubi in agone mortis diu saepius quiescit, et interdum uno vel altero impetu reuertitur respiratio.

§. 1240.

Aequalis respiratio, aequales motus sanguinis et aeris, in pulmones delati, ideoque vires vitae bonas
et

et organorum structuram aptam indicat, et semper bona iudicatur. Inaequalis, quae contraria denotat, ideo pessima dicenda est: attamen in validis febrium paroxysmis et bona coctione, et in primis circa crisin morborum aliqua exceptio concedenda est, quoniam immutata sanguinis mixtio ipsius quoque motum, et ideo etiam respirationem turbat. In gibbosa quoque vel in alia organorum deprauata conformatione, aut laesione, quae in consuetudinem abiit, inaequalis interdum sine magno incommodo fertur. Intermit- tens respiratio vires vitae deficientes denotat et sem- per pessima declaratur.

SECTIO II.

DE ACTIONIBVS ANIMALIBVS VT SIGNIS CONSIDERATIS.

§. 1241.

Actiones animales in sensu, motu, et somno, ex his potissimum declarando, positae sunt; uti itaque vigor sensus et motus vigorem corporis totius declarat, sic horum imbecillitas, in genere confide- rata, parum boni praenunciat. Sed hic quoque ra- tione actionum partialium quaedam exceptio saepe locum habet, cum v. c. ii, qui visus debilitate labo- rant, de reliquo valida sanitate frui possint. Nos quidem hac in re pertractanda non nulla phaenome- na colligimus, et ad indolem et mutationem morbo- rum declarandam applicamus.

§. 1242.

Lassitudines, spontanae morbos praenuntiant, cum imbecillitas motus, vel ex fluidi neruei defectu,
aut

aut eius minus prompta actione, vel ex difficili sanguinis transitu per vasa musculorum dependeat. Sic morborum uniuersalium, praecipue febrium, accessum grauius sensus corporis indicat. Prostratio etiam virium cum iis saepe coniuncta est; quae, licet morborum causas et symptomata, diu in corpore faeuientia, sequatur, tamen, si mox in principio morborum ingredientium obseruatur, malignitatem morbi declarat, quod praecipue in epidemicis morbis obseruamus.

§. 1243.

Facilis itaque membrorum motus in morbis quibuslibet boni ominis est, et in primis felicem morbi progressum auguramur, si aegri erecto capite sedere possunt; peior autem status est, si aegroti corpus et in primis caput sustinere nequeunt, si membra sub leuissimo motu vacillant et tremunt, et decumbentes melius se habent, quam erecti. Haec cuncta tamen in morborum catarrhalium decursu mitius iudicium ferre iubent, praesertim, si aegri iam antea viribus infirmi fuerint: metum tamen excitant, ne tales quoque morbi diutius durent.

§. 1244.

Spasmi et conuulsiones, morbis grauioribus superuenientes, vehementiam eorundem, scilicet acrimoniam et subtilitatem miasmatis morbose, et validam satis solidorum resistentiam indicant. Si tempore cruditatis et coctionis occurrunt, ut plurimum peiora cuncta pronunciant; in crisi vero appropinquante separationem et excretionem materiae morbosae iuant. In infantibus, utpote quibus genus neruorum mobile adhuc est, motus conuulsiui non tam mali
ominis

ominis sunt, quam in adultis et robustioribus corporibus, praesertim si causam, morbum excitantem vel exasperantem in primis viis deprehendimus.

§. 1245.

Sensuum internorum et externorum constantia in morbis bonum signum sistit: deliria vero et obnubilationes sensuum vehementes morbi impetus declarant. Deliria continua, cum signis inflammationis coniuncta, eaque ferocia pessimum morbi statum praenunciant, moderata vero in paroxysmis vehementioribus febrilibus difficilem quidem morbum, non tamen semper lethalem, indicant. Delirium sine febre, in morbis oriundum, quod maniam appellant practici, insignem morbi pertinaciam denotat. Si delirium febrile, febre euanescente persistit, pessimum praebet signum, sique tunc flocculos in lecto legunt, muscasque captant aegroti, mortis saepe imminet periculum. Deliria, ex insomniis nata, si de reliquo mens aegri sibi constat, vix extimescenda sunt.

§. 1246.

Oculorum hebetudo, tanquam symptoma, in morbis sine euidenti laesione organi visus considerata, in validis febribus debilitatem saepius uniuersalem, in hypochondriacis et hystericis affectibus vehementem paroxysmorum insultum declarat. Palpebrae demissae, non nisi magna vi eleuandae, idem ostendunt. Vti vero oculorum vigor bona quaeuis in morbis promittit, sic oculus toruus siue bulbus oculi, in fixo situ detentus, et spasmos internos et deliria instantia, ideoque pessimum morbi statum praenunciat. Cacochymiae signa saepius in palpebris magis,

gis, quam in aliis partibus faciei, si nimirum eae colore liuido et obscuro sunt conspicuae, cognoscuntur.

§. 1247.

Aurium susurrus, sine laesione evidenti organi auditus, in febribus acutis potissimum grauem morbum praenunciat. In his tamen surditas saepius, vel grauis tantum auditus bonum signum est, si coctio- nis tempore accedit, nihil enim nisi serosae materiae decubitus ad aures denotat, quem et in faucibus saepius simul obseruamus. Sapor rerum alienus et lingua, viscido muco obfusa, primarum viarum saburram variasque acrimonias declarant. Optimum est in morbis, si aeger saporum et odorum rerum acceptarum et admotarum distinguit, pessimum, si admota vix percipit.

§. 1248.

Somni placidi effectus est optima elaboratio humorum per miscelam aptam, in aequali sanguinis circulo praestitam, §. 541 hinc solus saepe somnus morbosam dispositionem humorum corrigit et sanitatem restituit. Absentia vero somni ut vires sani corporis debilitat, sic morbi vehementiam in aegrotis indicat, si haec a spasmodis et dolore inducitur, his dissipatis et sopitis, redit somnus, nec mali ominis est; si vero a nimio humorum motu et acrimonia, in minimis vasibus irritante, vigiliae continuae oriuntur, cum vires magis magisque consumant, statum aegri omnino peiorem reddunt.

§. 1249.

Somnus infomniis turbatus, ideoque minus tranquillus, magis debilitat, quam reficit; actiones enim
ani-

animales non quiescunt, sed anxie perficiuntur. Varia quoque insomniorum genera diuersos morbos praenunciant; uti enim grata insomnia, matutino tempore excitata, vix laedunt, sic ingrata, quae sanguinem profusum, incendia, inundationes et tristes, cum vehementioribus animi affectibus coniunctas, sensationes inducunt, nec tantum morbos praenunciant, sed et alios iam praesentes augent, pessimumque aegroti statum indicant, praesertim si oculis vix clausis, et sub initium somni excitantur.

§. 1250.

Somnus nimis profundus ipse morbosus est, et morbis aliis accedens, praesertim si continuae excitationes eum comitentur, pessimum aegroti statum praenunciat. In crisi appropinquante talis saepius sine insigni periculo obseruatur, qui demum in ipsa crisi, in primis per sudores facta, profundus et tranquillus redditus, omnino boni ominis est. Somnus profundus in morbo diutius durante sine febre et spe criseos, lethalem morbi exitum denotat, cum vel a sola debilitate, vel ab obstructione et compressione, vel sic dicto collapsu vasorum cerebri oriatur.

*** **

S E C T I O III.

DE ACTIONIBVS NATVRALIBVS VT SIGNIS.

§. 1251.

In hac tractatione primo quidem appetitus, digestio, chylicatio et excretio aluina, ut signa, ex actione primarum viarum deducenda, post ea autem

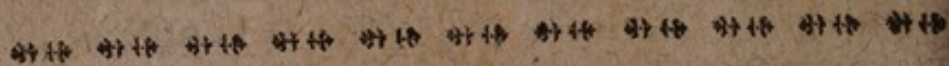
Patholog.

K

secre-

secretiones variae, ex sanguine factae, ipsaeque cum iis coniunctae excretiones, ex quibus quidem ipsa humorum vel mutandorum vel mutatorum indoles apparet, considerari merentur. Sanguificatio enim iam ex actionibus vitalibus patet, nutritio vero ultima ex apta humorum elaboratione et ex alibi declaratis signis patet.

Nos quidem iam passim, potissimum vero in hac sectione varia signa diagnostica prognosticis immiscuimus, quoniam ex huius doctrinae nexu patent, nec in capite praecedenti apte fatis adduci poterunt.

S V B S E C T I O I. DE ACTIONE PRIMARVM VIARVM VT SIGNO.

§. 1252.

Si appetitus ciborum in morbis non deficit, sed moderatus persistit, vel parum imminuitur, bonum signum est; si ille in morbis praecipue uniuersalibus, cum febre coniunctis, imminutus quidem est, ideo tamen mali ominis esse, non dici debet nisi fastidium insigne simul appareat. Nimium vero cibi desiderium, ut semper acrimoniam in primis viis natam et stimulantem ostendit, sic in morbis grauioribus, febrilibus in primis, pessimum saepe signum est, ita, ut interdum delirii species appellari queat.

§. 1253.

Sitis, commune febrium symptoma, si grauior est, peiorem morbi statum et summam immeabilitatem humorum declarat, eaque magis extimescenda est, si clamosa, assumpto potissimum fluido vix impescenda, et cum siccitate faucium, lingua arida, nigra, fissa, sanguinolenta coniuncta est. Sitis nulla cum siccitate faucium idem ostendit, cum defectus fluidi saliuales, ab aegro vix perceptus, delirium denotet. Sitis immanis cum horrore, a fluidis quibuscunque admotis excitato, in hydrophobia occurrit.

§. 1254.

Deglutitio, vario modo laesa, in symptomatologia exposita, anginae nomine potissimum insignita fuit §. 1135. Facilis deglutitio in morbis optimum, difficilis vero et potissimum sonora pessimum signum est. Singultus siccitatem oesophagi et acrimoniam, circa cardiam potissimum haerentem, declarat, continuus vero existens in morbis grauioribus inflammationem et spasmus oesophagi, ventriculi, diahragmatis, hepatis, renum in iisque natum calculum ostendit, quae cuncta ex praecipuorum corporis humani neruorum nexu declarantur.

§. 1255.

Ardor ventriculi acrimoniam, in eo contentam, rodit, cuius indolem ructus, cum sapore peregrino insurgentes, declarant. Materiae alienae, per vomitum reiectae, indoles et differentia sensibus fa-

cile cognoscitur. Cardialgia materiem acrem, in ventriculo detentam, sed immobilem denotat. Vomitus biliosi magis duodeni, quam ventriculi vitia produnt, qui quidem, si debilitatur iis aeger, pessimum dant signum, si vero post euacuationes factas vires redeunt, nihil mali ulterius indicant.

§. 1256.

Digestionis tempore pondus, in ventriculo et abdomine perceptum, repletionem, nec non digestionem et chylicationem tardam indicat. Tensio hypochondriorum et dolores colici saburrae, in primis viis collectae, indicia sunt; ex his debilitas primarum viarum et chylicatio laesa perspicitur, ex qua demum infarctus viscerum infimi ventris, malum hypochondriacum, et inde pendentia mala facile praevidentur. Haec cuncta, si in morbis acutis occurrunt, difficilem crisin inducunt, et symptomata peregrina, quibus morbus intenditur, praenunciant.

§. 1257.

Aluus iusto laxior et frequentes diarrhoeae debilitatem intestinorum, aut pituitae copiam, non nunquam vermes indicant; si tenesmus accedit, acrimoniam vel ascarides, in intestino recto nidulantes, adesse coniicimus. Copiosior mucus et sine dolore excretus, pituitam primarum viarum, cum tenesmo autem secedens, mucosas haemorrhoides, easque cum acrimonia coniunctas, prodit. Si ichorosa simul aut putrida materia excernitur, scirrhum et cancerum, in intestinorum glandulis natum vel
breui

breui oriturum, praedicat. Aluus sicca siccitatem
intestinorum, a fibra rigida et defectu feri laudabi-
lis oriundam, ostendit.

SUBSECTIO. II.

DE SE ET EXCRETIONIBVS VT SIGNIS.

§. 1258.

Hic loci quidem potissimum de urina, ut signo,
dicendum est, quoniam hic liquor, ex sangui-
ne fseretus, suo modo collectus et tandem excretus,
characteres mutationis humorum diu retinet, et
ideo attentione et obseruatione medici non indignus
est. Non incongruum tamen erit, pauca de excre-
tione cutanea, perspiratione insensibili et sudore
praemittere, cum et huius vestigia iudicium medici,
circa morbos formandum, dirigant. De salua ni-
hil repetendum erit, quoniam §. 1253. de siti agen-
tes, considerationem eius suscepimus. Reliquae
vero se et excretiones vix signa externe apparentia
praebent, quae non ex praecedentibus colligi pos-
sent.

§. 1259.

Cutis mollis, perspiratione facili quasi humecta-
ta, bona quacuis in morbis praenunciat, sicca vero
et aspera perspirationem minus rite succedere, ideo-
que morbi grauitatem et difficilem coctionem indi-

eat; si autem viscido humore scatet, et tactu quasi pinguis est, humores crudos, nec satis elaboratos, valida vi ad superficiem motos, laxamque cutim declarat. Exanthemata cuncta materiam acrem et viscidam, perspiratione non dissipandam, sed in vasis haerentem, declarant: varietas vero exanthematum ex specialibus morborum historiis patet.

§. 1260.

Sudor largus in principio morborum summam humorum tenuitatem, et ipsius morbi cruditatem difficilemque coctionem indicat, praesertim, si viscidus et lentescens deprehenditur, summamque cutis laxitatem inducit. Idera in validis quidem et succi-plenis corporibus saepius morborum progressum cohibet, in siccoribus autem et macilentis symptomata exasperat et coctionem difficilem reddit. Sudor, post bonam coctionem tempore criseos erumpens, morbum feliciter dissipat. Foetens sudor semper acrimoniam, in corpore natam et subtilem factam, prodit, quae quidem his motibus interdum dissipatur, interdum vero deprauatae mixtionis humorum indolem declarat, et, fluidissima humorum parte dissipata, acres illorum particulas in corpore relinquit.

§. 1261.

Sola urinae consideratio vix sufficientia signa ad morborum diagnosin et prognosin formandam sistit. Medicus igitur rationalis ex aliis signis, cum urina reddita comparatis, morbos diiudicet, aetatem, sexum, temperamentum, usum et abusum sex rerum non naturalium, in primis alimenta et potulenta

lenta assumta et varia quoque medicamenta, in morbis exhibita, quae urinam mutare possunt, accurate attendat, tandem et tempora morborum varia, et paroxysmorum indolem respiciat, quoniam, sine his in auxilium ductis, urinae indoles diiudicari nequit.

§. 1262.

Vrina quidem naturam et indolem circulationis sanguinis et humorum ex parte declarare potest, interim tamen, cum eam ex pulsu et respiratione melius perspicere possimus, ex urina potius humorum indolem in cruditate, coctione et crisi diiudicamus, quoniam mutationes sanguinis, quae in omnibus quidem humoribus se se exserunt, per hanc tamen secretionem melius patent, quam per aliam quamlibet, ita, ut varias quoque acrimonias, in sanguine natas, urina denotet. Praeter ea etiam in morbis viarum urinariarum certa praebet indicia, quibus in iis declarandis carere non possumus; tandem et digestionis et bilis quaedam vitia non nunquam indicat.

§. 1263.

Vrina illico ex vesica emissa, dum adhuc calet, raro signa certa exhibet, sed in vitro collecta seponi, tumque frigida observari debet, num scilicet in eadem mixtione permaneat? an sedimentum deponat varium? an superficiem mutet? quippe quae cuncta in examine eiusdem bene attendenda sunt. Omnem vero urinam huic disquisitioni minime aptam esse iudicamus, sed eam tantum, quae ma-

tutino potissimum tempore, vel post paroxyfmos varios morborum, in primis febrilium, reddita fuit, attentione praecipue dignam esse censemus.

§. 1264.

Ratione quantitatis quidem et qualitatis urina disquiritur, frequentius tamen respectu posterioris, quam prioris indolis. Dum enim contenta urinae diiudicamus, colorem eiusdem potissimum consideramus, a tenui aquoso pellucido ad intense rubrum progrediendo, inde vero, num aliquid in urina suspensum haereat, vel sedimentum in fundo depositum reperiatur, attendimus. Licet etiam ex odore et sapore non nulla peti queant signa, medicus tamen in nauseoso et excrementitio hoc humore rarius haec signa colligere tenetur.

§. 1265.

Si urina iusto copiosius emittitur, tunc ad abundantiam potus aquosi assumti et alias serosas secretiones, in corpore imminutas, respiciat medicus, quibus ex causis etiam in statu naturali urina augetur. Simili ratione etiam deficiens urina ex defectu potus et ex augmento aliarum secretionum serosarum, in primis sudoris, declaratur. Ex his itaque, in se consideratis, nec bonum, nec malum signum unquam colligi poterit.

§. 1266.

Quodsi vero in morbis copiosa urina excernatur, scire licet, vel mixtionem sanguinis imperfe-
ctam,

Etiam, aquosas partes facile dimittentem, hanc in primis secretionem augere, vel laxitatem tubulorum urinariorum in causa esse, quod lotium larga copia transcolatur. In priore casu acria relinquuntur, in massas irresolubiles coguntur et obstructionibus ansa praebetur, in altero vero eadem quidem eueniunt, sed blanda simul nutrientia educuntur, ita, ut pessimus diabetes morbus sequatur.

§. 1267.

Vrina vero parcius redditur, vel propter vias urinarias obstructas aut spasmo contractas, cuius quidem impeditenti ratio ex aliis signis specialioribus petenda et declaranda est, ut vel ad tubulos renales ipsos, per quos urina in peluim renum seceratur, vel ad viam per ureteres, vesicam et urethram respiciamus, uti in calculosis vel gonorrhoea affectis potissimum obseruamus; vel quoque propter serum, ad alia corporis caua deriuatum, ut in hydropis diuersis speciebus fieri solet.

§. 1268.

Vrina tenuis, aquosa, nisi post ingentem copiam aquae haustam talis mingatur, spasmus, in primis in abdomine ortum et ad renes delatum, vel tenacem olei, salis et terrae in sanguine mixtionem, quam aquosa pars difficulter ingreditur, indicat. Talis in morbis acutis, ubi humores valide agitantur, non nunquam pessimi ominis est; denotat enim partium internarum destructionem, immo ipsum sphacelum, in primis, si praegressa fuerit flamma, ut summi inflammationis gradus

et metuendae gangraenae testis. Vti tamen semper, ad minimum in his morbis acutis difficilem coctionem et crisin, sic in chronicis debilitatem viscerum et obstructions pituitosas declarat.

§. 1269.

Vrina tenuis porro in morbis spasticis, hypochondriacis et hysteriis, graues paroxysmos et insignia morbi augmenta instare significat; interdum vero post animi affectus, vel post partum, spasmus, breui transitorium, denunciat. In calculo etiam vesicae interdum similis urina deprehenditur, tunc vero saepe vel arenulae, flocculi aliaque corpora peregrina simul occurrunt, vel sedimentum mucosum in fundo subsistere solet.

§. 1270.

Vrina citrini coloris, plus minusque saturata, ab homine sano reddi solet. Rubra vero et simul pellucida, ita, ut in summo morbi gradu flammea quasi appareat, in febribus potissimum acutis conspicitur, in quibus summam cruditatem humorum, in tenaci particularum mixtione consistentem, ideoque ex his oriundam difficilem coctionem et crisin denotat. In violento enim sanguinis et humorum circulo, summoque inde oriundo attritu, oleosa, salina et terrea, nimis subtilia facta principia, fortiter aquosis adhaerent, ideoque difficile inde separari et in nouas mixtiones duci possunt.

§. 1271.

§. 1271.

Quodsi vero urina talis rubra, flocculis spar-
sim haerentibus quodam modo turbida appareat,
licet verum sedimentum non deponat, mitiorem
tamen morbi acuti gradum indicat, ita, ut vel
breui temporis interuallo felicior coctio et crisis,
vel, si etiam morbus protrahatur, lenta tamen eius
resolutio expectari possit. Si tandem sedimentum,
idque vel album, vel rubellum, in tali urina depo-
nitur, tunc crisin, ex voto succedentem, vel bre-
ui successuram, indicat. Sedimentum vero copio-
sum et ponderosum mox demissum, valido motu
crisin fieri designat, quae tunc, licet per alia cola-
toria non impediatur, in primis tamen per renes
perfici solet.

§. 1272.

Vti vero haec proposita in morbis acutis potif-
simum attendenda sunt, sic et in morbis chronicis
urina rubra et saturata, sedimentum rubrum, co-
piosum, squamosum quasi et furfuraceum depo-
nens, cum pellicula, apparenter pingui, acrimo-
niam, in sanguine et humoribus natam, cacochy-
miam et scorbutum in primis designat. In hydro-
piciis etiam, in quibus acrimonia humorum adest,
talis deprehenditur, quo etiam in casu boni ominis
non est, sed difficilem et vix superandum morbum
declarat. Tandem, cum et in atrophicis et phthi-
siccis talis saepius inueniatur, in genere destructio-
nem lentam, per acria, in humoribus contenta,
factam, significat.

§. 1273.

§. 1273.

Simili modo insignem acrimoniam humorum a bile, in sanguinem effusa, indicat urina crocea cum sedimento, quod in ictericis non raro conspicitur; interdum vero in his urina crocea, lintea eodem colore tingens, sine ullo sedimento apparet. Si color urinae in hoc vel alio morbo in viridem et nigrum vergit colorem, pessimae indolis iudicatur; nam acrimoniam humorum atrabiliarium indicat, quae tamen tunc temporis sanguini et humoribus non intime immixta et iis quasi inuoluta deprehenditur, sed iam ita aucta est, ut vehementi motu continuoque attritu solidas partes destruat, et vario modo in colatoria corporis effundatur.

§. 1274.

Vrina spumosa, quae scilicet spumam diu retinet, aut difficilem crisin, hoc est, difficilem et tenacem particularum, morbose mixtarum, resolutionem, aut febrim lentam depascentem denotat, quae succum nutritium resoluit et secum per serosam hanc secretionem abripit, ita, ut interdum superficies pinguis olei moleculis scateat. Saepius tamen superficies urinae in morbis scorbuticis apparenter tantum pinguis deprehenditur §. 1272. si nimirum salia copiosa, per urinam secreta, pelliculam quasi splendentem concipiunt, quae ob copiam suam tali saturatae et scorbuticae urinae inhaerent. In his similibusque casibus superficies urinae, oblique considerata, colores iridis non raro repraesentat.

§. 1275.

§. 1275.

Urina, quae vix in vitrum demissa turbida apparet, validos saepius paroxysmos in febris intermittentibus ostendit, tunc tamen mali omnis non est, licet morbum viribus insidiosum declaret. In morbis autem acutis magis attendi meretur, si cruditatis tempore talis reddita, iumentorum urinae similis existens, vehementem morbi gradum et vires debiles indicat; in primis vero hoc inde concludendum est, si diu turbida manet et sedimentum vel prorsus non, vel tardius deponit.

§. 1276.

Si urina foetida, vel in sanis, vel potius in iis, qui leuiori morbo laborant, demittitur, tunc particulas plurimas noxias per colatorium renum ex corpore expelli, ideoque morbos imminentes et peruersam humorum indolem, per excrementitium hunc humorem sponte excretam, corrigi concludendum est. Si vero in acutis aequae ac chronicis morbis grauioribus urina vix in matulam delapsa foetet, pessimum eorum statum ideo ostendit, quoniam salia et olea subtilia reddita mixtionem fluidorum turbant, destructionem partium minimarum, solida componentium, et corruptiones viscerum inducunt.

§. 1277.

Mucosum et viscidum sedimentum, in urina subsidens, vel dispositionem ad calculum generandum, vel morbos colli vesicae et urethrae denotat. §. 1269. Sic etiam sanguis, vel fluidus vel grumosus, purulenta plus minusque viscida materia,

teria, arenulae, filamenta, sub pilorum forma et alia, praeter naturam in urina apparentia, corpuscula viarum urinarum, nec non vesicularum feminalium, prostatae et glandularum urethrae erosiones et ulcera declarant, et in speciali horum morborum historia examinari merentur.

§. 1278.

Signa haec, ex secretionem urinae et aliis corporis actionibus petita et haecenus declarata, generalia tantum sunt, paucisque subinde exceptionibus definita, quae ideo, cum non omnem morborum historiam absoluant, vel tantum collectivae sumtae statum aegri declarent, in praxi speciali et singulorum morborum disquisitione accuratius ordinari et cum eorum diagnosi et prognosi explicari debent. Quo vero in difficili hac pathologiae parte aliquod specimen coordinationis signorum exhibeamus, in sequenti capite de signis mutationis morborum in cruditate, coctione et crisi acturi sumus.

CAPVT V.

DE SIGNIS MUTATIONIS
MORBORVM IN CRVDITATE,
COCTIONE ET CRISI.

§. 1279.

In corpore sano mutationem et praeparationem fluidorum per actionem solidorum fieri, ex physiologia cognouimus, quae quidem actio, si minus rite perficiatur, morbosis, hoc est, praeternaturaliter mixtis humoribus, vario modo in corpore generandis, occasionem praebet, ita, ut ipsa solidorum nutritio minus conuenienter praestari queat. Motus tunc in corpore oriuntur noui, a sanis distincti, quorum ope materia morbi agitatur, mixtio humorum deprauata resoluitur; quo facto materia haec morbi vel corpus destruit, vel mutata demum per varia corporis colatoria educitur.

§. 1280.

Hoc, licet in omnibus morbis, ideoque etiam in chronicis, modo iam descripto, eueniat, potissimum tamen in acutis attenditur, in quibus nimirum motus, febriles dicti, vel salutare vel destruentes, obseruantur. Mutatio haec morborum in cruditate, coctione et crisi, per diuersa temporis interualla absoluitur, medicum igitur attentum esse iubet, quo hos motus dirigat, ita, ut istos destruentes compescat, moderatos per-

mittat,

mittat, et salubres iusto debiliores sustineat et augeat.

§. 1281.

Has vero mutationes dirigere nequit, nisi ex signis certis statum morbi varium eiusque vehementiam cognoscat, vires vitae agentes cum viribus morbi comparet, et diuersa morbi stadia accurate perpendat. Cuius rei breuem et generalem tantum dabimus explicationem, quo auditores nostros in morbis quibuslibet acutis, accurate cognoscendis, exerceamus et exinde etiam ad cognitionem progressus morborum chronicorum duca-
mus.

§. 1282.

Crudititas est deprauata humorum mixtio, quae aequabilem motuum, in corpore sano occurrentium, progressum turbat, nec dum excretioni apta est. In massa scilicet humorum, in primis in sanguine, moleculae diuersae figurae, densitatis cet. generantur, uti Part. I. Cap. II. sect. 1. et 2. declarauimus, quae moleculae morbosae, vel crudae, vel etiam ab aliis miasma malignum, vel materia peccans, appellantur. Licet enim in statu cruditatis solidae quoque partes suo modo laedantur, v. c. in partibus inflammatis vasa quoque in pus conuertantur, potissimum tamen ad fluida eorumque corruptiones ratione qualitatis respicimus, et inde reliquas, in corpore aegroto oriundas, mutationes declaramus.

§. 1283.

§. 1283.

Signa cruditatis sunt actiones laesae, quae variis modis a statu sano recedunt, et morbum praesentem indicant. Sic igitur actionum vitalium incrementum et earundem decrementum, actionum animalium languor et ad eas perficiendas ineptitudo, in primis lassitudo summa et prostratio virium, tandem et actionum naturalium laesio, in primis in secretis et excretis humoribus conspicua mutatio morbosa, non tantum cruditatem ipsam ostendunt, sed eam iam in corpore moueri declarant.

Definitio haec et descriptio nimis quidem generalis videtur, sed varietas morborum specialiore non admittit, nisi forte temporis rationem habere, et motus, ab initio morborum oriundos, assumere vellemus.

§. 1284.

Haec ipsa symptomata leuiora interdum sunt, interdum vero signa malignitatis in cruditatis statu occurrunt, ut sunt: pulsus celer, debilis, durus, inaequalis; ineptitudo ad motum muscularem, ita, ut aeger caput sustinere nequeat, tremores, conuulsiones; sensuum externorum obnubilatio, deliria; somnus vel nullus vel perpetuus; fitis ingens clamosa; appetitus plane prostratus, vel nausea cum vomitu materiae biliosae, putridae; deiectiones aluinae copiosae, foetidissimae; urina tenuis rubra, vel etiam mox emissa turbida facta, vel cum sedimento copioso; sudor copiosus viscidus vel siccitas cutanea et his similia.

§. 1285.

A symptomatum consideratione ad disquisitionem causae proximae ducimur, quae ex dispositio-

ne morbosa cognoscitur, et vel a vitiis diaetae, vel ab aliis, corpori applicatis sensim paulatimque inducta fuit. Ad contagia enim simul respicimus, ex quibus quidem cognitio morborum epidemico- rum declaratur. Ipsam vero particularum indolem morbosam, nec accurate nec certo ostendi posse, omnes pronunciant, qui ex veris principiis chemicis et pathologicis cognouerunt, esse aliquid actiui in mixtione humorum, quod accurate defini- niri nequit, sed tantum ex symptomatibus siue ef- fectibus cognoscitur.

§. 1286.

A causis et symptomatibus ad magnitudinem periculi in morbis concludimus, et prognosin inde formamus, ita, ut leuiiores causae leuioraque symptomata cum viribus vitae, satis euidenti- bus, et plurimis actionibus sanis simillimis, morbi superandi spem faciant, e contrario vero causae per- tinaciores et symptomata grauiora, cum viribus vitae debilibus et actionibus, a sanis multum re- eedentibus, morbum vix superandum nobis indi- cent. In dubio autem statu nihil certi pronuncia- re possumus, quoniam vires vitae et morbi in ae- quilibrio quasi positae deprehenduntur.

§. 1287.

Coctio est agitatio particularum, morbose mix- tarum, in circulo sanguinis et humorum, hoc est, in eorundem motu progressiuo et intestino, qua fit, ut particulae istae ratione mixtionis resoluantur, et in nouas formas cogantur. Licet vero bona coctio, quae et stricte sic dicitur, humorum indolem deprauatam in bonam vertere debeat, ita
ut

ut vel eae particulae, quae antea morbosae erant, sanis nunc fiant simillimae, vel iis noxiis separatis atque ex corpore eliminatis, reliquae adhuc bonae circulationem aequalem ingrediantur, illa tamen interdum imperfecta manet, et tunc metastasin format, qua nimirum materia morbi collecta in alium locum defertur, ibi haeret, nouique morbi faciem induit, vel noxias particulas magis extricat, ideoque destruens redditur. In priore casu coctio est incompleta, in posteriore vero nulla.

§. 1288.

Causae, quibus morbose mixta coquuntur, eadem sunt, quae circulum humorum in sano corpore praestant, quae tamen a materia morbosa excitata vehementius agunt. Ex una enim parte motus humorum intestinus per progressuum excitatus, morbose mixta, hoc est salinas, oleosas et terrestres particulas, in sero sanguinis haerentes, resoluit et in noua mixta, sanis similia, cogit; ex altera vero parte ipsa particularum indoles in morbo haud adeo graui ita comparata est, ut mutationem ex morbosa mixtione in sanam facilius permittat et coctionem acceleret. Tandem et his binis causis medicus auxilium suum accommodat, et sub alimenti, potulenti, vel medicamenti specie varia ingerere iubet, quibus vel vires fluidorum in mutandis fluidis sustententur, vel mixtionis deprauatae aequabilis resolutio iuuatur.

§. 1289.

Signa coctionis sunt vires vitae, in actionibus corporis, in primis vitalibus, satis conspicuae, cum aliquali remissione symptomatum morbosorum, ex

qua vires morbi decrefcere cognofcimus. Quo magis itaque pulfus et respiratio a fignis malignitatis §. 1284 recedunt, et naturali fimilem, vel certe non nihil auctam vim oftendunt, reliquaue morbi fymptomata imminuuntur, eo maiorem coctionis bonae expectandae fpem concipimus. Licet enim omnes actiones attendendae fint, ad eas tamen principes, in pulfu et refpiratione confidentes, medicus praecipue respicit, et reliquas tanquam accessorias confiderat.

§. 1290.

Interdum quidem motus in cruditate morbi vehementes funt, et materia morbi quodam modo coquitur, ita, ut aliqua eius pars ex uniuersali humorum circulo secreta, expellatur, attamen ipfa coctio non nunquam incompleta manet, fic, ut omnis ifta materies nondum per colatoria corporis tranfire poffit, fed peculiaria loca occupet, quo ibidem denuo mutetur et nouam quafi coctionem abfoluat. Haec ipfa materiae morbofae transmigratio metaftafis dicitur, vel crisis metaftatica, quam in abfcelfibus variis et exanthematibus non nullis deprehendimus.

§. 1291.

Hanc vero metaftafin in corpore aegroto euenire ex fequentibus fignis cognofcimus. Si motuum, qui circulationem praeflant, uniuersalium vehementia quodam modo mitigatur, et aeger quidem melius fe habere incipit, attamen fimul quaedam indicia morbofae materiae, adhuc inhaerentis, oftendit, quae paulo poft, in aliquo et peculiari corporis loco collecta, fe manifeftat, ita nimirum

mirum, ut vel in parotide, vel in aliis glandulosis locis, vel in celluloso contextu, inter musculos extenso, vel in viscere quodam, vel in habitu cutaneo, tumor, dolor, tensio, pruritus cet. collectionem materiae imperfecte coctae in loco quodam factam, vel exanthemata in cute declarent. Quo in casu noua quasi cruditas coctionem reiteratam exigit.

§. 1292.

Interdum accedit, ut ipsa coctio, dum cruditatem resolvere incipit, eandem efficiat adeo malignam, ut miasmata maligna magis magisque resoluantur, extricentur, subtilia fiant, et ad minima corporis ducantur ipsosque neruos male afficiant, quo etiam fit, ut vires solidorum coquendae morbi materiae impares euadant. Hinc pessima malignitatis signa §. 1284 continuo augentur, et aeger tandem sub ipsa cruditatis euolutione perit. In eo quidem casu exanthemata quoque, in cute oriunda, crisin metastaticam mentiuntur, ut in purpura maligna et petechiis fieri obseruatur, sed haec ipsa exanthemata, cum morbum non leuent, corruptionis internae signum sunt.

§. 1293.

Quod si verò coctio bona ex voto succedat §. 1289, tunc quoque morbus ex voto terminatur, ita, ut materia morbi, vel lenta resolutione, quam lysin dicunt, mutatione in secretis humoribus vix percepta pedetentim excernatur, aut valida expulsiōe per varia colatoria corporis, quam crisin strictē sic dictam appellant, eiiciatur, et ita aegrotus sanitati restituatur. Quod si vero in progressu mor-

bi, satis prospero, vel ex indole deprauatae materiae coctioni resistente, vel saepius ex negligentia aegroti, adstantium, vel medentis, mutatio inopinata occurrat, tunc vel morbus perdurat, et saepius letalis fit, vel alius in scenam producitur, quam infaustam saepe morbi mutationem perturbationem criticam dicunt.

§. 1294.

Crisis itaque generali sensu, et vi vocis assumpta, iudicium de morbi euentu denotat. Exitus nimirum morbi omne tandem iudicium de eodem absoluit, quocunque modo ille eueniat, aut in sanitatem, aut in alium morbum, aut in mortem. Quoniam vero optimus euentus, aut in crisi resolutoria siue lysis, aut in crisi euacuante et materiam morbosam euidenter separante, deprehenditur, vel his utrisque mutationibus, vel ultimae praecipue criseos nomen addi solet; assimilatio enim, qua materia morbi sine omni euacuatione iterum in sanam mutatur, vel nunquam, vel rarissime, assumi, et tunc semper ad lysin referri poterit.

§. 1295.

Lysis siue crisis resolutoria itaque illam morbi mutationem denotat, ubi materia, male mixta, in humoribus nata, in primis transpositione particularum, in materiam sanis humoribus similem, conuertitur; licet non negandum sit, quasdam quoque particulas morbosas per varia colatoria corporis secedere, excretionem tamen vix euidente. Cum enim excretionem consuetam et in sano corpore particulas noxias expellant, nullum dubium est, in morbis

bis quibuslibet id magis euenire, licet oculis non semper pateat.

§. 1296.

Lyfin itaque fieri cognoscimus, si post mitiora, interdum etiam satis valida, symptomata, in cruditate conspicua, placidior morbi progressus obseruatur, actiones vitales potissimum vigent, nec nimis intenduntur, porro, si aeger de grauatiuo quodam sensu in corpore conqueritur, qui a sanitatis agilitate differt, si in eo infirmitas sensuum et saepe grauis auditus, stupor et torpor in omnibus actionibus obseruantur. Cuncta haec symptomata, et in grauiori morbo non nunquam vehementiora, malignitatem quandam indicantia, se et excretionibus, placide interim progredientibus, non nisi lente euanescent, donec aeger, sibi redditus, praeter debilitatem quandam, a morbo relictam, nullum incommodum sentiat.

§. 1297.

Crisis vero, stricte sic dicta §. 1294, siue euacuans, ita se exserit, ut post coctionis satis felicem progressum motus, qui a circulo humorum dependent, haecenus paulo languidius praestiti, iterum intendantur, materia morbi nunc cocta viribus auctis moueatur, per varia colatoria corporis eliminetur, ideoque ipsi morbo finis imponatur.

§. 1298.

Haec quidem mutatio definitis saepe temporibus absoluitur, ita, ut agitatio maior, uno die peracta, ceu fortior paroxysmus, post aliquod temporis intervallum euacuatoriam crisin factum iri praedicat. Dies nimirum septimus est index noni, undecimus

est index decimi quarti, decimus octauus index vigesimi primi. In omnibus tamen morbis tam regularis materiae morbosae mutatio haud expectari debet, sed euentus morbi potius ex coctione, huc usque perfecta et symptomatibus criticis perspicitur, licet et indicia criseos et crisis ipsa pro differentia subiectorum et morbi nunc citius nunc tardius eueniant.

§. 1299.

Quoniam vero symptomata critica cum morbo-
sis saepissime conueniunt, attentus omnino sit medi-
cus, quo eadem annotet, distinguat et moderetur.
Sunt illa vero, quae sequuntur, generalia: incremen-
tum virium, vel certe consistens earum robur; aucta
febris in aestu et siti conspicua; respiratio profunda,
lenta, molesta; anxietas insignis praecordiorum, vel
cum vigiliis, infomniis et deliriis, vel cum torpore
et grauitate corporis singulari, obnubilatione sen-
suum et somnolentia. Specialia vero, diuersis cri-
sibus propria, signa vix enumerari, sed ex specialibus
morborum historiis peti possunt.

§. 1300.

Eadem etiam in metastasi interdum eueniunt,
quae tamen non semper tam placide procedit, ut
superius §. 1290 annotauimus, sed vera crisis me-
tastatica et illa in primis, quae in febribus exanthe-
maticis obseruatur, grauiora saepius symptomata
ostendit. His enim tunc temporis accedunt rubor
cutis, cum titillatione et punctura, nec non alia
signa, quae pessimum saepius materiae morbosae,
nunc motae, statum declarant, praesertim, si vel co-
pia materiae morbosae, vel defectus virium, absolu-
tam

propulsionem impediatur, et hos morbos difficultudicij reddat.

§. 1301.

In symptomatibus itaque morbofis et criticis di-
guendis actiones vitales prae reliquis attendendae
; quas, si efficaces cognoscimus, licet de reliquo
ima videantur symptomata, haec tamen esse cri-
maxima cum probabilitate colligimus. Si vero
ones vitales, ad modum labefactatae inueniun-
morbi symptomata vitam superare concludi-
s. Praeter ea vero, de his iudicaturus, consti-
onem aegri in praegressa sanitate, et progressum
tibi in cruditate et coctione bona perpendat, quae
cium de motu critico, vel morbofo facilius red-
it. Si tandem in difficillimo morbi statu et ipse
dicus dubius haeret, attentae expectatio aliquot ho-
am, vel leuamen, vel augmentum morbi de-
ant.

§. 1302.

In primis vero de felici morbi euentu certiores
dimur; si crisis ipsa in excretionibus apparet; si
or, alui fluxus, urina, haemorrhagia, saliuatio vel
, quae in crisi metastatica obseruantur, abscessus
exanthemata cum leuamine, et quiete aegri ac-
lunt et prorumpunt. Si tandem in ratione au-
rum harum excretionum symptomata morbi de-
scunt, tunc spes etiam sanitatis recuperandae mul-
n augetur.

§. 1303.

Ipsam vero crisin euacuantem bonam et ad mor-
m dissipandum sufficientem esse, non primo in-
tu, sed saepius post decursum aliquot dierum ex-
peri-

perimur. Rarissime enim morbi uno impetu uuntur, et, si hoc accidit, post validam euacuationem primariam, v. c. sudoris, successiuae, sed mitiorum aliae, v. c. per urinam, sequuntur. Licet igitur eruptiones criticae ab initio saepe haud optime in illis esse videantur, si tamen magis magisque ad anum statum accedunt, ut in doctrina de sudore per urinam cet. passim declarauimus, bonae notae iudicantur. Cum etiam crises interdum ex epidemico morborum statu, ex conditionibus aegri in vitae genere, sexu et aetate variis aliisque circumstantiis iudicantur, experientia, per praxeos specialis fundamenta acquisita, medicum in iudicio suo dirigat et certum reddat.

§. 1304.

Eo vero tempore, ubi vel crisis euacuans, vel solutoria, vel tandem metastatica feliciter satis progredi videntur, non nunquam accidit, ut perturbatio critica oriatur §. 1293, et materia, iam ad resolutionem et expulsionem disposita, denuo oberrare incipiat, quae quidem res cum in ultimo hoc morbo stadio, et aegro debili iam per morbum facto accidat, rarissime bonam coctionem, denuo incipiendam, promittit, sed materia morbi, vel aegrum occidit, vel alium morbum et chronicum saepe relinquit.

§. 1305.

Signa itaque malignitatis in perturbatione critica ea sunt, quae §. 1284 in cruditate adduximus, accedunt tamen et alia, v. c. siccitas in ore, cum

et cruffis, in lingua et faucibus, fingultus con-
 us, pulfus debilis, vel inaequalis, vel mire mu-
 s, ad confueta interualla vix reducendus §. 1228,
 iratio stertorofa, fuffocatiua, fublimis, tremores
 notus conuulsiui, completi et incompleti, v. c.
 ultus tendinum, inquietudo fumma, vel fitus in-
 as corporis, oculi triftes, lacrymofi, mox fixi,
 e vagi, deliria, non ferocia, fed cum motu la-
 iofa et vagis palpationibus aliaque varia, quae
 olitam mutationem in corpore oftendunt.

§. 1306.

Quamuis vero et in periculofa hoc ftatu excre-
 nes variae fuccedant, minus tamen conuenientes
 icantur, fi vel in fcio aegro fuccedunt, vel cum
 nna moleftia perficiuntur, nec a viribus vitae,
 uehementia morbi oriuntur, vel materia excreta
 fimam et deftruentem indolem declarat. Sic
 licidia fanguinis, variis in locis obferuata, fudor
 rticularis cum refrigerio extremorum, ifque
 tiffimum pinguis, oleofus, frigidus, urina, fae-
 as reddita, tenuis, vel foetidiffima et alia plura,
 alem morbi exitum, mox fequuturum, faepiffime
 aenunciant.

§. 1307.

Rariffime quidem, his euidentioribus letalitis
 nis praefentibus, vires vitae latentes refocillan-
 r. Quod fi vero aliquando violentia morbi fen-
 n definat et aliqua quies reftituatur, ea tamen
 mper medicum de morbo lento, per materiam
 alignam, in aliqua corporis parte, potiffimum in
 viscere

viscere nobiliori, depositam, vel in illo adhuc
 errantem, excitato, sollicitum esse iubet. Infig-
 tamen virium prostratio, cum lenta febre perco-
 rans, saepius intra breue temporis spatium vi-
 finem facit: saltem viribus, utcunque redditis, ni-
 lesti saepius morbi, ut sunt cephalaea, asthma cet.
 relinquuntur, qui quidem, nisi noua oriatur fe-
 bris, ideoque noua coctione immutentur,
 vix exstirpandi sunt.

I N D E X.

NVMERVS § INDICAT.

A.		Alui obstructio	1147
Abortus	1164	Amaurosis	1124
Abcessus	976	Ἀναισθησία	1108
Acidi vegetabilis effectus	1026. 1027	Anamnesticæ signa	1169.
Acrimonia humorum	944.	1174 sqq. circa eadem	
eius cognitio difficilis	950.	cautelæ	1182 sqq.
differentiæ	945. eadem	Ἀνατομία	961
acidæ	946. ut causâ	Angina	1135
eius signa	1194. 1195.	Animi morbi quo modo di-	
alcalina	948. eius signa	iudicandi? 923. eorun-	
1197. biliosa	949. ipsius	dem differentiæ	1091.
signa	1198. ammoniacal-	eius affectuum effectus	
is	948. muriatica	1050. deliquia	1090
ipsius signa	1196. mecha-	Ἀνορεξία	1130
nica	945	Ἀπείψια	1136
Actiones animales læsæ		Apoplexia	1101
1100 sq. cur frequentes?		Ἀποσπία	1130
1111. difficile cognos-		Appetitus ciborum quid	
centur	1112. earundem	praefagiat? 1252. eius-	
causæ	1113 sq. ipsæ ut	dem vitia	1130. horum
signa	1241 sqq. vitales	causæ	1131
læsæ	1086 sqq. ut signa	Aromatum effectus morborum	1029
1213 sqq. naturales læ-		Asthma	1095. eius causæ
sæ	1129 sqq. ut signa	1096. 1097. differentiæ	1098
1251 sqq. sexus læsæ		Atrophia	1156. eius causæ
1160 sq.			1157
Aegrotus hominis status		Auditus organum læsum	1126 sqq.
916		Aurium susurrus quid prae-	
Aeri admixtorum effectus	1033	fagiat?	1247
ætiologia quid?	911		
Alimentorum copiae	1012.	B.	
1014. inopiae	1015. ipso-	Bilis se et excretio læsa	1150
rum cruditatis effectus	1013		1150
Patholog.		M	Βελε

I N D E X.

Βελιμος	1130	Coctio 1287. eius caus
Βραδυπεψια	1136	1288. signa 128
		Coeliaca affectio 111
C.		Colici dolores 1141. qu
		indicent? 12
Cacochymia 939. eius signa		Coma vigil et somnole
1191 sqq. illa, ut causa		tum 111
morborum 1056 sqq. fe-		Continui laesio 952. 9
rofa 940. ut causa 1056		Conuulsio 1105. ut signu
eius signa 1191. pituito-		122
sa 942. ut causa 1057.		Conuulsius motus 110
eius signa 1192. atrabi-		Cordis palpitatio 109
laria 943. ut causa 1058.		eiusdem effectus 109
ipsius signa 1193		Corporis situs quid prae
Calculorum genesis 1066.		giat? 1243. eius mala co
in bilis et urinae viis ef-		formatio, morborum cau
fectus 1067		sa 107
Calidi et humidi effectus		Crampum 110
1011		Crisis 1293. 1297. eius sig
Calor in morbis quid prae-		1299. 1302. 1303. m
fagiatur? 1229. nimii ef-		tastatica 1290. ipsius sig
fectus 1005 sqq.		129
Cancer 977		Critica perturbatio 129
Caries 978		1304. eius signa 130
Carus 1110		sqq. critici dies quina
Cataractae variae species		sint? 1298. criticoru
1125		symptomatum consider
Cavitatis auctae et immi-		tio 130
nutae vitia 960		Cruditas 1282. eius sig
Causae morborum externae		1283. causa proxim
et internae 995. remo-		128
tae 996. praedisponen-		Cutanea excretio, ut signu
tes 997. earundem diffe-		125
rentiae 1052. occasio-		
nales 996. 997. earum		D.
differentiae 1003. 1004.		Debilitas quid? 916. ei
per vim vitae correctio		signa 1204. fibrae 95
998. causa proxima 996.		Deglutitio laesa 1134. ip
999. 1073. eiusdem dis-		quid indicet? 125
quiritio 1074 sqq.		Delirium, ut signum 124
Cholera 1142		Densit
Ciliorum vitia 1120		

I N D E X.

infinitas particularum cor- poris humani nimia	928	Fluidorum corporis huma- ni proportio laesa	933
agnostica signa	1170.	Fractura	971. earum signa
	1185 sqq.		1210
ἰσφαισις	961	Frigoris effectus	1003. 1009.
ἰσπυδισις	961	idem in morbis quid praefagiat?	1229
ἰσφορα	1136		
arrhoea	1143	G.	
ysenteria	1144		
σφοξια	1130	Gangraena	976
σφριξ	1154	Glutinosum adscititium	
σπεψια	1136	1021. spontaneum	ibid.

E.

asticitas particularum cor- poris humani aucta et im- minuta	929
emprosthotonus	1106
μφοξια	962
emphysema	979
pilepsia	1107
excretio nimia liquorum digerentium	1044. san- guinis 1047. lactis 1046.
spermatis virilis	ibid. per- spirationis 1046. muci
	1045. cohibita eiusdem
	1049. urinae 1048

F.

ames canina	1130
febris	973. 1088. eius signa
	1207
febriles motus	1280
fibra rigida	953. laxa 954
figura particularum corpo- ris humani morbofa	930
fistula	978

H.

Hemiplegia	1103
Hepaticus fluxus	1145
Humorum laesa quantitas	934. qualitas ibid. nimia
	tenuitas 940. spissitudo
	941. lentor 973. celerior
	motus ibid. extrauasio
	974. acrimonia 944. eius
	cognitio difficilis 950
Hydrops.	979
Hypochondriorum tensio, ut signum	1256

I.

Ileus morbus	1146
Imaginationis laesae vitia	1070
Inflammatio	975. eius signa
	1209
Intestinorum vitia, ut signa	1257. muci eorundem
	vitia 1151
Intestinalis liquoris vitia	1151
ἰσχυρις	1154
M 2	Iuru-

I N D E X.

Iurulenti nimii effectus 1023

K.

Κελευσγυαία 938

L.

Lacriminalium viarum vitia 1122

Lactis se et excretio laesa 1165. nimia 1046

Lassitudo spontanea quid praenunciet 1242

Laxitas solidorum 952. eius signa 1175 sqq. 1202

Λειψυτεργία 1139

Lentor sanguinis 1089

Lethargus 1110

Loci error 974

Lysis 1293 sqq. eius signa 1296

M.

Malignitatis signa 1284

Manducatio laesa 1133

Medicamenta ut causae morborum 1034

Medici rationalis officium 919

Membrorum motus et situs facilis quid praesagiat? 1243

Metastasis 1287. 1290. eius signa 1291. 1300

Moles aucta et imminuta particularum corporis humani 930

Morbi idea 915. 917. 918. eius cognitio 921. hanc ipsam non iuuat intima particularum corporis

mixtio 925. 931. illius causa 993. 994. stadia 990. signa 1166 sqq. eius mutationis signa 1279 sqq. differentiae accidentales 980. 981. sedes 923. morbus vernalis, aestiuus, autumnalis, hibernus 987. salubris, benignus, malignus, sanabilis, insanabilis, lethalis 991. intermittens, continens, continuus 989. acquisitus, hereditarius, connatus, habitualis, contagiosus 984. chronicus, acutus, peracutus, acutissimus 988. idiopathicus, sympathicus 982. protopathicus, deuteropathicus 983. uniuersalis, particularis, endemius, epidemicus, sporadicus 986. aetatis, sexus, opificum cet. 985. morbi animi quo modo diiudicandi 923

Motus nimii effectus 1037 sq.

Muci excretio nimia 1045. cohibita 1049

N.

Nausea 1138

Neruei fluidi mixtio an mutetur? 1116

Nidorosi et rancidi effectus 1024. 1025

Nosologia 910. 914

O. Ob-

I N D E X.

O.

Obstructionis signa 1208
 sq.
 Oculi muscutorum vitia
 1120. tunicarum vitia
 1123 sqq. humorum vi-
 tia 1125. ex iis praesa-
 gium 1246
 Oedema 979
 Oleosi nimii effectus 1022
 Opisthoronus 1106

P.

Palpebrarum laesiones 1120
 Pancreatici succi vitia 1151
 Paralysis 1102. eius causae
 et differentiae 1103
 Paraplegia 1103
 Particularum corporis hu-
 mani morbosa mixtio 926.
 densitas et raritas 920.
 elasticitas 929. moles
 930
 Pathognomonicum signum
 1171
 Pathologiam tractandi ratio
 905 sqq. ipsius obiectum
 920
 Perspiratio laesa 1149. ni-
 mia 1046. cohibita 1048
 Peruigilium 1109
 Phtiseos signa 1178 sqq.
 Pica 1130
 Plethora 935. ut causa mor-
 borum 1053 sqq. ipsius
 signa 1187 sqq. vera 936.
 ut causa 1153. huius signa
 1188. spuria 937. obesa
 ibid. ut causa 1154. ipsius
 signa 1189. cacochymica

937. a debilitate ibid. ut
 causa 1055. ipsius signa
 1190

Potus nimii effectus 1017
 Pulsus ut signum 1214 sqq.
 eius differentiae 1216.
 circa eius disquisitionem
 cautela 1215. 1227 sq.
 fortis 1217. quid indi-
 cet? 1218. 1220. debilis
 quid indicet? 1219 sq. ma-
 gnus et plenus 1221.
 mollis et durus quid in-
 dicent? 1222. celer 1223.
 frequens ibid. tardus, ra-
 rus, et lentus quid indi-
 cent? 1224. aequalis, in-
 aequalis, intermittens
 1225. ex his praesagia
 1226

Prognosis in acutis 1286
 Prognostica signa 1172.
 1212 sqq.

Q.

Quietis nimiae effectus
 1039 sqq.

R.

Rancidi et nidorosi effectus
 1024 sq.
 Raritas nimia particularum
 corporis humani 918
 Raucedo 1099
 Respiratio ut signum 1230
 sqq. eius differentiae 1232.
 circa ipsius obseruatio-
 nem cautela 1231. for-
 tis et debilis 1232. quid
 praesagiant? 1235 cele-
 ris, frequens, rara, lenta

I N D E X.

1237. quid indicent?	genera 1106. spafmi et
1238. alta et sublimis	conuulfiones quid prae-
1234. quid indicent?	fagiant? 1244
1236. aequalis, inaequa-	Sphacelus 976
lis, intermittens 1239.	Spirituoforum liquorum ef-
quid indicent? 1240	fectus morbofi 1030 fq.
Rigiditatis figna 1201	Στενοχωρία 962
Ructus 1137	Sterilitas 1163
S.	Sudor ut fignum 1260
Salis communis effectus	Sugillatio 979
1028	Surditas ut fignum 1247
Salinae vitia 1133	Συμφοσια 963
Sanguinis circulatio laefa	Symptoma 978. eorum dif-
1087. nimia excretio	quilitio 1079 fqq.
1047	Symptomatologia 912
Sanguificatio laefa 1094	Συνζυσις 962
Sanitas varia 915. perfecta	T.
non datur ibid.	Temperamenta caufa mor-
Sapor ut fignum 1247	borum 1061 fqq.
Scirrhus 977	Tenesmus 1147
Se et excretiones ut figna	Tetanus 1106
1258 fqq.	Θλιψις 962
Seminis se et excretio laefa	Tuffis 1099
1162. nimia 1046	V.
Semiotica pathologica quid	Vasorum infarctus 975. ob-
exponat? 913	structio 974 fq.
Sensus externi laefi 1118	Venena caufae morborum
1118 fqq.	1035
Singultus 1099. 1137. quid	Ventriculi laefiones ut figna
praefagiat? 1254	1255
Sitis 1132. ut fignum 1253	Vermium genesis 1068. in
Solidorum vitia a fluidis	intestinis effectus 1069
951. rigiditas 952	Vertigo 1104
Somnolentia 1109	Vigiliae nimiae effectus
Somnus ut fignum 1248 fq.	1042
nimii effectus 1041. lae-	Virilis impotentia 1161
fiones 1110	Visce-
Spasmus 957. 1105. eius	
figna 1203. fpalmorum	

I N D E X.

- Viscerum et organorum lae-
sio 964. laesus numerus
967. figura 966. nexus
970. situs 969. magni-
tudo 968
- Viscidi effectus 1018. 1020
sq.
- Vifus organum laesum 1119
sqq.
- Vlcus 978. eius signa 1211
- Vnitatis solutae signa 1205
1210
- Vomitus 1138
- Vrinae se et excretio laesa
1152 sqq. cohibita 1048
- incontinentia 1155. in il-
lius inspectione cautelae
1261. 1263 sq. ipsa ut
signum 1262. parciior et
copiosior 1265. quid in-
dicent? 1266 sq. tenuis
in morbis 1268. rubra
quid indicet? 1270 sqq.
crocea 1273. nigra ibid.
turbida 1275. foetida
1276. spumosa 1274. pin-
guis ibid. ipsi admixta
varia 1277
- Vulnus 952. 958. 971. eius
differentiae ibid. signa
1205. 1210

E M E N D A N D A.

§. 924. lin. 10. l. ut *lege* vel. §. 937. l. 11. in se *adde* non.
 pag. 16. l. 15. 640. l. 940. §. 947. l. 2. *sal* l. *fat.* §. 954.
 l. 3. *rerrestres* l. *terrestres.* §. 961. l. 4. *nimum* l. *ni-*
miam. §. 962. l. 1. *imminuntur* l. *imminuntur.* §. 962.
 l. 5. *ἐμψραξις* l. *ἐμφραξις.* §. 971. l. 3. *fractum* l. *fractu-*
ra. §. 974. l. 6. §. *adde* 932. §. 981. l. 2. *idiopathicos*
adde et *sympathicos.* §. 997. l. 5. *dicet* l. *decet.* §. 999.
 l. 7. *producat* l. *producatur.* §. 999. l. 11. et l. *est.*
 §. 1014. l. 1. *minimae* l. *nimiae.* §. 1033. l. 13. *quae* l.
qui. §. 1053. l. 1. *vero* l. *vera.* §. 1081. l. 10. *reduntan-*
tiam l. *redundantiam.* §. 1189. l. 7. *facile* l. *facile.* §. 1204.
 l. 3. *conntinuatione* l. *continuatione.* §. 1228. l. 4. *ir-*
regulares l. *regulares.* §. 1231. l. 8. *iudolem* l. *indolem.*

